

Θρέφοντας εθνικισμούς

Μακεδονικό ζήτημα, συγκυρία και ένας κινηματικός απολογισμός

φάμπρικα ★ υφανέτι

Θρέφοντας εθνικισμούς

Μακεδονικό ζήτημα, συγκυρία και
ένας κινηματικός απολογισμός

Το έντυπο αυτό τυπώθηκε τον Ιούνιο του 2019 σε 700 αντίτυπα. Διανέμεται χωρίς αντίτιμο σε στέκια, καταλήψεις, κοινωνικούς χώρους και η κάλυψη των εξόδων γίνεται με ελεύθερη συνεισφορά. Η ηλεκτρονική έκδοση του εντύπου μπορεί να βρεθεί στο yfanet.espinblogs.net. Για παρατηρήσεις, κριτικές ή οποιαδήποτε ερώτηση, υπάρχει το contact@yfanet.net. Εναλλακτικά, κάθε Τρίτη στις 20:00, Ομήρου με Περδίκια.

περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
Μακεδονικό ζήτημα και εθνικισμός.....	7
Σημεία για λέξεις, έννοιες, ονόματα και κοινότητες.....	64
Συνέντευξη με έναν σύντροφο από την πόλη των Σκοπίων.....	68
Στοχασμοί πάνω στις πράξεις του κινήματος με αφορμή το μακεδονικό ζήτημα.....	76

Εισαγωγή

Το 2018 ήταν η χρονιά που θα μείνει στη συλλογική μνήμη ως «η χρονιά των συλλαλητηρίων», η χρονιά που η αναθέρμανση του μακεδονικού ζητήματος οδήγησε φασίστες και πατριώτες όλων των ηλικιών να διαδηλώσουν, να επιτεθούν σε κινηματικούς χώρους, να συγκρουστούν με τις δυνάμεις καταστολής, να εμφανιστούν, τέλος πάντων, ως μία αντικαθεστωτική, «ριζοσπαστική» δύναμη στον δρόμο.

Η απάντηση του ανταγωνιστικού κινήματος σε όλα τα παραπάνω υπήρξε άμεση και πολυσχιδής, χωρίς να ισχυριζόμαστε, ωστόσο, ότι καταφέραμε να αποφύγουμε τις αντιφάσεις ή τα πωσιμότητα. Δυστυχώς, δεν ήταν λίγες οι φορές που αντιληφθήκαμε ότι τα γεγονότα μάς ξεπερνούσαν, ότι οι αντιδράσεις μας κατάφερναν να λειτουργούν ως αναχώματα, αλλά χωρίς να μπορούμε οι ίδιοι να θέσουμε τους όρους της μάχης. Αυτός είναι κι ένας βασικός λόγος που, σχεδόν ένα χρόνο μετά από την αναζωπύρωση του ζητήματος, και χωρίς τίποτα να έχει τελειώσει, η κατάληψη της Φάμπρικα Υφανέτ με την πολύτιμη βοήθεια και στήριξη συντρόφων και συντροφισσών διοργανώνει το φεστιβάλ-συνέδριο anti.nation, σαν μία επιθετική, αντιπατριωτική κίνηση σε μία πόλη που χόρτασε από γαλανόλευκες τον τελευταίο χρόνο. Στα πλαίσια αυτού του συνεδρίου, αποφασίσαμε και την έκδοση αυτής της μπροσούρας –μία αποτύπωση του λόγου και της πράξης της συνέλευσής μας σ’ αυτήν τη συγκυρία.

Το πρώτο μέρος της έκδοσης αποτελείται από την απομαγνητοφώνηση μίας εκδήλωσης-συζήτησης που έλαβε χώρα στην κατάληψη τον Ιούνιο του 2018. Η εκδήλωση είχε τον τίτλο «Μακεδονικό ζήτημα κι εθνικισμός» και σκοπός της ήταν να αντιπαρατεθεί και να παρέμβει στο εθνικιστικό κλίμα της περιόδου, να αποδομήσει τον κυρίαρχο λόγο περί «ένδοξων» και «κατασκευασμένων» εθνών, να ερευνήσει το παρελθόν αυτής της περιοχής και των πληθυσμών της χωρίς να μας ενδιαφέρει να υπερασπιστούμε κανένα όνομα και καμία ψυχή, να αναδείξει απαγορευμένες ιστορίες και γλώσσες αμφισβητώντας τους εθνικούς μύθους, να αναλύσει τη συγκυρία και να διερευνήσει τους λόγους για τους οποίους αυτό το ζήτημα κοινωνικοποιήθηκε μ’ αυτούς τους όρους και όχι με άλλους, τι αναφορές μπορεί να είχε σε παρελθοντικά κινήματα και με ποιον τρόπο θα μπορούσαμε εμείς να το πολεμήσουμε καλύτερα. Αυτό που θεωρούμε σημαντικό να σημειώσουμε, όσον αφορά σ’ αυτήν την εκδήλωση, είναι ότι το ενδιαφέρον μας δεν έγκειτο τόσο στο να παραθέσουμε τη δική μας οπτική πάνω στο ζήτημα (κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει και μέσα από ένα απλό κείμενο σε κάποιο έντυπο), αλλά να βρεθούμε με κόσμο και να συζητήσουμε. Το τελευταίο μπορεί ν’ ακούγεται σαν κοινοτοπία, αλλά δυστυχώς ζούμε τις μέρες στις οποίες οι αφορμές που βρίσκει το ανταγωνιστικό κίνημα για να βρεθεί και να μιλήσει, όλο και εκλείπουν. Το ανελέπτο κυνήγι της επικαιρότητας, η ανάγκη για άμεση και πρακτική δράση και η συνεχής μετάθεση του πολιτικού διαλόγου σε «κάποια άλλη στιγμή στο μέλλον» τείνουν να εξοβελίσουν

οποιαδήποτε συζήτηση προσπαθεί να αναπτύξει τα πολιτικά περιεχόμενα, να τα συγκρίνει, να τα θέσει υπό κριτική και, γιατί όχι, να τα συνθέσει. Ακόμα πιο λυπηρό είναι το γεγονός ότι ακόμα κι όταν υπάρχουν οι συνθήκες ώστε να διεξαχθεί ένας άτυπος κινηματικός διάλογος, αυτός πολλές φορές περιορίζεται στην απλή αντιπαράθεση των απόψεων που περισσότερο θυμίζει συνθήκες κοινοβουλίου, παρά ένα κίνημα που θέλει να ισχυρίζεται ότι είναι ικανό να συστήνει τους δικούς του αντι-θεσμούς δημιουργίας πολιτικής θεωρίας και εμβάθυνσης στα ζητήματα. Για όλους τους παραπάνω λόγους κρίναμε σημαντικό να ηχογραφήσουμε και να εκδώσουμε αυτήν τη συζήτηση, (παρ' όλες τις αδυναμίες που αυτή μπορεί να είχε ή το μικρό εύρος των ζητημάτων που άγγιξε), θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο αποτυπώνει μία συγκεκριμένη στιγμή του δημόσιου, κινηματικού διαλόγου (και του επιπέδου του), όπως αυτός αποτυπώθηκε σε μία συγκεκριμένη συγκυρία. Οι ανησυχίες που καταγράφονται παρακάτω, οι πολιτικές θέσεις, οι διαφωνίες και οι συμφωνίες θέλουμε να αποτελέσουν γόνιμο έδαφος ώστε να αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο αυτός ο άτυπος κινηματικός διάλογος. Έχοντας πάντα στον νου μας ότι από αυτές τις συναντήσεις δεν θέλουμε να φεύγουμε με ενισχυμένες βεβαιότητες, αλλά αμφιβολίες.

Το δεύτερο μέρος της έκδοσης αποτελείται από μία συνέντευξη με τον σύντροφο Α. που ζει στην πόλη Σκοπίων, που πήραμε στα τέλη του '18. Ο λόγος γι' αυτήν τη συνέντευξη δεν είναι άλλος από την περιέργειά μας να γνωρίσουμε ακόμα περισσότερο τον τρόπο με τον οποίο ο αντεθνικός αγώνας γίνεται αντιληπτός στη γείτονα χώρα, αλλά και να μάθουμε τους τρόπους με τους οποίους ο μακεδονικός εθνικός λόγος καλλιεργείται και αναπτύσσεται σε αντιδιαστολή με τον ελληνικό εθνικό λόγο. Ο ρόλος της αριστεράς, το θέμα των μειονοτήτων και οι τελευταίες διακρατικές συμφωνίες είναι επίσης ζητήματα που θίγονται στην εν λόγω συνέντευξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι παρ' όλα τα όρια που έθεσε στην επικοινωνία μας ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθη αυτός ο άτυπος διάλογος (ερωταπαντήσεις μέσω mail), ευελπιστούμε αυτά να ξεπεραστούν στο μέλλον στην πράξη, κινούμενοι σε μία κοινή κατεύθυνση με άλλες συλλογικότητες της πόλης που αναγνώρισαν κι αυτές την ανάγκη της επαφής με Βαλκάνιους συντρόφους και συντρόφισσες.

Το τρίτο μέρος της έκδοσης αποτελείται από το απολογιστικό κείμενο της συνέλευσής μας σχετικά με όλα όσα διαδραματίστηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης από το συλλαλητήριο της 21ης Γενάρη κι έπειτα. Πολύ απλά δεν μπορούσαμε να αφήσουμε εκτός αναστοχασμού, επεξεργασίας και κριτικής, γεγονότα που αδιαμφισβήτητα σημάδεψαν τον τρόπο με τον οποίον αντιλαμβανόμαστε την ανταγωνιστική κίνηση. Και πολύ απλά δεν θέλουμε αυτά τα γεγονότα να φυλλορροήσουν μέσα στον χρόνο γιατί κανένας δεν τα κατέγραψε, κανένας δεν ενδιαφέρθηκε να τα αποτιμήσει τοποθετώντας τα στο φως του δημόσιου λόγου. Μία κατάθεση, λοιπόν, για την αξία της ιστορικής μνήμης και την αξιοποίησή της στους αγώνες του αύριο.

Φάμπρικα Υφανέτ, Ιούνιος 2019

Μακεδονικό ζήτημα και εθνικισμός

Εκδήλωση που διεξήχθη την Παρασκευή 15 Ιουνίου 2018 στην κατάληψη της Φάμπρικα Υφανέτ

[Επιλογή μας ήταν να μην παρέμβουμε ιδιαίτερα στην αποτύπωση της απομαγνητοφώνησης στο χαρτί, με σκοπό να διατηρηθεί ο άμεσος/προφορικός λόγος και χαρακτήρας της εκδήλωσης. Ωστόσο δεν μπορέσαμε να αποφύγουμε κάποιες απαραίτητες φραστικές αλλαγές και περικοπές, όχι, φυσικά, με σκοπό να αλλοιωθούν τα λόγια του κάθε ομιλητή και ομιλήτριας, αλλά γιατί ο προφορικός λόγος αναπόφευκτα θα υποπέσει σε συντακτικά/εκφραστικά λάθη που πρέπει να διορθωθούν, σε επαναλήψεις που πρέπει να αφαιρεθούν, σε διαλόγους που πρέπει να «μετατραπούν» σε όσο το δυνατόν πιο συγκροτημένες τοποθετήσεις ώστε να μην κουράζει η ανάγνωσή τους κλπ. Κατ' αυτήν τη διαδικασία δεν ήταν λίγες και οι φορές που σπαζοκεφαλιάσαμε για να «αποκρυπτογραφήσουμε» τα ηχητικά δεδομένα ενός (δυστυχώς) κακοηχογραφημένου αρχείου, πράγμα που πιθανώς να είχε ως αποτέλεσμα και λάθη στη διαδικασία απόδοσης της κουβέντας στο χαρτί. Σ' αυτήν την περίπτωση, η ευθύνη είναι, φυσικά, δική μας. Για όσους/όσες ενδιαφέρονται να ακούσουν την πρωτότυπη ηχογράφηση, χωρίς καμία επεξεργασία, αυτή μπορεί να βρεθεί στο site της συλλογικότητας μας, yfanet.espinblogs.net.

Ακόμη, με τη μορφή υποσημειώσεων επιλέξαμε να σημειώσουμε κάποιες δικές μας προσθήκες ή κριτικές προσεγγίσεις σε ό,τι είπαμε ή δεν προλάβαμε (λόγω χρόνου) να χωρέσουμε σ' εκείνη τη συζήτηση του Ιουνίου. Ευελπιστούμε ότι αυτές οι προσθήκες θα συνεισφέρουν ακόμη παραπάνω στην ανάπτυξη των σκεπτικών που ξεδιπλώνονται στη συζήτηση που ακολουθεί.

Τέλος, όπου διακρίνεται ο συμβολισμός [...] σημαίνει ότι το σημείο εκείνο, δυστυχώς, ήταν ακατάληπτο και δεν μπορέσαμε να το αποδώσουμε γραπτά στο σύνολο του.]

Εισήγηση Φάμπρικα Υφανέτ 1:

{Εισαγωγή}

Σας καλωσορίζουμε στη Φάμπρικα Υφανέτ. Για αρχή να πούμε κάποια πράγματα σχετικά με την ιδέα πίσω από τη σημερινή εκδήλωση: αυτή η ιδέα δεν μας ήρθε ουρανοκατέβατη, ούτε πρόκειται για μία μονοθεματική εκδήλωση που θα λήξει σήμερα και τέλος. Αντίθετα, αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, ένα κομμάτι της πολιτικής καμπάνιας που συλλογικά αποφασίσαμε πριν λίγους μήνες με αφορμή το εθνικιστικό συλλαλητήριο της 21ης Γενάρη. Στο πλαίσιο εκείνο βρεθήκαμε εκείνη τη μέρα στην Καμάρα σε μία δημόσια συγκέντρωση, λίγες μέρες πριν συνδιοργανώσαμε (μαζί με άλλες συλλογικότητες της πόλης) μικροφωνική συγκέντρωση και μηχανοκίνητη πορεία, με το ίδιο σκεπτικό πιο μετά μοιράστηκε μαζί σε σχολεία της Θεσσαλονίκης το 3ο τεύχος του περιοδικού Σορολόπι με αντεθνικό περιεχόμενο, διοργανώσαμε μία αντεθνική πορεία γειτονιάς στην Κάτω Τούμπα και βρεθήκαμε στον δρόμο στις 10 Μάρτη μαζί με Βαλκάνιους συντρόφους και σε μία κοινή εκδήλωση μαζί τους με πολύ παρόμοιες θεματικές. Εκείνη την περίοδο, λοιπόν, αποφασίσαμε ότι οπωσδήποτε θέλουμε να καταθέσουμε τις απόψεις μας σε μία δημόσια εκδήλωση ώστε και να ανατροφοδοτήσουμε τον δημόσιο διάλογο που έχει ανοίξει, αλλά και να συζητήσουμε με κόσμο περί έθνους, εθνικισμού και μακεδονικού ζητήματος. Η αλήθεια είναι ότι μας πήρε λίγο περισσότερο απ' όσο περιμέναμε η οργάνωση αυτής της εκδήλωσης, ωστόσο δεν θεωρούμε ότι το θέμα είναι καθαρά συγκυριακό και γι' αυτό βρισκόμαστε εδώ σήμερα. Για τον ίδιο λόγο επιλέξαμε να ηχογραφηθεί η σημερινή εκδήλωση με σκοπό να απομαγνητοφωνηθεί στο μέλλον και να εκδοθεί και το λέμε αυτό σε περίπτωση που κάποιος θέλει να μιλήσει και δεν θέλει να ηχογραφηθούν τα λόγια του, να μας το πει ώστε να διακόψουμε...

Σχετικά με το τι θέλουμε να συζητήσουμε σήμερα εμείς εδώ: ένα σκέλος της συζήτησης έχει να κάνει με την ανάλυση των εννοιών του έθνους και του εθνικισμού, καθώς και για τις διαφορετικές όψεις διαχείρισης της εθνικής ιδεολογίας που είδαμε με αφορμή το μακεδονικό ζήτημα. Αυτά ίσως ν' ακούγονται χλιοειπωμένα σε κάποιους, ωστόσο γνώμη μας είναι ότι διαφορετικές προσεγγίσεις των ζητημάτων αυτών μέσα στο ανταγωνιστικό κίνημα υπάρχουνε, κάτι που αναπόφευκτα οδηγεί και σε διαφορετικές εκτιμήσεις, διαφορετικές κινήσεις κλπ. Δηλαδή θέλουμε να συνδέσουμε αυτήν τη συζήτηση με το τώρα, με αυτό που ζούμε, κι όχι να συζητήσουμε στεγνά θεωρητικά. Το δεύτερο σκέλος είναι η πιο «ιστορική» διάσταση του μακεδονικού ζητήματος. Εδώ να ξεκαθαρίσουμε κάποια πράγματα για το πώς προσεγγίζουμε εμείς το ζήτημα της ιστορίας: δεν είμαστε ιστορικοί, ούτε μας ενδιαφέρει κάποια επιστημονική αντικειμενικότητα. Πολιτικά υποκείμενα είμαστε, στον κόσμο που ζούμε παίρνουμε συγκεκριμένη θέση και το πώς ερμηνεύουμε τα πράγματα αυτά θέλουμε να οδηγήσει και κάπου. Γι' αυτό και ο σκοπός αυτής της εκδήλωσης δεν είναι να πει κάποιες «αλήθειες» που

είναι κρυφές κι εμείς θα τις φανερώσουμε, δεν μας ενδιαφέρει κάτι τέτοιο. Αυτό που θέλουμε είναι να δείξουμε ότι η ιστορία, ως τέτοια, έχει και ιδεολογική και πολιτική χρήση. Κι αυτό, σε μία συγκυρία που ακόμα θυμάται Μεγαλέξανδρους και ονειρεύεται Κόκκινες Μπλίζες είναι συγκρουσιακό. Γιατί αποδομεί αυταπόδεικτες αλήθειες, διαλύει εθνικούς μύθους, αναδεικνύει κάποιες αντιφάσεις. Τονίζουμε, δηλαδή, ότι αυτή η ιστορική αναδρομή που θα γίνει, δεν γίνεται γιατί θέλουμε να απαντήσουμε με ριζοσπαστικούς όρους στην κυρίαρχη ιστοριογραφία, ούτε επειδή θεωρούμε ότι η δικιά μας αντίληψη για το παρελθόν είναι η πιο σωστή ή η πιο αντικειμενική. Αντίθετα, στόχος μας είναι μια προσπάθεια συλλογικής επεξεργασίας του παρελθόντος μέσα από μια δική μας, συλλογική, κινηματική σκοπιά. Τώρα, για το τι νόημα έχουν τέτοιες ιστορικές αναδρομές: εμείς πιστεύουμε ότι η συλλογική μνήμη όχι μόνο διαμορφώνει την αντίληψή μας για το παρελθόν, αλλά διαμορφώνει και τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε το παρόν και τις προσδοκίες που έχουμε για το μέλλον. Μέσα από την αναζήτηση αυτών των στιγμών άρνησης, αγώνων, μικρών ή μεγάλων ιστοριών αμφισβήτησης που είτε αποκρύφτηκαν είτε αλλοιώθηκαν, επιχειρούμε να δημιουργήσουμε αυτήν τη συλλογική μνήμη που θα εμπλουτίσει τους αγώνες μας.

Στην προκειμένη, αυτό που κάναμε είναι ότι διαβάσαμε μία βιβλιογραφία επί του θέματος, αξιοποιήσαμε το μεγάλο υλικό που έχει παράξει το κίνημα σχετικά με το ζήτημα, το επεξεργαστήκαμε συλλογικά και, με κάθε επιφύλαξη, ήρθαμε εδώ για να συζητήσουμε και με άλλους, να διορθώσουμε τυχόν αβλεψίες, ακόμα και να διαφωνήσουμε...

{Εθνος-εθνικισμός}

Ας ξεκινήσουμε προσεγγίζοντας τις έννοιες του έθνους και του εθνικισμού. Πολλοί έχουν προσπαθήσει να ορίσουν το έθνος με βάση κάποια «αντικειμενικά» χαρακτηριστικά με σκοπό να δημιουργήσουν μια αφήγηση ότι υπάρχουν κάποια έθνη πραγματικά (το ελληνικό στην περίπτωση μας) και κάποια έθνη τεχνητά (το μακεδονικό που, ως γνωστόν, το «έφτιαξε» ο Tito το '44). Οι αντιλήψεις που έχουν δημιουργηθεί με βάση τα παραπάνω χωρίζονται, σχηματικά, σε δύο είδη: η «γερμανική»/ρομαντική αντίληψη που δίνει βάση στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της γλώσσας, της θρησκείας και της συγγένειας του αίματος, και η «γαλλική» αντίληψη που δίνει βάση στα πολιτικά κριτήρια: στην κοινότητα συμφερόντων, στην «κοινή συμφωνία», στην υπακοή στο σύνταγμα και τους νόμους. Ωστόσο, αν κάτσουμε κι εξετάσουμε ένα προς ένα αυτά τα χαρακτηριστικά θα δούμε ότι αδυνατούν να απαντήσουν στο ερώτημα του πώς ορίζεται ένα έθνος. Για παράδειγμα, υπάρχουν έθνη τα οποία μπορεί να μην έχουν καν επίσημη γλώσσα (η Ελβετία για παράδειγμα) ή έθνη τα οποία μοιράζονται μία κοινή γλώσσα (π.χ. Η.Π.Α. και Μεγάλη Βρετανία), χωρίς να μοιράζονται μία κοινή εθνική συνείδηση. Παρομοίως, όσον αφορά τη θρησκεία: υπάρχουν κράτη (σαν τις Η.Π.Α.) που κανένα πρόβλημα δεν έχουν να απολαμβάνουν την εθνική

τους ενότιπα χωρίς να έχουν κάποια επίσημη θρησκεία, ενώ υπάρχουν και κράτη σαν τις Φιλιππίνες και την Ιταλία που, ενώ έχουν μία κοινή καθολική θρησκεία, δεν υπάγονται σε ένα κοινό καθολικό «έθνος». Η συγγένεια του αίματος επίσης αδυνατεί να απαντήσει στο ζήτημα αυτό, αφού το μπαστάρδεμα των ανθρώπων και η μετακίνηση πληθυσμών είναι μία «σταθερά» μέσα στο χρόνο. Η «κοινότητα συμφερόντων» επίσης, αδυνατεί να απαντήσει: χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι μετανάστες 2ης και 3ης γενιάς που δεν μπορούν να αφομοιωθούν κοινωνικά ως μέρος του έθνους (ως γνωστόν, «ένα συμβόλαιο δεν αποτελεί πατρίδα»)¹.

Οπότε, εκεί που καταλήγουμε είναι ότι μπορούμε να ορίσουμε το έθνος ως ένα ιδεολογικό φαινόμενο, δηλαδή, ως μία αντίληψη του «ανήκειν» σε μία κοινότητα. Με πιο απλά λόγια, έθνος αποτελεί η θέληση μιας ομάδας ανθρώπων να αποτελέσουν έθνος. Αυτή είναι μία «υποκειμενικίστικη» αντίληψη που δίνει βάση σε μία από κοινού κληρονομιά και κατοχή αναμνήσεων, και μία σημερινή συναίνεση ή επιθυμία για συμβίωση και βούληση για διαιώνιση στον χρόνο αυτής της κληρονομιάς. Θα μπορούσαμε να πούμε, δηλαδή, ότι ο εθνικισμός ανοίγει μια «συζήτηση» ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν. Και τι εννοούμε μ' αυτό; Ότι ο εθνικισμός ναι μεν προϋποθέτει ένα παρελθόν, αλλά συμπυκνώνεται στο τώρα μέσα από τη συναίνεση και την καθαρά εκφρασμένη επιθυμία να συνεχιστεί αυτή η συμβίωση και στο μέλλον. Δηλαδή, η ύπαρξη ενός έθνους είναι ένα καθημερινό δημοψήφισμα, θα μπορούσαμε να πούμε. Βέβαια, θα μπορούσε να πει κάποιος ότι αυτό υπήρχε πάντα, αυτή η κοινή θέληση των ανθρώπων να βρουν κάποια κοινά σημεία του παρελθόντος και να συνεχίσουν στο μέλλον. Όχι, οι παλιότερες αναπαραστάσεις του κοινού συμφέροντος διέφεραν χρονικά και τοπικά μέσα στην ιστορία. Άλλες φορές ήταν η θρησκεία, η πολιτική οργάνωση, η πολιτεία κλπ.

Υπάρχει ένας κίνδυνος, βέβαια, με αυτήν την υποκειμενικίστικη αντίληψη. Ο κίνδυνος να θεωρήσουμε τον εθνικισμό ως μία απλή ιδεολογία, αυτονομημένη, χωρίς καμία υλική βάση, μία ψευδή συνείδηση δηλαδή. Εμείς διαφωνούμε μ' αυτό, θεωρούμε ότι πρόκειται, φυσικά, για μία μορφή ιδεολογίας, και μάλιστα η κυρίαρχη μορφή ιδεολογίας στη σύγχρονη κοινωνία, παρ' όλα αυτά έχει κάποιες πολύ υλικές, πραγματικές επιπτώσεις. Πρώτα-πρώτα συγκροτείται σ' ένα ολόκληρο θεσμικό πλαίσιο, το έθνος-κράτος, με τους μηχανισμούς του και τις λειτουργίες του. Που δεν είναι το κράτος γενικά, αλλά το δημοκρατικό κράτος, κάτι που ξεχνάμε καμιά φορά. Επίσης η εθνογένεση συμπύπτει με τη διαδικασία συγκρότησης και ανάπτυξης του κεφαλαίου, της άνθισης της αγοράς κλπ. Έχοντας αυτά στον νου μας και ξέροντας ότι οι κοινωνίες που ζούμε είναι κοινωνίες ταξικές, μπορούμε να επεκτείνουμε τον παραπάνω ορισμό και να πούμε ότι το έθνος, τελικά, απεικονίζει/συμπυκνώνει την αντιφατική ενότητα των ανταγωνιστικών τάξεων στην καπιταλιστική κοινωνία.

¹ [...] ένα Zollverein δεν είναι πατρίδα, Ερνέστ Ρενάν «Τι είναι έθνος» (διάλεξη στη Σορβόννη, 11/03/1882).

Στο σημείο αυτό θέλουμε να σημειώσουμε και κάτι άλλο: υπάρχουν κάποιες αντιλήψεις που λένε ότι ο εθνικισμός, ως ιδεολογία, *επιβάλλεται*. Δηλαδή, επιβλήθηκε σε κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ως ένα σχέδιο της αστικής τάξης στους «από τα κάτω». Εμείς θεωρούμε ότι ακόμα κι αν επιβάλλεται από τα πάνω και συντηρείται με τους μηχανισμούς που όλοι ξέρουμε, αποκτά τη δική του δυναμική, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά οριζόντια, δηλαδή, στα πλαίσια της οικογένειας, της παρέας, στους εργασιακούς χώρους κι αυτό εξηγεί και τη δυναμική που έχει. Έχοντας αυτό στον νου μας, μπορούμε να πούμε ότι τα έθνη δεν δημιουργούνται εκ του μηδενός. Δεν εμφανίζεται, δηλαδή, κάποια στιγμή μία αστική τάξη ή κάποιοι διανοούμενοι που απλά εμφυσούν αυτό το εθνικό πνεύμα στον πληθυσμό. Συνήθως, προϋπάρχουν κάποιες τοπικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και ταξικές ταυτότητες από τις οποίες κάποιες θα αλλοιωθούν, κάποιες θα ακυρωθούν και θα δημιουργηθεί το εθνικό αφήγημα. Εδώ παίζει ρόλο και η έννοια της «συλλογικής λήθης/αμνησίας» που εισήγαγε ο Renan². Μ' αυτό εννοούμε ότι ο κόσμος πέρα από το να βρίσκει τι κοινά στοιχεία έχει, πρέπει να ξεχάσει και τι τον διαχώριζε παλιότερα. Δηλαδή, η λήθη, η συλλογική λήθη είναι ένας ουσιαστικός παράγοντας για τη δημιουργία του έθνους. Και τι εννοούμε μ' αυτό; Ότι το έθνος έγκειται στο ότι πολλά άτομα μοιράζονται πολλά κοινά πράγματα, αλλά την ίδια στιγμή έχουν *λησμονήσει* και πολλά πράγματα. Από τις αντιφατικές τοπικές ιστορίες που υπάρχουν σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή σ' έναν τόπο, θα γραφτεί μία απλή, άμεση ιστορία. Θα αναδειχθούν οι μάχες που έδωσαν σ' έναν κοινό εχθρό όλοι αυτοί οι πληθυσμοί και θα ξεχαστούν οι μάχες που έδωσαν αναμεταξύ τους. Θα θυμούνται τι τους συνδέει σήμερα και θα ξεχάσουν τι τους χώριζε παλιότερα.

{Ιστορικότητα του έθνους}

Πάμε τώρα να δούμε κάποια πιο ιστορικά δεδομένα σε σχέση με τη γένεση των εθνών. Κατ' αρχήν να πούμε ότι το έθνος-κράτος με τη μορφή που το αναγνωρίζουμε σήμερα είναι ένα δημιούργημα του 19ου αιώνα και συνήθως, ήταν αποτέλεσμα κάποιων συγκεκριμένων βημάτων (δεν το εννοούμε ντετερμινιστικά αυτό, σχηματικά το λέμε): σαν πρώτο βήμα υπάρχει η συγκρότηση του εθνικού κινήματος, με τη δυναμική εμφάνιση της αστικής τάξης και παράλληλα, τη δραστηριοποίηση των λαϊκών μαζών που παίζουν έναν τεράστιο ρόλο –μπορεί να ξεχειλίσουν για άλλους λόγους, εντελώς διαφορετικούς, αλλά παίζουν κι αυτοί έναν ρόλο στη συγκρότηση του εθνικού κινήματος. Και άπαξ και επιτύχει αυτό, τότε το δεύτερο βήμα είναι η συγκρότηση του εθνικού κράτους. Όπου εκεί πλέον μιλάμε για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας μέσω των επίσημων θεσμών (στρατός και σχολείο αρχικά, αργότερα Μ.Μ.Ε., κινηματογράφος κ.ά.). Σιγά-σιγά αρχίζει και παράγεται το λεγόμενο «συμβολικό κεφάλαιο» (δηλαδή το υλικό της αρχαιολογίας, γλωσσολογίας και άλλων τομέων), θα γραφτεί μια εθνική ιστορία που θα διδαχτούν τα παιδιά, θα γίνουν οι ανασκαφές για να ανακαλυφθεί

2 Βλέπε Ερνέστ Ρενάν «Τι είναι έθνος» (διάλεξη στη Σορβόννη, 11/03/1882).

ο υλικός πολιτισμός των εθνικών προγόνων, θα γραφτεί μια λόγια γλώσσα που θα μιλιέται επίσημα κλπ. Παράλληλα, θα αναδειχθεί αυτό που ονομάζουμε «γραφειοκρατική τάξη» που θα αυτοανακηρυχθεί ως ο θεματοφύλακας των «κοινωνικών κατακτήσεων» και θα καταφέρει να αποσπάσει τη συναίνεση του πληθυσμού. Το πώς γίνεται αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί εδώ έχουμε να κάνουμε με την εμφάνιση ενός νέου ιστορικού υποκειμένου που είναι ο υπήκοος του κράτους, του πολίτη, δηλαδή, με δικαιώματα και υλικές κατακτήσεις. Κι αυτό είναι το σημείο που εμείς συνδέουμε το έθνος-κράτος με τον θεσμό και την έννοια της δημοκρατίας. Όπως γράφει και ο Rudolf Rocker στο «Εθνικισμός και πολιτισμός»:

Μόνο με τη δημιουργία του νέου κράτους, που, τουλάχιστον στη θεωρία, εγγυάται για κάθε πολίτη το συνταγματικό δικαίωμα της συμμετοχής στην πολιτική ζωή της χώρας του και της εκλογής της κυβέρνησής του, μπόρεσε η εθνική συνείδηση να ριζώσει στις μάζες και να δημιουργηθεί η πεποίθηση στο κάθε άτομο ότι αποτελούσε μέλος της μεγάλης πολιτικής ένωσης του έθνους, με την οποία ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένος και η οποία έδινε στη μεμονωμένη ύπαρξη του περιεχόμενο και σκοπό. Στην προ-δημοκρατική περίοδο μια τέτοια πίστη θα μπορούσε να ριζώσει μόνο στον στενό κύκλο των προνομιάτων τάξεων, παραμένοντας ολοκληρωτικά ξένη στη μεγάλη μάζα του πληθυσμού³.

Αυτό είναι πολύ σημαντικό, κατά τη γνώμη μας, γιατί αναδεικνύει την έννοια του πολίτη ως το αφηρημένο άτομο, αποκομμένο απ' την κοινότητα, το οποίο διεκδικεί κάποια δικαιώματα, έχει κάποιες υποχρεώσεις κλπ.

Όσον αφορά το τι επιπτώσεις έχει αυτή η συγκρότηση του έθνους-κράτους στην περιοχή που προσαρτά: συνήθως, ακολουθεί η ισοπέδωση της κοινοτικής οργάνωσης και των πολιτιστικών παραδόσεων που διαφέρουν, η εξαφάνιση των τοπικών γλωσσών και η επιβολή μίας επίσημης, ξύλινης γλώσσας, η βιομηχανοποίηση και εμπορευματοποίηση των κοινωνικών δραστηριοτήτων και η δημιουργία μίας περιφραγμένης, εσωτερικής αγοράς που θα βοηθήσει στην απρόσκοπτη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

{Ελληνικός εθνικός λόγος}

Πριν ξεκινήσουμε την ιστορική μας αναδρομή, θα δούμε κάποια συγκεκριμένα σημεία, όπως τα έχει καταγράψει ο ελληνικός εθνικός λόγος, και πώς τα έχει καταγράψει ο επίσημος μακεδονικός εθνικός λόγος. Έχει ένα ενδιαφέρον αυτό γιατί μας βοηθά ν' αναπτύξουμε μία πιο κριτική ματιά για το πώς μιλάει ο καθένας για κάποια συγκεκριμένα σημεία.

3 «Ένας διάλογος για το εθνικό ζήτημα» (Τα Παιδιά της Γαλαρίας #05, 1995).

Κατ' αρχήν, αυτό που μαθαίνουμε εμείς (πολύ σύντομα γιατί αυτά είναι γνωστά σε όλους) είναι ότι υπάρχει μία αδιάσπαστη φυλετική και πολιτισμική συνέχεια: οι Μακεδόνες πίστευαν στους ελληνικούς θεούς, μιλούσαν ελληνικά, άρα ήταν Έλληνες, κι εμείς αφού είμαστε απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων αυτό σημαίνει ότι η Μακεδονία είναι Ελλάδα και τέλος. Οι «Σκοπιανοί», απ' την άλλη, είναι Σλάβοι που κατέβηκαν τον 6ο αιώνα μ.Χ. και πάνε να σφετεριστούν τους προγόνους μας. Το επόμενο σημείο που θα σταθούμε είναι η εξέγερση του Ίλιντεν που η ελληνική ιστοριογραφία την κατονομάζει απλά ως μια βουλγαρική «ψευδοεπανάσταση». Κάτι που οδήγησε, τελικά, στον Μακεδονικό Αγώνα, για τον οποίο μαθαίνουμε ότι ήταν ένας εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας ενάντια σε Βούλγαρους και Τούρκους, με πολλές αντιστοιχίες με τον αγώνα του 1821. Σχετικά με το μακεδονικό έθνος, τη μακεδονική γλώσσα και τη μακεδονική μειονότητα (που είναι τα κύρια σημεία που δημιούργησαν το ζήτημα από το '92 και μετά), το ελληνικό κράτος σταθερά δηλώνει ότι μακεδονικό έθνος δεν υπάρχει, το «έφτιαξε» ο Τίτο το '44. Όσον αφορά τη γλώσσα, οι αρχαίοι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά, το «σλαβομακεδονικό ιδίωμα» (που δεν είναι καν γλώσσα) ήταν ένα συνονθύλευμα βουλγαρικών, σερβικών, τουρκικών και ελληνικών λέξεων, άρα, δεν έχει καμία σχέση μ' αυτό. Και όσον αφορά τη μακεδονική μειονότητα, τέτοια δεν υπάρχει, η Ελλάδα είναι μία από τις λίγες χώρες που είναι τόσο ομοιογενής ο πληθυσμός της και υπάρχουν μόνο δίγλωσσοι Έλληνες. Σχετικά, τώρα, με τον μακεδονικό αλυτρωτισμό, αυτός εδράζεται σε κάποια άρθρα στο σύνταγμα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας, με ένα από αυτά να είναι μία αναφορά στο προσήμιο του συντάγματος της Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας το '44 που δηλώνει τον στόχο της ένωσης των τριών τμημάτων της Μακεδονίας (δηλαδή της Μακεδονίας του Αιγαίου που ανήκει στην Ελλάδα, του Πιρίν που ανήκει στη Βουλγαρία και του Βαρδάρη που είναι η Μακεδονία που όλοι ξέρουμε), ένα δεύτερο άρθρο που δηλώνει ότι τα σύνορα μπορούν ν' αλλάξουν μόνο με απόφαση του συντάγματος (το οποίο, βέβαια, τροποποιήθηκε από το '92 ήδη, όταν έγινε όλη αυτή η φασαρία), κι ένα τρίτο άρθρο που δηλώνει ότι το μακεδονικό κράτος μεριμνά για τη μακεδονική μειονότητα⁴.

4 Η ελληνική κυβέρνηση αναφέρει αρκετά εδάφια του μακεδονικού συντάγματος ως αποδείξεις των εδαφικών βλέψεων της Μακεδονίας εις βάρος της Ελλάδας. Το προσήμιο του μακεδονικού συντάγματος συνδέει την πρόσφατη ίδρυση του κυρίαρχου μακεδονικού κράτους με τη δημιουργία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας ως μιας από τις δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κατά την πρώτη σύνοδο της Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας (ΑΣΕΑΜ) η οποία πραγματοποιήθηκε στις 2 Αυγούστου 1944. Το προσήμιο δηλώνει ρητά πως οι αποφάσεις της ΑΣΕΑΜ ανήκουν στην ιστορική κληρονομιά στην οποία στηρίζεται το σημερινό μακεδονικό κράτος. Οι ελληνικές αντιρρήσεις σε αυτό το εδάφιο στηρίζονται στο γεγονός πως ένας από τους διακηρυγμένους στόχους της ΑΣΕΑΜ το 1944 ήταν «η ένωση ολόκληρου του μακεδονικού έθνους», η οποία θα επιτυχανόταν με «την απελευθέρωση των δύο άλλων τμημάτων της Μακεδονίας». Η ελληνική κυβέρνηση αντιτίθεται επίσης στο άρθρο 3 του μακεδονικού συντάγματος, όπου δηλώνεται πως «τα σύνορα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας μπορούν να αλλάξουν μόνο σύμφωνα με το Σύνταγμα», καθώς και στο άρθρο 49 που αναφέρει πως η δημοκρατία «μεριμνά για τη θέση και τα δικαιώματα» των Μακεδόνων, οι οποίοι ζουν στις γειτονικές χώρες και πως «φροντίζει για την πολιτισμική ανάπτυξη τους και προωθεί τους δεσμούς μαζί τους». Ορισμένες ελληνικές πηγές ερμηνεύουν το παραπάνω άρθρο ως νομιμοποίηση των προσπαθειών για την «απελευθέρωση των σκλάβων Μακεδόνων» που ζουν στην Ελλάδα. Γενικότερα η Ελλάδα αντιτίθεται σε κάθε αναφορά στη μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα αφού η

{Μακεδονικός εθνικός λόγος}

Όσον αφορά τον επίσημο μακεδονικό εθνικό λόγο, σε αντίθεση με τον ελληνικό έχουν εμφανιστεί τρεις εκδοχές που ανά χρονική περίοδο άλλαζαν. Υπήρχε μια εκδοχή που έλεγε ότι οι Μακεδόνες είναι απ' ευθείας απόγονοι των αρχαίων Μακεδόνων, μια εκδοχή που δημιουργήθηκε κυρίως στα τέλη της δεκαετίας του '80. Μια δεύτερη εκδοχή λέει ότι οι Μακεδόνες είναι Σλάβοι, εκδοχή που ήταν η κυρίαρχη ιστοριογραφική αφήγηση τη δεκαετία του '50. Τέλος, υπάρχει και μία τρίτη εκδοχή που μιλάει για μία «επιμειξία» των αρχαίων Μακεδόνων που ζούσαν στα Βαλκάνια και των Σλάβων που κατέβηκαν⁵. Σε κάθε περίπτωση αυτό που απορρίπτεται είναι η ελληνικότητα της αρχαίας Μακεδονίας, ενώ, ως πρώτο μακεδονικό κράτος θεωρείται η μακεδονική αυτοκρατορία του Σαμουήλ (όπου εκεί ερίζουν με τη Βουλγαρία για το που ανήκει, τελικά, αυτή η αυτοκρατορία). Όσον αφορά την «αφύπνιση του έθνους», αυτή τοποθετείται στον 19ο αιώνα όταν και εκδίδονται τα πρώτα λεξικά και βιβλία στα μακεδονικά ενάντια στις αντιδράσεις Σέρβων, Βουλγάρων, Ελλήνων και Οθωμανών, ενώ, η εξέγερση του Ίλιντεν, γι' αυτούς θεωρείται εθνικό ορόσημο, το «1821» τους. Αντίθετα, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (που για την Ελλάδα είναι μια περίοδος δόξας και επέκτασης) γι' αυτούς είναι μια στιγμή που σηματοδοτεί τον τριμερή διαμελισμό της Μακεδονίας, με ένα κομμάτι να παίρνει η Ελλάδα, ένα η Βουλγαρία και ένα η Σερβία. Από εκεί κι έπειτα, ξεκινά ο «ηρωικός αγώνας του μακεδονικού λαού» για την ένωση των τριών αυτών τμημάτων. Στο '44, τώρα, τοποθετείται το «δεύτερο Ίλιντεν», όπως συνηθίζεται να λέγεται (στα πλαίσια της Αντιφασιστικής Συνέλευσης για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας), όπου υπάρχει η αναγνώριση του έθνους και της γλώσσας από τον Τίτο ισότιμα με τα άλλα τμήματα της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας. Εκείνη τη στιγμή δημιουργούνται και οι δύο μεταπολεμικές εθνικές εκδοχές, μία φιλογιουγκοσλαβική και μία αναθεωρητική, με την πρώτη να

ελληνική κυβέρνηση αρνείται πως υπάρχει τέτοια μειονότητα.

Η ειρωνεία είναι πως το ελληνικό σύνταγμα περιέχει ένα άρθρο απολύτως ανάλογο με το άρθρο 49 του μακεδονικού συντάγματος. Το άρθρο 108 του ελληνικού συντάγματος προβλέπει πως «το κράτος μεριμνά για τη ζωή του απόδημου ελληνισμού και τη διατήρηση των δεσμών του με τη μητέρα Πατρίδα» και πράγματι η ελληνική κυβέρνηση υποστηρίζει δραστήρια τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Επιπλέον στον ελληνικό τύπο παρουσιάζονται συχνά άρθρα τα οποία ισχυρίζονται πως υπάρχει επίσης ελληνική μειονότητα στη Δημοκρατία της Μακεδονίας (Loring Danforth «Η μακεδονική διαμάχη: Ο εθνικισμός σε έναν υπερεθνικό κόσμο», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1999).

5 Κάποιες περισσότερες πληροφορίες πάνω σ' αυτό: Στην ιστοριογραφική αυτή απόπειρα διακρίνονται τρεις φάσεις: α) αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο χρόνος γένεσης του μακεδονικού έθνους είχε τοποθετηθεί στη δεκαετία 1893-1903, δηλαδή, από την ίδρυση της VMRO ως την επανάσταση του Ίλιντεν, β) στη δεκαετία του 1950 η αρχή της κρατικής υπόστασης του ομόσπονδου κρατίδιου μεταφέρθηκε χίλια χρόνια πίσω, τότε που η περιοχή της Αχρίδας και της Πρέσπας αποτελούσε το κέντρο του Κράτους του Σαμουήλ (976-1018), το οποίο όμως η ιστοριογραφία των γειτόνων θεωρεί ως βουλγαρικό κράτος [...], γ) στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η αρχή του «μακεδονικού» παρελθόντος τοποθετήθηκε χρονικά ακόμη πιο πίσω, αυτήν τη φορά στον 4ο αιώνα π.Χ., στην εποχή του Φιλίππου Β' και του γιου του, Μεγάλου Αλεξάνδρου (Γιάννα Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη «Οι Σλάβοι των Βαλκανίων: Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό τους», Gutenberg, 2007).

απαιτεί την ένωση των τριών Μακεδονιών, και την άλλη να απαιτεί απλά την αναγνώριση των μειονοτήτων στις γειτονικές χώρες.

{Ελλάδα και αρχαία Μακεδονία}

Πριν περάσουμε στην ιστορική αναδρομή, θα κάνουμε ακόμα μία παρένθεση, θα πούμε κάποια λίγα πράγματα για την αρχαία Μακεδονία. Δεν θέλουμε να επιμεινουμε σ' αυτό. Υπάρχει μία τεράστια συζήτηση για το αν οι αρχαίοι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά ή μόνο η ελίτ τους ήταν εξελληνισμένη, πόσες ομοιότητες και πόσες διαφορές υπήρχαν ανάμεσα στους δύο πολιτισμούς, κι ακόμα σημαντικότερο, πώς *αντιλαμβάνονταν* ο ένας τον άλλον (ως προς το τελευταίο υπάρχουν όλα αυτά τα κείμενα του Δημοσθένη, του Ισοκράτη κ.ά.)⁶. Για εμάς δεν έχει τόση σημασία αυτό, όσο το να δούμε πώς άλλαξε η σκοπιά η ιστοριογραφική και των δυτικών ιστοριογράφων και των Ελλήνων λογίων από μια περίοδο και μετά. Τι θέλουμε να πούμε μ' αυτό;

Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα η κυρίαρχη αφήγηση έλεγε ότι η αρχαία Μακεδονία δεν ήταν κομμάτι της αρχαίας Ελλάδας. Οι περισσότεροι δυτικοί ιστοριογράφοι βάζανε ως τερματικό σταθμό της αρχαίας Ελλάδας τη μάχη της Χαιρώνειας (η οποία θεωρούνταν η τελευταία, δοξασμένη αντίσταση των Ελλήνων στον Φίλιππο) και μετά ακολουθούσε η Ελληνιστική Περίοδος που θεωρούνταν μία περίοδος παρακμής, σ' αντίθεση με την περίοδο της Αθηναϊκής Δημοκρατίας που έδωσε τα φώτα και τη λάμψη. Εκεί έβρισκαν, μάλιστα, το πρότυπό τους και όλες οι αστικές, δημοκρατικές επαναστάσεις που έψαχναν ένα ιστορικό αντίστοιχο.

Για το ίδιο πράγμα μιλούσαν και οι Έλληνες λόγιοι. Πολύ περιληπτικά, για παράδειγμα, ο Κοραΐς μιλούσε για τη μάχη της Χαιρώνειας σαν «αφετηρία της μακράς δουλείας των Ελλήνων, υπόδουλοι διαδοχικά σε Μακεδόνες, Ρωμαίους και Οθωμανούς»⁷. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Παναγιώτης Κοδρικάς

⁶ Πιο συγκεκριμένα, βλέπε τους λόγους «Ολυθιακός Γ» και «Κατά Φιλίππου Γ» του Δημοσθένη, καθώς και τον «Φίλιππο» του Ισοκράτη. Διαβάζοντας κανείς τα παραπάνω κείμενα εύκολα αντιλαμβάνεται ότι παρ' όλες τις διαφοροποιήσεις ως προς την πολιτική αντιμετώπιση του Φιλίππου Β' και της δυναστείας του, υπάρχει μία κοινή αντίληψη ως προς το διαχωρισμό των Μακεδόνων από τους Έλληνες (γεωγραφικά, εθνολογικά και πολιτισμικά). Ανατρέχοντας κανείς και σε άλλες πηγές, παρουσιάζεται μία πλειάδα παραδειγμάτων που άλλοτε εντάσσουν τους Μακεδόνες στους Έλληνες και άλλοτε όχι, κατασκευάζοντας, όμως, μία γενική θέση ότι παρ' όλο που οι Μακεδόνες πληρούσαν αρκετά κριτήρια «ελληνικότητας» άργησαν αρκετά για να θεωρηθούν κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού, κυρίως λόγω του μοναρχικού τους πολιτεύματος, της εθνοτικής διαφοροποίησής τους από τους υπόλοιπους Έλληνες, καθώς και της εθνοτικής διαφοροποίησής του βασιλικού τους οίκου. Περισσότερες πληροφορίες μπορεί κανείς να βρει στη σειρά άρθρων «Οι αρχαίοι Μακεδόνες και η γλώσσα τους» στο blog [smerdaleos](http://smerdaleos.com).

⁷ Memoire sur l'etat actuel de la civilisation dans la Grece lu a la societe des observateurs de l'homme, 1803 (παράτιθεται στο Νίκος Σιγάλας ««Ελληνισμός» και εξελληνισμός: ο σχηματισμός της νεοελληνικής έννοιας ελληνισμός», Τα Ιστορικά #34, 2001).

μιλούσε για «εφόδους των Μακεδόνων εναντίον της δυστυχούς Ελλάδας»⁸. Ενώ, ο Αλέξανδρος Σούτσος μιλούσε για «την Αρχαία Ελλάδα σαν έρμαιο της Μακεδονίας και της Ρώμης»⁹. Πώς ακριβώς άλλαξε αυτό;

Το 1833 εκδόθηκε η «Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου» από τον Droysen, έναν Γερμανό ιστοριογράφο της εποχής, ο οποίος με το έργο αυτό θα καταφέρει να μεταστρέψει τις εντυπώσεις για την περίοδο του Μ. Αλεξάνδρου. Για πρώτη φορά, ο Droysen θα μιλήσει για την Ελληνιστική Περίοδο ως μία περίοδο ακμής, ενοποίησης των ελληνικών πόλεων-κρατών που μέχρι τότε σπαράσσονταν από «εμφύλιες» διαμάχες, και θα μιλήσει και για τον ελληνισμό που θα τον επεκτείνει ο Μέγας Αλέξανδρος μέχρι την Ανατολή. Ο ελληνισμός, για παράδειγμα, ήταν μία έννοια εισαγόμενη από τον Droysen, την οποία θα πάρει ο Παπαρρηγόπουλος και θα την κάνει μάθημα στα σχολεία. Τώρα, αυτό που έχει σημασία δεν είναι τόσο το τι έλεγε ο Droysen για να επιχειρηματολογήσει για αυτό το πράγμα, αλλά γιατί το έλεγε, δηλαδή, η πολιτική χρήση του έργου του. Εκείνη την εποχή η Πρωσία σπαρσσόταν και αυτή από διαμάχες ανάμεσα στα γερμανικά κρατίδια που την αποτελούσαν και είχε εμφανιστεί ένα κίνημα πολιτικό που απαιτούσε την ενοποίησή της σε μια μεγάλη αυτοκρατορία. Ο Droysen υπερασπιζόμενος αυτήν την ιδέα, «ανέσυρε» αυτό το αρχαίο, αυτοκρατορικό παράδειγμα για να ενισχύσει πολιτικά την αντίληψη μίας ενωμένης Πρωσίας. Και το παράδειγμα αυτό, ήταν ακριβώς η «μεγάλη» Μακεδονία, η αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου. Αυτά όσον αφορά το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ιστορία για να αλλάξει η κυρίαρχη αφήγηση¹⁰.

{Μακεδονία, 19ος αιώνας}

Θα ξεκινήσουμε την ιστορική μας αναδρομή από τον 19ο αιώνα, όταν η Μακεδονία είναι ακόμα κομμάτι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Θα ξεκινήσουμε, διαβάζοντας ένα μικρό απόσπασμα, τα λόγια του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας, Χαρίλαου Τρικούπη, ο οποίος σε μία συνέντευξη της εποχής δήλωνε ότι:

Όταν έλθη ο μέγας πόλεμος, ως αφεύκτως θα συμβεί μετά τινά έτη, η Μακεδονία θα γίνη ελληνική ή βουλγαρική κατά τον νικήσαντα. Αν τη λάβωσιν οι Βούλγαροι, δεν αμφιβάλλω ότι θα είναι ικανοί να εκσλαβίσωσι τον πληθυσμόν μέχρι των θεσσαλικών συνόρων. Αν ημείς τη λάβωμεν, θα τους κάνωμεν όλους Έλληνας μέχρι της Ανατολικής Ρωμυλίας¹¹.

8 Ομιλία περί πληθούς κόσμων του κυρίου Φοντενέλ, 1794 (παράτιθεται στο Γιάννης Λάζαρης «Τυμβωρυχώνας σε κάποιο ξένο αρχαίο παρελθόν», Ελεύθερη Έρευνα, 2015).

9 Ελληνική Πλάστιγξ, 1836 (ό.π.).

10 Περισσότερα για την έννοια του «ελληνισμού», αλλά και τον Droysen, στο Νίκος Σιγάλας ««Ελληνισμός» και εξελληνισμός: ο σχηματισμός της νεοελληνικής έννοιας ελληνισμός», Τα Ιστορικά #34, 2001.

11 Συνέντευξη στην εφημερίδα Manchester Guardian, 1889 (παράτιθεται στο Τάσος Κωστόπουλος

Αυτό το παραθέτουμε για να καταλάβουμε πόσο αμφίρροπο έδειχνε το αποτέλεσμα για το που «ανήκει», τελικά, η Μακεδονία και για το κατά πόσον όντως «απελευθερώθηκε» από τον ελληνικό στρατό το '12-'13...

Είναι γνωστό ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν μία πολυεθνική αυτοκρατορία που διαχώριζε τον πληθυσμό σύμφωνα με το θρήσκειο, τα λεγόμενα «μιλιέτ», που ήταν τέσσερα: το ρουμ μιλιέτ (δηλαδή το ορθόδοξο), το μουσουλμανικό, το εβραϊκό και το αρμένικο. Ελληνόφωνοι ζούσαν κυρίως στη νότια Μακεδονία, στη Χαλκιδική, στη Θάσο, στα παράλια και στις πόλεις, στις οποίες υπήρχε έντονο και το εβραϊκό στοιχείο. Στην ύπαιθρο και τα ορεινά κυριαρχούσαν οι αλβανόφωνες και βλάχικες κοινότητες, ενώ, ο κύριος όγκος του αγροτικού πληθυσμού μιλούσε σλαβικά. Υπάρχουν πάρα πολλές απογραφές και στατιστικές της εποχής εκείνης που προσπαθούν να «δικαιώσουν» τον έναν ή τον άλλον εθνικισμό, για το ποιοι «κυριαρχούσαν» στη μία ή την άλλη περιοχή. Αυτές τις απογραφές θα πρέπει να τις δεχόμαστε με κάποια επιφύλαξη, για τον απλό λόγο ότι πολλές απ' αυτές γινόντουσαν κατά παραγγελία από τα κράτη, δηλαδή, είχαν μία σαφή πολιτική χρήση, και ανάλογα με τα συμφέροντα του κάθε κράτους χρησιμοποιούσαν και αντίστοιχο «χαρτί», αυτό του θρησκειώματος ή της γλώσσας. Για παράδειγμα, τους Οθωμανούς και τους Έλληνες τούς βόλευε ο διαχωρισμός του πληθυσμού να γίνεται σύμφωνα με τη θρησκεία, γιατί όλοι οι ορθόδοξοι βαφτίζονταν συλλήβδην Έλληνες, ενώ, μπορεί να ήταν σλαβόφωνοι. Αντίστοιχα, οι Βούλγαροι έπαιζαν το χαρτί της γλώσσας, βάφτιζαν όλους τους σλαβόφωνους Βούλγαρους ενώ, πολλοί από αυτούς ανήκαν στο ελληνικό πατριαρχείο. Θέλει, δηλαδή, μία προσοχή όλο αυτό.

Εμείς αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι οι αγροτικοί πληθυσμοί εκείνη τη εποχή, στην πλειοψηφία τους, δεν είχαν καμία εθνική συνείδηση και υπήρχε μία μεγάλη ρευστότητα συνειδήσεων και γλωσσικών ιδιωμάτων, ένα τουρλουμπούκι «εθνών». Δεν είναι τυχαίο ότι μία γαλλική σαλάτα που ονομάστηκε «μακεδονική» (μία ανάμικτη σαλάτα φρούτων και λαχανικών), ο θρύλος λέει ότι ονομάστηκε έτσι λόγω της ανάμιξης των πληθυσμών της Μακεδονίας. Τα κύρια πλαίσια αναφοράς του πληθυσμού ήταν η οικογένεια, η κοινότητα του χωριού και η εκκλησία. Η πολυγλωσσία ήταν επίσης ένα πολύ σύνθηρες φαινόμενο, για τον απλούστατο λόγο ότι κάποιος μάθαινε τη μητρική του γλώσσα στο σπίτι, τη «διοικητική» γλώσσα (στην περίπτωση μας τα τούρκικα) για να συνεννοείται με κάποιον τρόπο με τις αρχές και υπήρχε και η «ιερή» γλώσσα της εκκλησίας, η οποία μέχρι κάποια στιγμή ήταν αποκλειστικά η ελληνική που ήταν η μόνη βαλκανική χριστιανική γλώσσα με γραπτή παράδοση. Το τελευταίο ήταν που έκανε και τα ελληνικά να ταυτιστούν με τη βαριά φορολογία, για τον απλούστατο λόγο ότι η ορθόδοξη εκκλησία ήταν ο φοροεισπράκτορας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ επίσης, ταυτίστηκαν με το εμπόριο και την εκπαίδευση γιατί ελληνόφωνοι ήταν κυρίως αυτοί που

«Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία», Βιβλιόγραμμα, 2008

κυριαρχούσαν στις θέσεις αυτές.

{Ανάδυση εθνικισμών}

Εκείνη την εποχή, στα τέλη του 19ου αιώνα, ξεκινάνε να αναδύονται εθνικισμοί. Ο ελληνικός κι ο σέρβικος λίγο πιο πριν, εμείς θα εξετάσουμε την περίοδο από το 1870 και μετά, όταν και ιδρύεται η Εξαρχία (δηλαδή η σχισματική βουλγαρική εκκλησία), η οποία δεν έκανε κάτι πρωτόγνωρο, το ίδιο πράγμα είχε κάνει κι ελληνική αυτοκέφαλη εκκλησία λίγα χρόνια πιο πριν, απλά αυτή δεν βαφτίστηκε «σχισματική» από το Πατριαρχείο. Η ίδρυση της Εξαρχίας προκαλεί μία σύγκρουση ανάμεσα στο Πατριαρχείο και το ελληνικό κράτος για το πώς θα διαχειριστούν αυτήν την κατάσταση. Γιατί ναι μεν η ελληνική κυβέρνηση έβλεπε ότι εδώ θα χρησιμοποιηθεί η θρησκεία ως όργανο του βουλγαρικού εθνικισμού, αλλά το Πατριαρχείο από την άλλη, λόγω και της προτεραιότητας που έδινε στην ενότητα του ορθόδοξου μιλιέτ ενάντια στον καθολικό εχθρό που ήταν ο κυρίαρχος, και μιας οικουμενικής αντίληψης της ορθοδοξίας, και λόγω υλικών συμφερόντων, φοβόταν ότι θα αποχωρήσουν μαζικά πληθυσμοί από την ορθόδοξη εκκλησία και θα κατακερματιστεί η δύναμη της, οπότε δεν υπήρχε μία σύμπλευση τα πρώτα χρόνια για το πως θα διαχειριστούν αυτήν την κατάσταση. Εκείνη την εποχή είναι που ξεκινάει και η βουλγαρική φιλολογική σχολή ενάντια στην ελληνική επιρροή (ιδρύονται σχολεία, δηλαδή) και λίγο πιο μετά και η σερβική. Τότε είναι που ξεκινάνε οι εθνικισμοί αυτοί (κυρίως ο βουλγαρικός κι ο ελληνικός –ο σερβικός σε πολύ μικρότερο ποσοστό) να προσπαθούν να κυριαρχήσουν και να «πάρουν» ο καθένας τον πληθυσμό με το μέρος του και να εμψυχήσουν την κατάλληλη εθνική ταυτότητα.

Υπήρχαν πολλοί λόγοι για ν' αλλάξει κάποιος την ταυτότητά του: χρηματισμός, ατομικές ή συλλογικές επιδιώξεις, προσδοκίες κοινωνικής ανόδου, πολλοί είχαν απνυδήσει με την οθωμανική διοίκηση, καθώς και την εκμετάλλευση προσωπικών ή τοπικών αντιθέσεων. Αυτό ήταν κάτι πολύ σύννητες, υπάρχουν πάρα πολλές σχετικές αφηγήσεις από δυτικούς περιηγητές. Για παράδειγμα, ένας Γάλλος πρόξενος είχε πει χαρακτηριστικά: «δώστε μου ένα εκατομμύριο λίρες και θα τους κάνω όλους Γάλλους»¹². Ή, για παράδειγμα, επειδή ο Βούλγαρος είχε ταυτιστεί με το επάγγελμα του βοσκού και ο Έλληνας, ή ο Ρωμιός πιο σωστά, με αυτό του έμπορα, όταν ένας βοσκός ξαφνικά είχε κάποια φράγκα παραπάνω και ξεκινούσε κάποιες εμπορικές δραστηριότητες έλεγε ότι «εγώ από Βούλγαρος έγινα Έλληνας». Είναι γνωστά κι άλλα πράγματα, όπως για παράδειγμα, ένας πατέρας που είχε τρεις γιους, έστειλε τον καθένα σε διαφορετικό σχολείο (βουλγαρικό, σέρβικο κι ελληνικό), ώστε ο ένας να γίνει Έλληνας, ο άλλος Βούλγαρος κι ο τρίτος Σέρβος, ώστε μ' αυτόν τον τρόπο να έχει διαφορετικές προοπτικές κοινωνικής ανόδου ο

¹² «Μ' ένα εκατομμύριο λίρες μπορώ να μετατρέψω τους Μακεδόνες σε Γάλλους» είχε πει ο Γάλλος πρόξενος σ' ένα δημοσιογράφο για να σχολιάσει την ευκολία και τους λόγους που οι περισσότεροι ασπάζονταν τη μία ή την άλλη «εθνικότητα» (Συλλογικό «Τα μυστικά του βούρκου: Καλά κρυμμένα μυστικά του ελληνικού ιμπεριαλισμού στον 20ο αιώνα (α' μέρος: 1914-1922)», Αντιχολεΐο, 2010).

καθένας¹³. Η, για παράδειγμα, ένα χωριό έλεγε ότι «εμείς ήμασταν ελληνικό χωριό πριν κάποια χρόνια, αλλά τώρα γίναμε βουλγάρικο, γιατί ενώ, οι Έλληνες μας έστειλαν μόνο δάσκαλο, οι Βούλγαροι μας έστειλαν και παπά και δάσκαλο»¹⁴. Να σημειωθεί ότι ήταν πολύ μεγάλη η δύναμη που είχε ένας παπάς ή ένας δάσκαλος εκείνη την εποχή, μπορούσαν να αλλοιώσουν και τη γλώσσα και τη συνείδηση μέσα σε 10-15 χρόνια. Ο παραπάνω ανταγωνισμός ήταν καθαρά πολιτικός, δηλαδή, υπήρχαν τα λεγόμενα «εθνικά κόμματα» (ελληνικό, βουλγάρικο κλπ) που λειτουργούσαν με κονδύλια των αντίστοιχων κρατών και ανταγωνίζονταν για το πώς το καθένα θα πάρει τον πληθυσμό με το μέρος του.

Σχετικά με το τι επιχειρήματα χρησιμοποιούσαν οι συγκρουόμενοι εθνικισμοί: η βουλγάρικη προπαγάνδα χρησιμοποιούσε το χαρτί της γλώσσας, όπως είπαμε και πρωτύτερα. Έλεγε, δηλαδή, στους σλαβόφωνους ότι «εσείς βουλγάρικα μιλάτε, γιατί ν' αλλάξετε γλώσσα, Βούλγαροι είστε». Επίσης, οι Βούλγαροι είχαν μία πιο τεχνοκρατική εκπαίδευση στα σχολεία τους (δηλαδή, τους μάθαιναν πρακτικά πράγματα, πράγματα που τους ήταν χρήσιμα στην καθημερινή τους ζωή). Τέλος, οι Βούλγαροι ήταν αυτοί που μονοπωλούσαν την αντιτουρκική, επαναστατική ιδεολογία. Η ελληνική προπαγάνδα, από την άλλη, χρησιμοποιούσε το χαρτί της «ανώτερης» γλώσσας, δηλαδή ότι τα ελληνικά ήταν η γλώσσα της εκκλησίας και του εμπορίου (και η πιο αρχαία, φυσικά), ασκούσε την πίεση της σχισματικής εκκλησίας, δηλαδή, τους έλεγε «εσείς θα πάτε στην κόλαση γιατί φύγατε από το Πατριαρχείο» (κι αυτό ήταν πολύ σημαντικό γι' ανθρώπους βαθιά θρησκευόμενους), ενώ τέλος, υπήρχε και το επιχείρημα της ιστορικότητας της Μακεδονίας, δηλαδή, τους έλεγε ότι «εσείς είστε απόγονοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου, είστε Μακεδόνες, οι Μακεδόνες ήταν Έλληνες» (το αντίθετο, δηλαδή, απ' ό,τι προσπαθεί να κάνει το ελληνικό κράτος από το '44 και μετά. Αυτό πρέπει να το σημειώσουμε: μέχρι το '44, μέχρι, δηλαδή, να αναπτυχθεί ο μακεδονικός εθνικισμός λόγω του Τίτο, πάγια δουλειά και των Μακεδονομάχων και της ελληνική κυβέρνηση ήταν να πείσει αυτούς τους πληθυσμούς ότι δεν είναι Βούλγαροι, αλλά Μακεδόνες, κι ότι η γλώσσα που μιλάνε είναι μακεδονική, ότι είναι απόγονοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αυτό άλλαξε από το '44 και μετά που ξαφνικά οι ίδιοι πληθυσμοί έγιναν «Βούλγαροι», δεν ήταν πια Μακεδόνες).

13 Αν διαβάσετε τα απομνημονεύματα Ελλήνων μακεδονομάχων θα βρείτε συχνά φράσεις του τύπου: «Ο τάδε που ήταν πρώτα Ρουμάνος, μετά έγινε Βούλγαρος και μετά ήρθε με μας», ή «Χτυπηθήκαμε με τον τάδε κομιτατζή που πρώτα ήταν Έλληνας και μετά έγινε Βούλγαρος». Ο εμπειρογνώμονας του Ελληνικού Υπ. Εξωτερικών, Ευάγγελος Κωφός, περιγράφει χαρακτηριστικά αυτή τη ρευστότητα της εθνικής συνείδησης, παραθέτοντας μάλιστα πηγές που ανέφεραν οικογένειες με παιδιά... τριών διαφορετικών εθνικότητων! (Συλλογικό «Ελληνικός εθνικισμός-Μακεδονικό ζήτημα: Η ιδεολογική χρήση της Ιστορίας. Μια συζήτηση στη Φιλοσοφική σχολή στις 21 Φεβρουαρίου 1992», Αντισχολείο, 2018).

14 «Το χωριό σας είναι ελληνικό... ή βουλγάρικό;» ρώτησε έναν πλούσιο αγρότη στην αγορά του Μοναστηριού ο Βρετανός δημοσιογράφος Χ. Ν. Μπρέιλοφορντ. «Τώρα είναι βουλγάρικο», απάντησε εκείνος, «αλλά πριν από τέσσερα χρόνια ήταν ελληνικό» (Mark Mazower «Θεσσαλονίκη-πόλη των φαντασμάτων: Χριστιανό, μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430-1950», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2006).

{Μακεδονικός εθνικισμός}

Όσον αφορά τον μακεδονικό εθνικισμό, αυτός εμφανίστηκε κυρίως ως ένα πολιτικό και αγροτικό κίνημα σλαβόφωνων ενάντια στους Οθωμανούς, το Πατριαρχείο και τους τσιφλικάδες. Η Ε.Μ.Ε.Ο. (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση) ή V.M.R.O., όπως μπορεί να την ξέρουν κάποιοι, ιδρύθηκε το 1893, με άλλο όνομα, βέβαια (η οργάνωση θα άλλαζε συχνά όνομα ανάλογα με τις στοχεύσεις), που δεν ιδρύθηκε ως ένοπλη ομάδα στην αρχή, αλλά ως μία ομάδα διανοούμενων που μοίραζαν κάποια θεωρητικά κείμενα και βιβλία¹⁵. Οι πρώτες ένοπλες ομάδες θα οργανωθούν το 1899. Η Ε.Μ.Ε.Ο. είχε σαν κεντρικό σύνθημα το «η Μακεδονία στους Μακεδόνες» (αντιπασσόταν, δηλαδή, στους κυρίαρχους εθνικισμούς, τον βουλγάρικο και τον ελληνικό), απαιτούσε την απόσχιση της περιοχής της Μακεδονίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και προωθούσε ένα ριζοσπαστικό κοινωνικό πρόγραμμα που έκανε λόγο για απαλλοτρίωση των τσιφλικιών από τους τσιφλικάδες και τον διαμοιρασμό τους στους αγρότες. Από ένα σημείο κι έπειτα, ανάλογα και με το ποιες ήταν οι τάσεις που κυριαρχούσαν μέσα στην οργάνωση, άλλαζε και το καταστατικό της, για παράδειγμα σε κάποια περίοδο η Ε.Μ.Ε.Ο. έλεγε ότι μέλος του μακεδονικού έθνους θα μπορούσε να είναι οποιοσδήποτε, ανεξάρτητα από το ποια γλώσσα μιλούσε, σε ποια θρησκεία πίστευε, σε ποιο «έθνος» ανήκε¹⁶. Οι δύο τάσεις που προαναφέραμε (που ήταν εξαρχής διαχωρισμένες μέσα στην Ε.Μ.Ε.Ο.) ήταν η αυτονομιστική (ή φεντεραλιστική), στην οποία κυριαρχούσαν προσωπικότητες της αριστεράς και του αναρχικού, θα μπορούσε να πει κάποιος, κινήματος της εποχής, και η άλλη τάση η «δεξιά» (φιλοβουλγαρική), ή αλλιώς «βερχοβιστές» (που ανήκαν στην Ανώτατη Μακεδονική Επιτροπή)¹⁷. Οι δύο τάσεις αλληλοεξοντώθηκαν από ένα σημείο κι έπειτα, δηλαδή, μάχονταν μεταξύ τους εξ' αρχής με πολύ σκληρούς όρους.

15 Για περισσότερες πληροφορίες για την Ε.Μ.Ε.Ο., βλέπε το κεφάλαιο «Η Θεσσαλονίκη στην κόψη των βαλκανικών εθνικισμών (τέλη 19ου-αρχές 20ου αιώνα)» στο Συλλογικό «Μπάσταρδη μνήμη: Θεσσαλονίκη 1912-2012. Εκατό χρόνια Ελλάδα, πατριαρχίας, καπιταλισμού είναι αρκετά» (Μπάσταρδες με Μνήμη, 2012).

16 Χαρακτηριστικό δείγμα από την ομαδική κατήχηση και ορκωμοσία των προκρίτων του χωριού Κρίβα (σημ. Γρίβα) της Γουμένισσας (14/8/1902), όπως την περιέγραψε στο ελληνικό προξενείο Θεσσαλονίκης ένας ντόπιος σπουδαστής: ο κομιτατζής που «εξεπλήρου χρέη ρήτορος», διαβάζουμε, επιδόθηκε σε τρίχρο «κήρυγμα της απελευθέρωσης της Μακεδονίας, λέγων ότι αδιαφορούσιν αν εν τω χωρίω υπάρχωσιν Έλληνες ή Σέρβοι ή Βούλγαροι: όπι εισί Μακεδόνες και όπι σκοπούσι να προκαλέσωσι γενικίν επανάστασιν ίν' απελευθρώσωσι την εαυτών πατρίδα: διέταξε δ' εν τέλει όπως προμηθευθώσιν όπλα διά την επικειμέννν γενικίν επανάστασιν» (ΙΑΥΕ 1902/65, I. Ιωσήφ προς πρωθυπουργό Α. Ζαΐμη, Θεσ/νίκη 16.9.1902, αρ. 345 εμπ.) (Τάσος Κωστόπουλος «Το γνωστό-άγνωστο Τλινεν», Η Εφημερίδα των Συντακτών, 2018).

17 Η βουλγάρικη κυβέρνηση της εποχής ανέγνωσε σωστά ότι μέσα στην οργάνωση υπήρχαν δυο βασικές πτέρυγες, η πλειοψηφική αριστερή πτέρυγα που είχε υπό τον έλεγχο της την κεντρική Μακεδονία και την περιοχή του Κρούσεβο, και η δεξιά πτέρυγα με βασικές περιοχές την πόλη των Σκοπίων, τις περιοχές της Φλώρινας και της Κοζάνης. Η φράξη αυτή αποκαλούνταν συχνά και ως «Βουλγαρόφιλη» ή «Κεντρική» καθώς διαφανούσε με την «Αριστερή» πτέρυγα στο ζήτημα των εθνοτήτων και στο ζήτημα της προσάρτησης της Μακεδονίας ή όχι στο βουλγαρικό κράτος (Συλλογικό «Μπάσταρδη μνήμη: Θεσσαλονίκη 1912-2012. Εκατό χρόνια Ελλάδα, πατριαρχίας, καπιταλισμού είναι αρκετά», Μπάσταρδες με Μνήμη, 2012).

Το 1903 η Ε.Μ.Ε.Ο. παίζει μεγάλο ρόλο στην εξέγερση του Ίλιντεν, όπου η αριστερή πτέρυγα «σέρνεται» πίσω από τη «δεξιά», ενώ, δεν το θέλει (ήταν κυρίως πρωτοβουλία της φιλοβουλγαρικής τάσης της Ε.Μ.Ε.Ο.). Εδώ έχουμε να κάνουμε με μία εξέγερση που έχει καθαρά αντιφεουδαρχικό και αντιοθωμανικό χαρακτήρα, καταπνίγεται γρήγορα στο αίμα και το μόνο που καταφέρνει, τελικά, είναι να διεθνοποιήσει το ζήτημα. Εκείνη την εποχή, στα πλαίσια της εξέγερσης αυτής που είχε διάφορες εστίες σε διάφορες περιοχές της Μακεδονίας, ιδρύονται δύο δημοκρατίες, μία στο Κρούσοβο (Μακεδονία) και μία στην Στράτζα (ανατολική Θράκη), γεγονότα που θεωρούνται ιστορικά για τον μακεδονικό εθνικό λόγο. Τέλος, την ίδια χρονιά έχουμε και τα γνωστά χτυπήματα των «Βαρκάρηδων» στη Θεσσαλονίκη (για όσους δεν γνωρίζουν, οι «Βαρκάρηδες» ήταν μία αναρχική ομάδα που πρόσκεινταν στην Ε.Μ.Ε.Ο. και ανατίναξαν κάποιους στόχους στη Θεσσαλονίκη, όπως την Οθωμανική Τράπεζα, μία γαλλική φρεγάτα κ.ά. με σκοπό κι αυτοί να διεθνοποιήσουν το ζήτημα της Μακεδονίας και να αναγκάσουν τις Μεγάλες Δυνάμεις να εμπλακούν)¹⁸.

Χάρτης όπου διακρίνονται οι εστίες εξέγερσης του Ίλιντεν

¹⁸ Περισσότερες πληροφορίες για τους «Βαρκάρηδες» μπορούν να βρεθούν στα βιβλία Γιάννης Μέγας «Οι «Βαρκάρηδες» της Θεσσαλονίκης: Η αναρχική βουλγαρική ομάδα και οι βομβητικές ενέργειες του 1903» (Κυριακίδης, 2010) και Συλλογικό «Οι βαρκάρηδες... Η μηδενιστική ομάδα της Θεσσαλονίκης 1898-1903» (Δαίμων του Τυπογραφείου).

{Μακεδονικός Αγώνας}

Τα παραπάνω γεγονότα προκαλούνε, σιγά-σιγά, την επέμβαση του ελληνικού κράτους, δηλαδή, οι συνεχόμενες αγροτικές εξεγέρσεις (με αποκορύφωμα αυτήν του Ίλιντεν) από τη μία και η βουλγαρική προπαγάνδα με τα σχολεία της από την άλλη. Οπότε, το 1904 στέλνονται τέσσερις αξιωματικοί (μεταξύ τους κι ο Παύλος Μελάς) από το ελληνικό κράτος στη Μακεδονία για να κάνουν επιτόπια έρευνα για το τι γίνεται εκεί. Αυτοί όταν γυρνάνε πίσω, οι μισοί λένε «τον χάσαμε τον πληθυσμό, πάει, είναι όλοι Βούλγαροι», οι άλλοι δύο (ο ένας ήταν ο Παύλος Μελάς) λένε «θα στείλουμε κι εμείς στρατεύματα, θα κάνουμε κι εμείς το ίδιο, θα τον πάρουμε τον πληθυσμό». Κι έτσι ξεκινάει αυτό που ονομάζουμε «Μακεδονικός Αγώνας», η εποποιία του. Για τον Μακεδονικό Αγώνα θα πρέπει να πούμε ότι ήταν ένας «μη-πόλεμος», με θύματα κυρίως αμάχους¹⁹.

Ουσιαστικά, επρόκειτο για μία πολεμική επέμβαση στο εσωτερικό ενός ξένου κράτους (του προαιώνιου εχθρού), υπό την ανοχή του, μάλιστα, αφού υπάρχουν διάφορες μαρτυρίες στα απομνημονεύματα των μακεδονομάχων για αγαστή συνεργασία μακεδονομάχων και Τούρκων ενάντια στους Βούλγαρους και τους σλαβόφωνους πληθυσμούς²⁰. Ο πόλεμος αυτός δεν αντλούσε τη νομιμότητά

¹⁹ Χαρακτηριστικά παραδείγματα η επιδρομή και σφαγή στο Ζελενίτσι της Φλώρινας κατά τη διάρκεια γάμου το 1904, η Σφαγή της Ζαγορίτσας το 1905 και ο πνιγμός αμάχων αιχμαλώτων στον ποταμό Αλιάκμονα από την ομάδα του καπετάν-Μπούα την ίδια χρονιά.

²⁰ «Στον δρόμο που περνούσαμε ανάμεσα απ' τα χωριά και τα τουρκικά τσιφλίκια», θυμάται χαρακτηριστικά ο Μανιάτης υπαξιωματικός Παναγιώτης Παπατζαντεάς για κάποια επίχειρηση στον κάμπο των Γιαννιτσών, «μας βρόσκαν οι Τούρκοι, κάτι μπέδες και μας λέγαν να μας φιλέψουν» («Ο Μακεδονικός Αγών. Απομνημονεύματα», Θεο/νίκη 1960, σ. 14). Ο Χαλίλ Μπέης, ιδιοκτήτης του Διαβατού της Βέροιας, τροφοδοτεί τα ελληνικά σώματα του Βάλτου, φιλοξενεί στη βίλα του τον καπετάν Αγρα και κρύβει την ανταρτοομάδα του καπετάν Κόρακα στο χαρέμι του.

Ένας άλλος τσιφλικάς, ο Εμίλ Αγάς, συνεννοείται για την κατασκευή ελληνικών ορμητριών στο τμήμα της λίμνης που αποτελεί ιδιοκτησία του, φιλοξενεί στο κτήμα του τον οπλαρχηγό Κλάπα και στέλνει χέλια για πεσέκι στον καπετάν Ακρίτα.

Όσο για τη στάση των επίσημων αρχών, αποκαλυπτική είναι η αδημοσίευτη αφήγηση του υποπλοίαρχου Γεωργίου Κακουλίδη, συντονιστή του Αγώνα στο προξενείο Θεσσαλονίκης, προς την Πηνελόπη Δέλτα:

«Οι Τούρκοι κρυφά ευνοούσαν τους Έλληνες. Ο [γενικός επιθεωρητής των μακεδονικών βιλαετιών] Χιλήμ πασοάς έλεγε με συγκεκαλυμμένες φράσεις στον Κορομπλά: «Τζάνεμ, κάνετε ό,τι θέλετε, μα μην κάνετε σαματά μεγάλο και μάχες, γιατί τότε θ' αναγκαστώ να σας χτυπήσω. Έχω βλέπεις τους ξένους από πάνω μου που βλέπουν...» (Τάσος Κωστόπουλος «Το μυστικό του βάλτου», Η Εφημερίδα των Συντακτών, 2017).

Ακόμη στο ίδιο ακριβώς πνεύμα και ο Δ. Καλαποθάκης, από τις στήλες της εφημερίδας Εμπρός, συνέχαιρε την τουρκική Κυβέρνηση για τα έκτακτα μέτρα «απέναντι των ληστρονικών σιφών και τις επιστημονικές διοργανωμένες δολοφονικές Εταιρείας της Σόφιας» (22 Φεβρουαρίου 1901), διεκήρυττε ότι «οι Έλληνες ειλικρινώς επιθυμούσι την διατήρησιν της οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ως παράγοντος αναγκαίου εις την πρόδον των Ελλήνων, και θέλουσιν εργασθή δια παντός μέσου υπέρ αυτής» (20 Μαρτίου 1901) και δεν έχανε την ευκαιρία να βροντοφωνάξει: «Δεν είναι λαός ούτος. Είνε πανώλης. Η Τουρκία λοιπόν καθήκον έχει ν' απολυμάνει εαυτήν» (25 Φεβρουαρίου 1901) (Σπύρος Καράβας «Μυστικά και παραμύθια από την ιστορία της Μακεδονίας», Βιβλιόραμα, 2014).

Έλληνες μακεδονομάχοι υπό τον Απόστολο Ματόπουλο σε αναμνηστική φωτογραφία με Οθωμανούς άνδρες του Χαλίλ Μπέη

{Προσάρτηση Μακεδονίας στην Ελλάδα}

Όπως είπαμε και πριν, το μακεδονικό ζήτημα «έληξε», σε μία πρώτη φάση, με την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Να σημειώσουμε ότι στο Συνέδριο του Βουκουρεστίου το '13 που ακολουθεί, το ελληνικό κράτος αναγνώρισε κι επίσημα τον διαμελισμό της Μακεδονίας στα τρία (με ένα κομμάτι να παίρνει η Ελλάδα, ένα η Σερβία κι ένα η Βουλγαρία), χωρίς να υπάρχει κάποια διαμαρτυρία στην ελληνική βουλή. Αυτό «ξεχάστηκε» μετά²³. Από εκεί κι έπειτα έχουμε την καταστροφή των κοινοτήτων των Σλαβομακεδόνων, των Τσάμηδων, των Βλάχων και των Τούρκων. Αναλυτικότερα, μιλάμε για την καταστροφή των τσελιγκάτων (Βλάχοι), της ζάντρουγκας (Σλαβομακεδόνες -θα μιλήσουμε αργότερα γι' αυτή) και των ελληνικών κεφαλοχωριών, συμβαίνει ένας κατακερματισμός της γης το '17 με την αγροτική μεταρρύθμιση, εκκρηματίζεται η γεωργική παραγωγή, εποικίζεται όλη αυτή η περιοχή με Μικρασιάτες, Θρακιώτες και Πόντιους πρόσφυγες που αλλάζουν δραματικά τη σύσταση του πληθυσμού, και αντίστροφα ντόπιοι μεταφέρθηκαν στη Βουλγαρία και στην Τουρκία. Αυτά όσον αφορά το τι σήμαινε «προσάρτηση της Μακεδονίας στο ελληνικό κράτος».

23 [...] ο Υπουργός Οικονομικών Αλέξανδρος Διομήδης, σε αγόρευσή του στη Βουλή τον Νοέμβριο του 1913, έκανε λόγο για την τμημάτωση της Μακεδονίας σε τρεις κυριάρχους, χωρίς βεβαίως να ακουστεί η όποια διαμαρτυρία από τους αντιπολιτευόμενους βουλευτές ή τον υπερευαίσθητο στα εθνικά θέματα τύπο (Σπύρος Καράβας «Μυστικά και παραμύθια από την ιστορία της Μακεδονίας», Βιβλιόραμα, 2014).

{Σλαβόφωνοι}

Στη συνέχεια, θα κάνουμε μία ιστορική αναδρομή στην καταστολή που δέχτηκαν οι σλαβόφωνοι στην Ελλάδα από εκεί κι έπειτα. Να πούμε, κατ' αρχήν, ότι το ότι τους ονομάζουμε «σλαβόφωνους» δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι θέλουμε να υποδείξουμε τον καταλληλότερο χαρακτηρισμό. Οι ίδιοι, μέσα σ' όλα αυτά τα χρόνια, έχουν επιλέξει διάφορες επωνυμίες για να αυτοχαρακτηρίζονται (Μακεδόνες, Σλαβομακεδόνες, Έλληνες Μακεδόνες, ντόπιοι κ.ά). Ακόμα και το ελληνικό κράτος, κατά καιρούς, τους ονόμαζε Βούλγαρους, Σέρβους ή Σλαβομακεδόνες. Εμείς έχουμε επιλέξει τον χαρακτηρισμό «σλαβόφωνοι» κυρίως γιατί η ιστορική αναδρομή που θα κάνουμε αναφέρεται πρωτίστως στη γλωσσική καταπίεση που δέχτηκαν και εξυπηρετεί, κατά κάποιον τρόπο, στη διαχρονική αφήγηση που θέλουμε να κάνουμε.

Αρχικά, να πούμε ότι η ενσωμάτωση στον ελληνικό τρόπο ζωής ήταν εξ' αρχής πολύ βίαιη, κι όχι μόνο από το '36 και μετά όπως ισχυρίζονται κάποιοι: αναφερόμαστε σε αλλαγές ονομάτων, μετονομασίες χωριών, βουνών, ποταμιών, πρόστιμα και φυλακίσεις²⁴.

Όσον αφορά την κοινωνία, τον τρόπο με τον οποίο είχε διαμορφωθεί και μετά τον ερχομό των προσφύγων, αυτή ήταν διαστρωματωμένη καθαρά πάνω σε εθνικά διαχωριστικές γραμμές (χωρίς την ανάπτυξη κάποιας ταξικής συνείδησης), με άνιση πρόσβαση στη γη, την εκπαίδευση και την απασχόληση και μ' ένα μεγάλο, διαφορετικό βαθμό κοινωνικής κινητικότητας. Πιο συγκεκριμένα, στον δημόσιο τομέα κυριαρχούσαν ξεκάθαρα οι νοτιοελλαδίτες, στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις οι πρόσφυγες, οι Βλάχοι και οι Αρβανίτες, ενώ, οι ντόπιοι Μακεδόνες ήταν συνήθως μικρογεωργοί και τοποθετούνταν στις τελευταίες θέσεις στην ιεραρχία της επαγγελματικής εξειδίκευσης. Αυτό το γεγονός έκανε στους σλαβόφωνους να είναι αρκετά συντηρητικοί πολιτικά στον Μεσοπόλεμο (κυρίως αντιβενιζελικοί, γιατί ο Βενιζέλος είχε ταυτιστεί με τις πολιτικές της προσφυγιάς) και συσπειρώνονταν γύρω από τη Μακεδονική Ένωση, έναν πολιτικό σχηματισμό που πρόσκεινταν στο Λαϊκό Κόμμα και απαιτούσε τη διοικητική αυτονομία της Μακεδονίας και την απομάκρυνση των προσφύγων.

Ας δούμε, τώρα, κάποιες χρονικές στιγμές που έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο σ' αυτήν την ιστορία: το 1919 υπογράφεται η Συνθήκη του Νειγύ, σύμφωνα με την οποία συμβαίνει μία εθελούσια μετακίνηση πληθυσμών και χιλιάδες σλαβόφωνοι πηγαίνουν στη Βουλγαρία, και αντίστοιχα ελληνόφωνοι της Βουλγαρίας εδώ (κάτι που άλλαξε άρδην τα χαρακτηριστικά της περιοχής, όπως είπαμε και πριν). Το

24 Είναι ενδεικτικό ότι ενώ από το 1918 μέχρι το 1925 έγιναν μόλις 76 αλλαγές τοπωνυμίων σε όλη τη Μακεδονία, την τριετία 1926-1928 ο αριθμός εκτοξεύτηκε στις 1487. Αυτό που είχε μεσολαβήσει ήταν ένα νομοθετικό διάταγμα του 1926 «περί μετονομασίας συνοικισμών, πόλεων και κομών» (Τάσος Κωστόπουλος «Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία», Βιβλιοθήκη, 2008).

1924, στη συνέχεια, υπογράφεται το Σύμφωνο Πολίτη-Καλφώφ (ονομάστηκε έτσι λόγω των ονομάτων των υπουργών εξωτερικών Ελλάδας-Βουλγαρίας), με το οποίο η Ελλάδα αναγνωρίζει την ύπαρξη βουλγαρικής μειονότητας. Αυτό το γεγονός, πέρα από τις αντιδράσεις που προκαλεί στο εσωτερικό της Ελλάδας, προκαλεί και την αντίδραση της Σερβίας λόγω του ότι αυτό σήμαινε ότι θα μπορούσε με τον ίδιο τρόπο ν' αναγνωριστεί και μία βουλγαρική μειονότητα στο εσωτερικό της δικής της χώρας, και τελικά αυτό το σύμφωνο απορρίφθηκε, ακυρώθηκε. Την επόμενη χρονιά, ωστόσο, το 1925 (πάλι λόγω διεθνών πιέσεων), το ελληνικό κράτος αναγκάζεται να εκδώσει το Abecedar (το περίφημο λεξικό), το οποίο μπορούμε να πούμε ότι φτιάχτηκε για να απορριφθεί απ' όλους. Απ' τους Βούλγαρους γιατί δεν ήταν γραμμένο στα βουλγάρικα, απ' τους Σέρβους γιατί δεν ήταν γραμμένο στα σέρβικα, κι απ' τους Μακεδόνες γιατί δεν ήταν γραμμένο στην κυριλλική μορφή, αλλά στα λατινικά. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ένα αντίτυπο του Abecedar εκτίθεται σήμερα στο Ιστορικό Μουσείο Σκοπίων σαν μία απόδειξη ότι το μακεδονικό έθνος δεν το «έφτιαξε» ο Tito, αλλά η γλώσσα αυτή υπήρχε από πολύ παλιότερα. Την επόμενη χρονιά, το 1926 επί Πάγκαλου, αναγνωρίζεται σερβική μειονότητα αυτήν τη φορά, αλλά ο Πάγκαλος πέφτει μετά από λίγους μήνες οπότε κι αυτή η συμφωνία ακυρώνεται.

Abecedar, 1925

Θα θέλαμε, σ' αυτό το σημείο, να δούμε και μία άλλη διάσταση του ζητήματος (για την ίδια εποχή, πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο), την έμφυλη διάσταση της βίαιης ενσωμάτωσης των σλαβόφωνων. Αναλυτικότερα, το ελληνικό κράτος πολύ σύντομα κατάλαβε ότι οι παλιότερες γενιές (μεγαλύτερης ηλικίας, δηλαδή) σλαβόφωνων ήτανε «χαμένες» περιπτώσεις. Οπότε δόθηκε έμφαση στις μέλλουσες μητέρες, από την άποψη ότι η μητέρα ήταν αυτή που κρατούσε τη γλώσσα ζωντανή στα σπίτια και τη μετέδιδε στα παιδιά. Γι' αυτόν τον λόγο είχαν προταθεί κάποια μέτρα όπως η επιμήκυνση του χρόνου φοίτησης και εκπαίδευσης

των κοριτσιών (υπήρχανε προτάσεις για επιταξία παρθεναγωγεία) και ανοίγματα θέσεων εργασίας σε ελληνόγλωσσες παραγωγικές μονάδες (ώστε να συνηθίζει το αυτί στην ελληνική γλώσσα) με στόχο την αποχή από τη βουλγαροφωνία μέχρι το γάμο. Για τον ίδιο λόγο είχαν προταθεί και τα συνοικέσια σλαβόφωνων με ελληνόφωνες γυναίκες. Θα διαβάσουμε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα (λόγια ενός δασκαλού της περιοχής προς μέλος της ελληνικής κυβέρνησης) που λέει ότι «η μητέρα είναι αυτή που διατηρεί τη γλώσσα στο σπίτι. Να γίνουν συνοικέσια με ελληνόφωνα κορίτσια γιατί τα σχολεία δεν φτάνουν»²⁵. Θέλουμε να πούμε, μ' όλα τα παραπάνω, ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο το πώς το ελληνικό κράτος διαχειρίστηκε τον ρόλο των σλαβόφωνων γυναικών στον Μεσοπόλεμο. Όσον αφορά την επιτυχία του εξελληνισμού αυτού, μπορούμε να πούμε ότι αυτή υπήρξε στον εκπαιδευτικό τομέα, αλλά παράλληλα, με μία μεγάλη αποτυχία στον πολιτικό τομέα. Κι αυτό το λέμε από την άποψη ότι η γλώσσα αυτή δεν σταμάτησε να μιλιέται, αλλά της δόθηκε κι ένας χαρακτήρας «υπόγειας αντίστασης» σ' αυτά τα σπίτια και τα χωριά.

Η δεύτερη διάσταση που θέλουμε να δώσουμε στην κουβέντα είναι αυτή που αφορά τη ζάντρουγκα. Η ζάντρουγκα, όπως είπαμε, ήταν η πολυεστιακή, πατριαρχική οικογένεια των σλαβόφωνων, ο τρόπος που οργανώνονταν κοινωνικά εκείνη την εποχή. Ήταν ο κύριος ενσάρκωτης μία σταθερής, αγροτικής συνείδησης και αυτό που κρατούσε ζωντανά τα ήθη, τα έθιμα και τη γλώσσα τους. Αποτελούσε μία εσωστρεφή και αυτάρκη δραστηριότητα (από οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής άποψης), κι αυτός ήταν και ο λόγος που το ελληνικό κράτος βάλθηκε να την πολεμήσει. Τελικά η ζάντρουγκα διαβρώθηκε και λόγω μίας εσωτερικής κρίσης, και μ' αυτό εννοούμε την επίδραση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής από άλλες οικονομικές σχέσεις που αναπτύσσονταν εκείνη την εποχή, αλλά και από την αμφισβήτηση της αυταρχικής αυτής δομής και των αρχαϊκών εθίμων της από τις νεότερες γενιές. Το ελληνικό κράτος είχε καταλάβει πολύ γρήγορα τον ρόλο που θα μπορούσαν να παίξουν αυτές οι νεότερες γενιές, και γι' αυτό υπήρξαν από τότε κάποιες προτάσεις για κρατική στήριξη και προνομιακή μεταχείριση αυτών των «ανήσυχων» στοιχείων. Σχετικά μ' αυτό θα ανατρέξουμε και πάλι σ' ένα απόσπασμα (του Καραβίδα, στελέχους της ελληνικής κυβέρνησης), στο οποίο διαβάζουμε:

«Θέλετε να εξελληνίσετε αυτούς τους πληθυσμούς; Διαλύστε τη ζάντρουγκα. Όσο η μητέρα μπορεί να σώζει τις παραδόσεις, τι να σου κάνει το νηπιαγωγείο, αυτές είναι κλειστές κοινότητες. Έχει μέσα και κουβαλάει αιώνων παράδοση που τη μεταφέρει από γενιά σε γενιά. Κάντε τη μικρή οικογένεια: 3-4-5 άτομα, να είναι πιο εύκολος ο εξελληνισμός»²⁶.

²⁵ Τάσος Κωστόπουλος «Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία», Βιβλιόραμα, 2008.

²⁶ Συλλογικό «Ελληνικός εθνικισμός-Μακεδονικό ζήτημα: Η ιδεολογική χρήση της Ιστορίας. Μια συζήτηση στη Φιλοσοφική σχολή στις 21 Φεβρουαρίου 1992», Αντισχολείο, 2018.

Αυτή ήταν η επίσημη πρόταση προς την ελληνική κυβέρνηση.

Τελικά, όμως, όλα τα παραπάνω απαιτούσαν και κονδύλια, οπότε επιλέχτηκε ένας πιο εύκολος τρόπος, το '36 με τον Μεταξά. Ο πιο εύκολος τρόπος ήταν η επίσημη απαγόρευση (για πρώτη φορά) της μακεδονικής γλώσσας, οι εκτοπίσεις σε νησιά, πρόστιμα, φυλακίσεις, βασανιστήρια, καθώς και η υποχρεωτική φοίτηση ενηλίκων σε σχολεία εκμάθησης ελληνικών (ώστε να μην υπάρχει η δικαιολογία από τους γηραιότερους ότι «εγώ δεν ξέρω ελληνικά γιατί δεν τα 'μαθα ποτέ»). Την ίδια χρονιά, το '36, αυτές οι περιοχές κηρύσσονται ως «αμυντικές», δηλαδή, ως επιτηρούμενη ζώνη, που αυτό σήμαινε ότι υπήρχε ένας πιο αυστηρός έλεγχος, απαγόρευση επικοινωνίας με διερχόμενους ξένους, ενώ, πολλοί στερούνταν και το δικαίωμα να αγοράσουν γη.

Σ' αυτό το σημείο, θα δούμε λίγο και τον ρόλο του Κ.Κ.Ε. σ' όλη αυτήν την ιστορία. Το 1924, ως γνωστόν, το Κ.Κ.Ε. υιοθετεί τη γραμμή της Κομιντέρν που μιλάει για «ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία» στα πλαίσια μιας βαλκανικής ομοσπονδίας, που ήταν και ο κύριος λόγος που το '29 με το ιδιώνυμο του Βενιζέλου θα κυνηγηθούν μαζικά τα μέλη του κόμματος αυτού. Το '35, τώρα, αναθεωρείται αυτή η γραμμή και το Κ.Κ.Ε. μιλά για ίσα πολιτικά και εθνικά δικαιώματα για όλες τις μειονότητες.

Στην περίοδο της Κατοχής η Μακεδονία χωρίζεται στα δύο: η ανατολική Μακεδονία είναι υπό βουλγαρική κατοχή κι εκεί συμβαίνει μία πλήρης αντιστροφή των συσχετισμών εκ μέρους της Βουλγαρίας, δηλαδή, ό,τι είχε κάνει το ελληνικό κράτος στα βουλγάρικα σχολεία και τους βουλγάρικους πληθυσμούς, γίνεται τώρα από την ανάποδη: δηλαδή, κλείνουν ελληνικά σχολεία, ανοίγουν βουλγάρικα, οι βουλγάρικοι πληθυσμοί που είχαν αποχωρήσει επιστρέφουν κλπ. Η δυτική και κεντρική Μακεδονία, από την άλλη, είναι υπό ιταλική και γερμανική κατοχή, κι εκεί συμβαίνει μία αναδίπλωση των παραδοσιακών σλαβομακεδονικών κοινοτήτων στον εαυτό τους. Αυτούς τους πληθυσμούς θα τους διεκδικήσουν τρεις μεριές: από τη μία η Βουλγαρική Λέσχη (δηλαδή οι εθνικιστές της Οχράνα), δεύτερον το Ε.Α.Μ. (οι αριστεροί πατριώτες) και τρίτον οι Γιουγκοσλάβοι παρτιζάνοι του Τίτο. Το Ε.Α.Μ. εκείνη την εποχή συντάσσεται με το Σ.Ν.Ο.Φ. (Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και με τα δύο μακεδονικά τάγματα που είχαν δημιουργηθεί, της Φλώρινας και της Αλμωπίας. Αυτά θα τα χρησιμοποιήσει για να αντικρούσει τη γιουγκοσλαβική επιρροή στην περιοχή αυτή και τα διαλύει, τελικά, το '44 όταν έπαψαν να υπηρετούν τους σκοπούς που είχε. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι εκείνη την εποχή ήταν που για πρώτη φορά οι πληθυσμοί αυτοί μπορούσαν και μιλούσαν ελεύθερα τη γλώσσα τους, γινόντουσαν θεατρικές παραστάσεις στη γλώσσα αυτή, κομματικές συγκεντρώσεις και ομιλίες του Κ.Κ.Ε., εκδίδονταν περιοδικά, υπήρχαν σχολεία που δίδασκαν τη σλαβομακεδονική γλώσσα.

Αξιωματικοί του Εθνικού Στρατού κοιτούν σλαβόγλωσσο σύνθημα που γράφει *Ζήτω ο στρατηγός Μάρκος [Βαφειάδης] και ο Δημοκρατικός Στρατός*

Με τη λήξη της κατοχής υπάρχουν μαζικοί διωγμοί σλαβόφωνων λόγω του ότι θεωρήθηκε ότι συνεργάστηκαν με τους Βούλγαρους. Αργότερα, στην περίοδο του εμφυλίου, «χωρίζεται» ξανά στα τρία ο πληθυσμός αυτός. Ένα πρώτο κομμάτι οργανώνεται στο Ν.Ο.Φ. (Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο) που συντασσόταν με τον Δ.Σ.Ε., ένα δεύτερο μέρος προσχωρεί στον Εθνικό Στρατό και πολεμά το πρώτο, κι ένα τρίτο μέρος κρατά μία «ουδέτερη» στάση με χαμηλό προφίλ: πρόκειται για ένα φιλοδυτικό ρεύμα που έτρεφε ελπίδες για μία αγγλοαμερικανική παρέμβαση που θα έληγε τη διαμάχη αυτή. Το '49 επαναδιατυπώνεται η γραμμή της αυτοδιάθεσης από το Κ.Κ.Ε., κυρίως για αντικειμενικούς όρους (παραπάνω από το 1/3 των μαχητών του ήταν Σλαβομακεδόνες), ενώ, με το τέλος του εμφυλίου υπάρχουν μαζικοί διωγμοί αυτών των πληθυσμών.

Από εκεί κι έπειτα, μεταπολεμικά, θα σταθούμε σε κάποιες συγκεκριμένες ημερομηνίες για να δείξουμε τι είδους διακρίσεις υπήρχαν ακόμα και τότε: καταρχήν το '53 υπάρχει αυτός ο περιβόητος νόμος που δημεύει τις περιουσίες των σλαβόφωνων, (τα κτήματά τους, τα σπίτια τους) ανεξάρτητα εάν αυτά κατοικούνταν από τις οικογένειές τους, και εποικίζεται η περιοχή με νοτιοελλαδίτες²⁷.

27 Αναφερόμαστε, φυσικά, στο νομοθετικό διάταγμα 2536 «περί επανεποικισμού των παραμεθωρίων περιοχών και ενισχύσεως του πληθυσμού αυτών». Όλα τα ακίνητα των οποίων οι ιδιοκτήτες είχαν «μεταναστεύσει λάθρα εις το εξωτερικόν, άνευ αδείας ή διαβατηρίου εκδιδομένου παρά των αρμοδίων Αρχών» θεωρήθηκαν βάσει αυτού του νόμου «εγκαταλελειμμένα» και «τελούντα υπό νόμιμον επίταξιν και αναγκαστικήν απαλλοτριώσιν διά δημοσίων ωφέλειαν, έστω και αν διαχειρίζονται ταύτα συγγενείς, αντιπρόσωποι ή μισθωταί του ιδιοκτήτου» ύστερα από μια εξαιρετικά συνοπτική διαδικασία, ειδικές επιτροπές εξουσιοδοτούνταν να εγκαταστήσουν εκεί «νέους εποίκους εμφορουμένους με υγιά εθνικήν συνείδησιν» (κατά την εισηγητική έκθεση που υπογράφεται από τους υπουργούς Σπύρο Μαρκεζίνη και Α. Αποστολίδη), δηλαδή «πολίτες «πλεγμένης Ελληνικότητας» (σύμφωνα με την εύλογη διατύπωση του εισηγητή της μειοψηφίας, Σ. Αλλαμανή). Πρόκειται ουσιαστικά για την υλοποίηση της πρότασης Δραγούμη, «να σταλούν εν καιρώ» στο εξωτερικό οι οικογένειες των «σλαυκοκομμουνιστών φυγάδων» -μόνο που αυτή η «αποστολή» πραγματοποιήθηκε όχι άμεσα, διά

*Ζήτω ο αρχηγός μας Ν. Ζαχαριάδης, ζήτω το 2ο Συνέδριο του ΝΟΦ,
ζήτω η εθνική ενοποίηση. Δίγλωσσα συνθήματα του Δ.Σ.Ε*

Απόκομμα εφημερίδας της εποχής σχετικά με τις μαζικές
ορκομωσίες χωριών στη Μακεδονία

της διοικητικής οδού, αλλά έμμεσα, με την εξώθηση αυτών των οικογενειών στη μετανάστευση μέσα από την αφαίρεση των πόρων διαβίωσής τους (Γάσος Κωστόπουλος «Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία», Βιβλιόραμα, 2008).

Το '59 έχουμε τις λεγόμενες «μαζικές ορκωμοσίες» χωριών. Τι γινόταν εκεί; Μαζεύονταν στην πλατεία του χωριού ο παπάς, ο δάσκαλος, ο κοινοτάρχης κι όλος ο λαός, τραγουδούσαν τα εμβατήριά τους, γινόταν αγιασμός, τραγουδούσαν τον εθνικό ύμνο, γινόταν έπαρση της σημαίας και όλοι μαζί ορκίζονταν ότι δεν θα ξαναμιλούσαν στα σλαβομακεδονικά. Και μετά όταν έλγχε αυτό και χαιρετιόντουσαν στα μακεδονικά, τραβούσαν τα μαλλιά τους οι επίσημοι.

Μετά τη Μεταπολίτευση θα σταθούμε πάλι σε 2-3 ημερομηνίες: η πρώτη είναι το '82, όπου έχουμε την επιστροφή των εξόριστων και εξαιρούνται, φυσικά, οι «μη Έλληνες το γένος»²⁸.

Το δεύτερο σημείο που θα σταθούμε είναι το άρθρο 19 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, το οποίο δήλωνε ότι οι «αλλογενείς» Έλληνες πολίτες μπορούσαν να στερηθούν την ιθαγένειά τους αν το Υπουργείο Εσωτερικών έκρινε ότι εγκατέλειψαν τη χώρα άνευ προθέσεως παλιννοστήσεως. Το οποίο άρθρο καταργήθηκε το '98 μεν, χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα, δε.

Ένα άλλο σημείο διάκρισης είναι η απαγόρευση έκδοσης πιστοποιητικού από δήμους για Έλληνες που ζούσαν στη Μακεδονία χωρίς άδεια του Υπουργείου Εσωτερικών (αυτό καταργήθηκε το 2017), αλλά και η ύπαρξη ειδικής υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης με σκοπό τη διαχείριση του μειονοτικού και την παρακολούθηση όλων των πολιτιστικών εκδηλώσεων (γλεντιών κλπ).

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 έχουμε και την ίδρυση της Μακεδονικής Κίνησης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με την οποία για πρώτη φορά υπάρχουν κάποιες διαμαρτυρίες σε διεθνείς οργανισμούς και άλλα κράτη με σκοπό η Ελλάδα να αναγνωρίσει ότι υπάρχει μακεδονική μειονότητα και να αναγνωρίσει τα δικαιώματά της. Να σημειώσουμε ότι αυτή η κίνηση δεν είχε καμία ενίσχυση από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας, γιατί η Γιουγκοσλαβία δεν ήθελε να διαταράξει τις σχέσεις της με την Ελλάδα. Το '91 αυτή η κίνηση, σαν Μακεδονικό Κίνημα για τη Βαλκανική Ευημερία, θα κατέβει και στις εκλογές (το γνωστό σε όλους μας Ουράνιο Τόξο που υπάρχει μέχρι σήμερα). Αυτήν την αναδρομή την κάνουμε για να δείξουμε τι αγώνες υπήρξαν σχετικά με το ζήτημα στην Ελλάδα.

28 Ήταν Χριστούγεννα του 1982, όταν ο πρωθυπουργός της «αλλαγής» Ανδρέας Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφαση της κυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ. να επιτρέψει τον ελεύθερο επαναπατρισμό των «Ελλήνων το γένος» πολιτικών προσφύγων του εμφυλίου. Μέσα στην ευφορία της στιγμής, λίγοι έδωσαν τη δέουσα σημασία στη «μικρή» αυτή εξαίρεση -που στην πραγματικότητα, όμως, αφορούσε κάμποσες δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους. Η απροκάλυπτα ρατσιστική αυτή διάκριση, η οποία στην ουσία αναγνώριζε την ύπαρξη εθνοτικής (αν όχι εθνικής) σλαβομακεδονικής μειονότητας στην ελληνική Μακεδονία -και μάλιστα μέσω μιας επώδυνης διαδικασίας αποκλεισμού, τις συνέπειες της οποίας ένιωθαν τόσο οι ίδιοι οι σλαβόφωνοι πολιτικοί πρόσφυγες όσο και οι στενοί συγγενείς τους, που παρέμειναν στην Ελλάδα- αποτυπώθηκε θεσμικά στην κοινή απόφαση αρ.106841 των υπουργών Εσωτερικών (Π. Γεννηματάς) και Δημ. Τάξεως (Γ. Σκουλαρίκης) της 29.12.1982. Ακολούθησε το 1985 ο νόμος 1543 για την επιστροφή των περιουσιών των πολιτικών προσφύγων, τα ευεργετήματα του οποίου αφορούσαν ρητά μονάχα όσους είχαν ήδη επαναπατριστεί με βάση την προηγούμενη ρύθμιση (Ιός «Η τελευταία πηγή του εμφυλίου», Ελευθεροτυπία, 1999).

{Σλαβόφωνοι σε Σερβία/Γιουγκοσλαβία}

Πολύ συνοπτικά, πριν κλείσουμε, θα δούμε πώς διαχειρίστηκαν τους πληθυσμούς αυτούς και η Σερβία και η Βουλγαρία (για να γίνουν και κάποιες συγκρίσεις). Να πούμε, για αρχή, ότι και η Σερβία (όπως και η Ελλάδα και η Βουλγαρία) είχε τον δικό της μεγαλοϊδεατισμό τον 19ο αιώνα. Η Σερβία είχε το δικό της πρόγραμμα για επέκταση (αρχικά χωρίς βλέψεις προς τη Μακεδονία, κοιτούσε προς τα πάνω, προς τη Βοσνία), αλλά υπήρξε μία αλλαγή πλεύσης όταν εμφανίστηκε ο βουλγάρικος εθνικισμός στον νότο και συνέβη και η κατάληψη της Βοσνίας από την Αυστροουγγαρία. Όσον αφορά τα στοιχεία της σέρβικης προπαγάνδας στους σλαβόφωνους, αυτά αφορούσαν τα πολλά κοινά στοιχεία ανάμεσα στις δύο γλώσσες (σέρβικα και μακεδονικά), ενώ, η θέση τους ήταν ότι οι σλαβόφωνοι δεν ήταν ούτε Σέρβοι, ούτε Βούλγαροι, αλλά ένα «μεταβατικό στάδιο» μεταξύ των δύο. Μετά την προσάρτηση ενός μέρους της Μακεδονίας με τους Βαλκανικούς Πολέμους, η διαχείριση ήταν σχεδόν αποκλειστικά στρατιωτική: αυτή η πολιτική ονομάστηκε «εκσερβισμός» και περιελάμβανε την ονομασία της περιοχής ως «Νότια Σερβία», τον εποίκισμό με πληθυσμούς από τη βόρεια Σερβία και την καταστολή κάθε φιλοβουλγαρικής ή αυτονομιστικής τάσης. Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η περιοχή προσαρτάται στη Βουλγαρία, ο πληθυσμός τους υποδέχεται ως απελευθερωτές, υπάρχει ένα πολύ έντονο φιλοβουλγαρικό κλίμα, το οποίο, όμως, σιγά-σιγά υποχωρεί για διάφορους λόγους, όπως τον συγκεντρωτισμό τη Σόφιας, τη μη-ένταξη ντόπιων στη διοίκηση, την επιβολή της βουλγαρικής γλώσσας, τις αυθαιρεσίες και τη διαφθορά των Βούλγαρων υπαλλήλων κ.ά.. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την αποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων το Κ.Κ.Γ. (Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας) καταλαβαίνει ότι έχει αποτύχει η πολιτική του εκσερβισμού και ακολουθεί άλλο πλάνο: προσπαθεί να εξαλείψει τη βουλγαρική εθνική συνείδηση μέσω της προώθησης της μακεδονικής εθνικής ταυτότητας. Είναι η στιγμή που ο Τίτο αναγνωρίζει το μακεδονικό έθνος σαν ισότιμο με όλα τ' άλλα. Αναγνωρίζεται η μακεδονική γλώσσα (για την οποία επιλέχθηκε η κεντροδυτική διάλεκτος λόγω του ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τη μιλούσε, αλλά και λόγω των διαφορών από τα σέρβικα και τα βουλγάρικα) και ακολουθεί μία σύντομη περίοδος αλυτρωτισμού μέχρι το 1950 (όταν και συμβαίνει η ρήξη με τον Stalin) που μιλά για την ενοποίηση των τριών κομματιών της Μακεδονίας.

{Σλαβόφωνοι στη Βουλγαρία}

Όσον αφορά τη Βουλγαρία, και στον Α' και στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η πολιτική της ήταν σταθερή: και στο κομμάτι της σερβικής Μακεδονίας που προσάρτησε, αλλά και στο κομμάτι της ελληνικής ανατολικής Μακεδονίας, υπήρξε μία πολιτική εκβουλγαρισμού. Η αφήγησή της ήταν σταθερή ότι οι Μακεδόνες του Πιρίν είναι Βούλγαροι και όχι Μακεδόνες. Αυτό άλλαξε το '44 όταν και παίρνει την εξουσία το

Κ.Κ.Β. (Κομμουνιστικό Κόμμα Βουλγαρίας) που συμμορφώνεται στη γραμμή της Κομιντέρν, αναγνωρίζει ότι υφίσταται μακεδονικό έθνος-κράτος και ενθαρρύνει τη μακεδονική εθνική ταυτότητα. Αυτό άλλαξε το '48 (ξανά λόγω της ρήξης με τον Stalin) όταν και απαγορεύτηκε εκ νέου η μακεδονική γλώσσα στη Μακεδονία του Πιρίν και αναθεωρήθηκε η γραμμή του κόμματος. Από εκεί κι έπειτα αυτό που υποστηρίζουν οι Βούλγαροι είναι ότι οι Μακεδόνες «σφετερίζονται» την ιστορία της Βουλγαρίας, μάλιστα ονόματα όπως ο Sandanski, ο Delchev κ.ά. (που θεωρούνται εθνικοί ήρωες της Μακεδονίας) δικάζουν τους δύο λαούς για το αν είναι Βούλγαροι ή Μακεδόνες, και γενικά και τα δύο κράτη έχουν δώσει τα ονόματά τους σε πόλεις, βουνά κλπ. Να σημειώσουμε, τέλος, ότι η Βουλγαρία (σε αντίθεση με την Ελλάδα) αναγνωρίζει το μακεδονικό κράτος, αλλά δεν αποδέχεται ούτε την ύπαρξη του μακεδονικού έθνους, ούτε της γλώσσας.

Αυτά όσον αφορά την ιστορική αναδρομή.

Εισήγηση Φάμπρικα Υφανέτ 2:

Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τη σημερινή συγκυρία μετά από μία βασική διαπίστωση: βλέπουμε γύρω μας, στην Ελλάδα και αλλού, τον εθνικισμό να εκδηλώνεται (και) σαν μια κίνηση από τα κάτω, η οποία θεωρεί ότι αντιτίθεται στις πολιτικές λιτότητας που υποτιμούν τις ζωές των πολιτών. Η εθνικιστική ιδεολογία φοράει τον μανδύα της αντίστασης στην ολοένα εντεινόμενη διεθνοποίηση της οικονομίας και στις συνέπειες της. Η κοινότητα του έθνους εμφανίζεται για πολλούς, ως το τελευταίο καταφύγιο μπροστά σε μια πραγματικότητα όπου οι περισσότερες προσπάθειες να επηρεάσουν τις κρατικές πολιτικές, πέφτουν στο κενό.

{Μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη σχέση εθνικού κράτους-κεφαλαίου}

Τις προηγούμενες δεκαετίες, ο κοινωνικός συμβιβασμός που είχε επιτευχθεί στο κεινσιανό μοντέλο παραγωγής βρέθηκε σε κρίση. Η απάντηση του καπιταλισμού σε αυτήν την κρίση ήταν ο νεοφιλελευθερισμός και η ενοποίηση της παγκόσμιας αγοράς. Σε αυτό το πλαίσιο αλλάζει και ο τρόπος άσκησης της εθνικής οικονομικής πολιτικής. Το κράτος πρέπει να εντείνει την ανταγωνιστικότητα της ντόπιας αγοράς εργασίας και να υποστηρίξει την επέκταση του εθνικού του κεφαλαίου. Ο ρόλος του, ως μεσολαβητής της ταξικής πάλης, πλέον εξασθενεί. Τα συνδικάτα και τα κόμματα, βασικές πολιτικές μορφές εκπροσώπησης, κατακερματίζονται μαζί με το συλλογικό υποκείμενο του μαζικού εργάτη. Οι προνοιακές παροχές συρρικνώνονται, οι εργασιακές σχέσεις αναδιαρθρώνονται με πιο ευνοϊκούς για το κεφάλαιο όρους, ενώ πολλοί κρατικοί τομείς ιδιωτικοποιούνται. Θα λέγαμε ότι,

τελικά, στο πλαίσιο της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, το κάθε κράτος αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας την οικονομική πολιτική που αποφασίζεται συλλογικά στους διακρατικούς οργανισμούς που συμμετέχει, με βάση την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας του σε μια διεθνή κλίμακα.

Βέβαια, το έθνος-κράτος κάθε άλλο παρά έρχεται σε σύγκρουση με την παγκόσμια αγορά, όπως θα ήλπιζαν αρκετοί. Αντίθετα, ρυθμίζει το νομοθετικό πλαίσιο που θα διευκολύνει τις επενδύσεις, παρέχει την απαραίτητη σταθερότητα στη συσσώρευση περιφρουρώντας την εκμεταλλευτική συνθήκη και καναλιζάρει την κινητικότητα της εργασίας με βάση τις ανάγκες του κεφαλαίου. Το έθνος-κράτος, δηλαδή, δεν μπορεί να ειπωθεί ξέχωρα από το κεφάλαιο. Δεν πρόκειται για δύο διαχωρισμένες σφαίρες σε σύγκρουση, αλλά μια ολότητα, που φυσικά κουβαλάει αντιφάσεις. Από τη μια, το έθνος-κράτος αποτελεί τον τόπο που εδαφικοποιούνται οι εκάστοτε κοινωνικές (καπιταλιστικές) σχέσεις. Από την άλλη, όπως λέγαμε παλιά, το κεφάλαιο αποκτά την εθνικότητα του κράτους στο οποίο επιχειρεί κάθε φορά (εγγράφεται στο εγχώριο Α.Ε.Π., το χρήμα κυκλοφορεί στο εκάστοτε εθνικό νόμισμα κλπ.). Δεν είναι απαραίτητο, όμως, να ταυτίζεται με τον πυρήνα της εθνικιστικής ιδεολογίας, τη δημιουργία του αδιαίρετου λαού και την υπαγωγή των συμφερόντων του στο κράτος. Για αυτό, ο εθνικιστικός λόγος, συχνά, στρέφεται ενάντια σε κάποιες όψεις της καπιταλιστικής επέκτασης, προκειμένου να τις ανακατευθύνει ή να πριμοδοτήσει κάποιες άλλες, ανάλογα με τα συμφέροντα που εκφράζει.

Μέσα από το παραπάνω πρίσμα, θα εξετάσουμε τη συγκρότηση του ελληνικού εθνικισμού γύρω από το λεγόμενο «μακεδονικό» και θα προσπαθήσουμε να φωτίσουμε διαφορές και ομοιότητες ανάμεσα στο 1992 και το σήμερα.

{Η ελληνική περίπτωση και τα συλλαλητήρια του 1992}

Από τις αρχές του '90, αρχίζουν να εφαρμόζονται και στην Ελλάδα, σε ολοένα και μεγαλύτερη κλίμακα, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές.

Η εθνική ενότητα της εποχής στηρίζεται πάνω στη φιγούρα του πολίτη, που έχει αναδυθεί ως κυρίαρχη, ήδη, από τα προηγούμενα χρόνια. Με δυο λόγια: όλοι είμαστε πολίτες-άτομα, τυπικά ίσοι απέναντι στον νόμο και ταυτόχρονα, μέλη της εθνικής κοινότητας, έτσι ώστε να μπορεί να μας αναγνωρίσει το κράτος. Σταδιακά, ο πολίτης αναλαμβάνει πλέον να επωμιστεί το κόστος της αναπαραγωγής του, που προηγούμενα ήταν κομμάτι του κράτους πρόνοιας. Ταυτόχρονα, καλείται να βρει και ατομικούς δρόμους, προκειμένου να επιτύχει την πολυπόθητη κοινωνική ανέλιξη, μακριά από τις συλλογικές διεκδικήσεις του παρελθόντος. Η ιδεολογία του ατομισμού δηλαδή, γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι του νεοφιλελευθερισμού και διαπερνά κάθε όψη της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Στην κρίση εκείνης της περιόδου, έρχεται να απαντήσει η εισροή μεταναστών και ταυτόχρονα η επέκταση του ελληνικού καπιταλισμού στα Βαλκάνια. Η κρίση, ως κρίση (και) εκμεταλλευσιμότητας, είναι αποτέλεσμα της άρνησης του ντόπιου εργατικού δυναμικού να υποτιμηθεί περαιτέρω. Μια άρνηση η οποία ενυπάρχει στους αγώνες που εμφανίζονται ως «ενάντια στην λιτότητα». Οι μετανάστες λοιπόν, θα έρθουν να αναλάβουν θέσεις εργασίας που η ντόπια εργατική τάξη δεν ήταν διατεθειμένη να αναλάβει και έτσι θα τονώσουν την ελληνική οικονομία ως φθηνά εργατικά χέρια. Ένα κομμάτι του ντόπιου πληθυσμού θα ανατιμηθεί προσλαμβάνοντας μετανάστες, μειώνοντας έτσι το κόστος αναπαραγωγής του, ενώ ένα άλλο θα πρέπει να εντατικοποιηθεί ακόμα περισσότερο, προκειμένου να παραμείνει ανταγωνιστικό εντός της αγοράς εργασίας.

Οι ιδεολογικοί μετασχηματισμοί της περιόδου συγκλίνουν σε έναν εθνικιστικό-ρατσιστικό λόγο απέναντι στους μετανάστες. Τόσο αυτοί που, επιτέλους, κατάφεραν να γίνουν αφεντικά, όσο και αυτοί που φοβούνται ότι θα πέσουν τα μεροκάματα, θέλουν τους μετανάστες παράνομους ή/και υποτιμημένους. Ο εθνικισμός συγκροτείται πάνω στη διάκριση του «μέσα» και του «έξω», τον κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής ομοιογένειας και την έκκληση προς το κράτος για ασφάλεια, απέναντι στους μετανάστες, που κατασκευάζονται ως εγκληματίες.

Την ίδια στιγμή, το ελληνικό κεφάλαιο πραγματοποιεί μια δυναμική διείσδυση στις βαλκανικές χώρες, αυξάνοντας τις εξαγωγές του και μεταφέροντας πολλές από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες σε περιοχές με πιο φθηνά εργατικά χέρια. Με αυτόν τον τρόπο κερδίζει λίγο έδαφος σε σχέση με τον ανταγωνισμό του με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές αγορές. Παράλληλα, το ελληνικό κράτος διατηρεί κάποιες εδαφικές βλέψεις στην περιοχή, ενώ, ο πόλεμος βρίσκεται σε εξέλιξη.

Με αφορμή το ζήτημα τη ονομασίας του γειτονικού κράτους, παρατηρείται μια πρωτοφανής εθνικιστική έκρηξη, που εκφράζει πολλές από τις διαδικασίες που περιγράφηκαν παραπάνω. Κυρίως, τη δημιουργία του αδιαίρετου λαού και την υπαγωγή των συμφερόντων του στο κράτος, δηλαδή, την εθnikοποίηση των συγκρούσεων που ενυπήρχαν στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας. Οι κρατικοί μηχανισμοί γίνονται βασικός φορέας του εθνικιστικού λόγου και υποδεικνύουν τις κοινωνικές πρακτικές που εκφράζουν το εθνικό συμφέρον. Σχολεία, πανεπιστήμια, δημόσιες υπηρεσίες κλείνουν, όπως και τα περισσότερα καταστήματα. Τα Μ.Μ.Ε. παρακινούν και τα Μ.Μ.Μ. μεταφέρουν δωρεάν τον κόσμο στις συγκεντρώσεις, με τις ευλογίες, φυσικά, της εκκλησίας. Πραγματοποιείται έτσι, το πολυάριθμο συλλαλητήριο τον Φλεβάρη του '92 με το αδιάλλακτο σύνθημα: η Μακεδονία είναι ελληνική. Δυο χρόνια αργότερα πραγματοποιείται το εμπάργκο από την ελληνική κυβέρνηση. Η λειτουργία του ελληνικού προξενείου στα Σκόπια σταματάει, όπως και η διέλευση εμπορευμάτων, μέσω του λιμανιού Θεσσαλονίκης, από και προς το γειτονικό κράτος.

Κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου ο εθνικιστικός λόγος περιστρέφεται γύρω από την αδιαμφισβήτητη ιστορική συνέχεια του ελληνικού έθνους που φτάνει μέχρι την αρχαιότητα και προσπαθεί να χτίσει τη συνοχή του μέσα από σύμβολα, ονόματα και γενέτειρες αυτοκρατόρων. Σύσσωμος ο κρατικός μηχανισμός προχωράει σε μια σειρά από επικοινωνιακές κινήσεις που προσπαθούν να εμπεδώσουν την παραπάνω θέση. Ήδη από το 1988 το Υπουργείο Β. Ελλάδος μετονομάζεται σε Μακεδονίας-Θράκης. Το 1991 δημιουργείται το Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων. Το 1992 το αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης γίνεται και αυτό «Μακεδονία», ενώ, το 1995 δημιουργούνται οι Μακεδονικές Αερογραμμές. Το 1992 πλήθος κόσμου μαζεύεται για να κηδέψει με τιμές τον Μανόλη Ανδρόνικο, τον άνθρωπο που παρέδωσε τα βασικότερα τεκμήρια περί της ελληνικότητας της Μακεδονίας με την ανασκαφή στη Βεργίνα. Όλα αυτά ενώ, η διαμάχη πάνω στο όνομα εντείνεται.

{Το συλλαλητήριο της 21ης Γενάρη}

Αν εντοπίζουμε μια κεντρική διαφορά ανάμεσα στο τότε και το σήμερα, αυτή έχει να κάνει με τον ρόλο των κρατικών θεσμών στη διοργάνωση των συλλαλητηρίων. Θα λέγαμε ότι στην περίπτωση των συγκεντρώσεων του Γενάρη, και ιδιαίτερα σε αυτό της Θεσσαλονίκης, οι θεσμοί και το πολιτικό προσωπικό, στο μεγαλύτερο μέρος τους, περισσότερο σύρθηκαν πίσω από τα γεγονότα και τη δυναμική τους, παρά τα δημιούργησαν και τα προώθησαν. Η κυβέρνηση ήταν ξεκάθαρα ψυχρή απέναντι στις μαζώξεις, η αντιπολίτευση και τα υπόλοιπα κόμματα βρίσκονταν σε αμηχανία χωρίς ξεκάθαρη θέση, το ίδιο και η εκκλησία που μέχρι την τελευταία στιγμή επέμενε να διαχωρίζει τις υποθέσεις κράτους και εκκλησίας. Τα μεγάλα μνήτια ήταν επιφυλακτικά και σίγουρα δεν έσπρωξαν σε μεγάλο βαθμό το θέμα.

Παρόλα αυτά, την Κυριακή 21/01 χιλιάδες κόσμου μαζεύτηκε στο άγαλμα του Μεγαλέξανδρου να διαδηλώσει για το όνομα του γειτονικού κράτους, με την προσέλευση να είναι πολύ μεγαλύτερη από τις περισσότερες προβλέψεις. Τόσο Θεσσαλονικείς, όσο και κάτοικοι άλλων περιοχών, συγκεντρώθηκαν για να διατυμπανίσουν τα εθνικά τους φρονήματα. Νέοι και γέροι, άνδρες και γυναίκες, αφεντικά και εργάτες, ενώθηκαν στο όνομα της εθνικής ιδεολογίας, αφήνοντας κατά μέρους τα διαφορετικά τους συμφέροντα. Αναδύθηκε, για άλλη μια φορά, το διαταξικό υποκείμενο «Λαός», το περίφημο «99% της κοινωνίας» δείχνοντας το πιο κυνικό του πρόσωπο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στην εμφάνιση της έννοιας του λαού καθρεφτίζεται η ήττα των πρόσφατων αγώνων. Ο λαός δεν αποτελεί κάποια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, αλλά αντίθετα, αποτελεί μία έννοια προς κατασκευή και εκπροσώπηση που όχι μόνο βάζει τις κοινωνικές αντιφάσεις και αντιθέσεις κάτω απ' το χαλάκι, αλλά προσπαθεί επιπλέον να τις αμβλύνει. Ο λαός συνήθως, έχει μία εθνικότητα και η κυριαρχία του διεκδικείται μέσα από την πολιτική του αντιπροσώπευση στον ορίζοντα του κράτους. Οπότε, βλέπουμε

συχνά το μονοπάτι που ξεκινάει από τον αδιαίρετο λαό να καταλήγει (και λογικά) στην εθνική ανεξαρτησία από τα ξένα συμφέροντα.

Είναι γεγονός ότι η εθνική ιδεολογία αναπαράγεται και εμποδώνεται από τους θεσμούς του κράτους (σχολείο, εκκλησία, οικογένεια). Η συγκρότηση της κοινότητας του έθνους, όμως, προϋποθέτει και μια κοινωνική κίνηση «από τα κάτω». Άλλωστε, η εθνική ταυτότητα παρέχει στους φορείς της μια διπλή ταύτιση. Αφενός μια κάθετη, με το έθνος και τα σύμβολά του και αφετέρου μια οριζόντια, μεταξύ των υποκειμένων, μεταξύ όσων αναγνωρίζονται ως ομοεθνείς. Η δεύτερη περίπτωση συχνά λησμονείται, παρόλο που παίζει καθοριστικό ρόλο, προσφέροντας στα άτομα μια βαθιά αίσθηση του «συνανήκειν», ικανή να επικαλύψει τη διαφορετική τους θέση μέσα στην ταξική κοινωνία.

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, οι περισσότεροι από τους μηχανισμούς διαμεσολάβησης δεν στήριξαν, τουλάχιστον ανοιχτά, τα συλλαλητήρια. Ο κόσμος όμως, κατέβηκε μαζικά. Η «δουλειά» έγινε αλλού. Στόμα με στόμα, σε οικογενειακά τραπέζια και συνοικιακά καφενεία, σε «πολιτιστικούς» συλλόγους και σε γήπεδα, σε χώρους εργασίας και φυσικά στα social media, η εθνική ενότητα πήρε σάρκα και οστά. Δεν ήταν απλά τα εθνίκια και οι φασίστες που βγήκαν από τις τρύπες τους. Η εθνική ενότητα δεν έχει μόνο κάποιους πάγιους φορείς, τους «ελληναράδες», αλλά συγκροτείται και αποσυντίθεται κάθε φορά, που κάποιιο παίρνουν θέση και βλέπουν τον εαυτό τους μέσα σε αυτήν.

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι η οργανωτική μορφή του συλλαλητηρίου της 21ης Γενάρη παρέπεμπε στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα των πλατειών. Ένα «ουδέτερο» αρχικό κάλεσμα, μακριά από κομματικούς χρωματισμούς και ηγεσίες (που παραμένουν απονομιμοποιημένοι στη συνείδηση του κόσμου), σχετικά ανοιχτό ως προς τον τρόπο έκφρασης του εθνικού αισθήματος, και βασισμένο σε μια οριζόντια προπαγάνδιση, κυρίως μέσω των social media. Φυσικά δεν αρνούμαστε ότι η διοργάνωση ξεκίνησε από μια πολιτική πρωτοβουλία και από πολιτιστικούς συλλόγους που στηρίζονται από κρατικές δομές. Υποστηρίζουμε όμως, ότι η κοινωνικοποίηση του ζητήματος ήταν, πρωτίστως, υπόθεση της κοινωνίας των πολιτών.

Μετά την Κυριακή εκείνη, αρκετοί πολιτικοί φορείς θα ήθελαν να κεφαλαιοποιήσουν μια τέτοια συνάντηση. Ένα υπολογίσιμο τμήμα της κοινωνίας που περιλαμβάνει τη λαϊκή δεξιά, τους πατριώτες και τους ελληνορθόδοξους πιστούς φαίνεται ότι βγήκε πάλι στο προσκήνιο, σε μια παραδοσιακά συντηρητική πόλη, αναζητώντας μια πολιτική μορφή έκφρασης, αντιπολιτευτική στην κυβέρνηση. Ταυτόχρονα, ο ακροδεξιός/φασιστικός χώρος προσπάθησε να αναβαθμιστεί οργανωτικά/επιχειρησιακά και να εντάξει κόσμο στις γραμμές του.

Πλησιάζοντας προς το συλλαλητήριο της Αθήνας, ο πολιτικός κόσμος έδειξε να

αλλάζει στάση, μην μπορώντας να υποτιμήσει τη δυναμική που αναπτύχθηκε. Έγινε ξεκάθαρο, πλέον, ότι οι συγκεντρώσεις θα αποτελούσαν πεδίο αντιπαράθεσης στην κεντρική πολιτική σκηνή. Αξίζει λοιπόν, να δούμε ποιες ήταν οι διαφορετικές πλευρές της εθνικής διαχείρισης που εμφανίστηκαν και γιατί.

{Όψεις της εθνικής ιδεολογίας}

Σε ένα γενικό πλαίσιο, οι θέσεις της κυβέρνησης παραμένουν σταθερές σχεδόν από την αρχή της θητείας της και οι μαγικές λέξεις είναι: εθνική ανεξαρτησία και παραγωγική ανασυγκρότηση.

Η εθνική ανεξαρτησία αποτελεί πρόταγμα κάθε εθνικισμού παντού και πάντα. Ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α., όμως, είναι η πολιτική δύναμη που κατάφερε να ηγεμονεύσει ταυτόχρονα με την επικράτηση των αντιμνημονιακών και εθνικοαπελευθερωτικών τάσεων στο εσωτερικό του κινήματος της περιόδου. Προσπάθησε να απαλλοτριώσει τον πλούτο των αγώνων που αναπτύσσονταν, αφήνοντάς τους να διαχειριστούν τη φτώχεια. Κομμάτι αυτής της φτώχειας είναι και το αφήγημα των ξένων συμφερόντων που επιβουλεύονται την καμμένη την Ελλάδα και των διεθνών οργανισμών που επιβάλλουν τις αντιλαϊκές πολιτικές. Μετατόπισε έτσι, την κριτική από το περιεχόμενο των καπιταλιστικών σχέσεων, στον τρόπο διαχείρισής τους. Από την πλευρά του κράτους άλλωστε, και όσων το καλοβλέπουν, τα οικονομικά αιτήματα και οι διεκδικητικοί αγώνες μπορούν να γίνουν αντιληπτοί μόνο ως εθνικοί, δηλαδή, στη βάση του ότι υποδεικνύουν μια διαφορετική εκδοχή της κρατικής διαχείρισης σε εθνικό επίπεδο. Αυτό συμβαίνει άσχετα με τα γενικότερα προτάγματα με τα οποία μπορεί οι αγώνες να συναρθρώνονται (επανάσταση, αναρχία, κομμουνισμός). Από την πλευρά των κινημάτων, ο προσανατολισμός προς το κράτος αποτελεί ένα όριο που καλούνται να υπερβούν. Δηλαδή, το όριο της ανάθεσης, η οποία έρχεται να επικαλύψει τα επιμέρους αιτήματα για βελτίωση των συνθηκών ζωής και τις πιο μοριακές αρνήσεις εντός των καπιταλιστικών σχέσεων, με την προώθηση του γενικού συμφέροντος. Τα φετινά συλλαλητήρια για τη Μακεδονία είναι ακριβώς αυτό: ένα γενικόλογο και αφηρημένο «κοινό καλό», το «συμφέρον της χώρας μας». Ό,τι απομένει, δηλαδή, από τους αγανακτισμένους, αν αφαιρέσουμε τους αγώνες που όριζαν εκείνη την περίοδο.

Ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α., βέβαια, δεν χάρηκε και πολύ με τα συλλαλητήρια. Το «καλό» το εθνικό συμφέρον είναι αυτό που ζητάει θυσίες από όσους θα το προασπιστούν. Τα συλλαλητήρια ήταν, μάλλον, για τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α., μια αρκετά ανέξοδη δήλωση εθνικών φρονημάτων. Τα προηγούμενα χρόνια πήραμε μια γεύση για τη μορφή της εθνικής ενότητας που προκρίνει η κυβέρνηση. Η εθνικοποίηση της φιλανθρωπίας προς τους μετανάστες, ως ένδειξη πθικής ανωτερότητας του ελληνικού λαού μετέφερε ένα κομμάτι του κόστους διαχείρισης στους πολίτες, μέχρι να επιτευχθούν οι συμφωνίες με τα άλλα κράτη και να έρθουν τα κονδύλια. Πάνω στη διαχείριση ενός πλεονάζοντος πληθυσμού στήθηκε ένα καινούριο πεδίο παραγωγής αξίας,

ενώ, η εργασιακή συνθήκη του ωφελούμενου και η ανταποδοτικότητα σε όψεις της προνοιακής πολιτικής επεκτάθηκαν και νομιμοποιήθηκαν κοινωνικά εντός της εργατικής τάξης. Την ίδια στιγμή, η Ελλάδα εμφανίστηκε στους διεθνείς οργανισμούς ως εγγυητής της σταθερότητας.

Με δυο λόγια, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. βλέπει το εθνικό συμφέρον να περνά μέσα από την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας και την ένταξη της Μακεδονίας σε Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο θα δημιουργήσει καλύτερες εμπορικές, διπλωματικές, στρατιωτικές σχέσεις με το γειτονικό κράτος. Κυρίως, βλέπει ότι οι δύο λέξεις κλειδιά που αναφέρθηκαν προηγουμένως, δηλαδή, η εθνική ανεξαρτησία και η παραγωγική ανασυγκρότηση, είναι αδιαχώριστες μεταξύ τους.

Στην προηγούμενη φάση της παραγωγικής ανασυγκρότησης (αναδιάρθρωσης), ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού υποτιμήθηκε και πετάχτηκε στο περιθώριο της παραγωγής. Πολλοί από αυτούς κατέφυγαν στην κοινότητα του έθνους, ως τη μόνη σταθερή κοινότητα. Όπως έχει ειπωθεί: «η λειτουργία του εθνικισμού, δεν είναι να μας προσφέρει ένα σημείο διαφυγής από την πραγματικότητα, αλλά να μας προσφέρει την ίδια την πραγματικότητα ως διαφυγή από κάποιο τραυματικό πυρήνα: τον κοινωνικό ανταγωνισμό ως στοιχείο στο εσωτερικό κάθε κοινωνίας». Έτσι, το συμβολικό συμφέρον του να ανήκεις σε μια κοινότητα, με τους κοινωνικούς προσδιορισμούς και το status που σου προσφέρει, δεν θα 'πρεπε να υποτιμάται σε σχέση με το υλικό. Η προσπάθεια πολλών να αποκτήσουν τον έλεγχο πάνω στους όρους ζωής τους, αντικαταστάθηκε από την προσπάθεια να αποκτήσουν την περίφημη «εθνική κυριαρχία».

Ερχόμαστε, λοιπόν, στην αρχική παραδοχή, ότι ο εθνικισμός προσπαθεί να εμφανιστεί ως αντίσταση στη διεθνοποιημένη αγορά και τις προσαγές της. Γύρω μας βλέπουμε πολλούς να προτάσσουν την εθνική ανεξαρτησία, την εθνική ανάπτυξη, την εθνική οικονομία και, εν τέλει, την εθνική ευημερία. Οι υποστηρικτές της παραπάνω οπτικής παραβλέπουν το γεγονός ότι αυτές οι έννοιες δεν θα μπορούσαν ποτέ να γίνουν καθολικά αντιληπτές με τον ίδιο τρόπο. Όπως επίσης, ότι δεν υπάρχει κάποιος πολιτικός φορέας που, με όρους ρεαλιστικούς, να μπορεί να περιγράψει πως θα γινόταν στην πράξη αυτή η ρήξη, μεταξύ έθνους και διεθνούς αγοράς. Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να βλέπουμε την παραπάνω οπτική ως έναν ανορθολογικό ρομαντισμό της εποχής. Αντίθετα, δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι παράγεται εντός της λογικής της κυριαρχίας, που κατασκευάζει συγγένειες αίματος μέσα στις χιλιετίες, που μας μαθαίνει να μισούμε ανθρώπους που δεν γνωρίσαμε ποτέ, που ξεχνάει τις ταξικές αντιθέσεις και νομιμοποιεί την κρατική μορφή.

Κλείνοντας, να ξεκαθαρίσουμε ότι και οι δύο οπτικές πάνω στο «μακεδονικό», τόσο αυτή που ατενίζει το μέλλον μέσα από την επέκταση και το βάθεμα των καπιταλιστικών σχέσεων σε κάθε πτυχή της κοινωνικής σφαίρας, όσο και αυτή που αναζητά στο παρελθόν την ιστορική συνέχεια για να επενδύσει με νόημα το

σήμερα, μιλούν την ίδια γλώσσα: τη γλώσσα του εθνικού συμφέροντος. Ακόμα και αν κάποιες φορές φαίνεται να έρχονται σε σύγκρουση, την ίδια στιγμή αλληλοσυμπληρώνονται και αποτελούν τις δύο όψεις την εθνικής ιδεολογίας με κοινό ορίζοντα το κράτος. Ως τέτοιες, λοιπόν, θα συνεχίζουν να βρίσκονται απέναντι μας.

Σχόλιο 1:

Καταρχάς δηλώνω σχετικά αδιάβαστος, εγώ ήρθα περισσότερο για να πληροφορηθώ, δηλαδή... Στην αρχή είπατε πως δεν σας ενδιαφέρει τόσο η «αλήθεια» του αν τα έθνη υπάρχουν αντικειμενικά. Μ' αυτό εννοείτε πως ενδέχεται να υπάρχει μία απάντηση στον ορισμό περί έθνους, στο τι συνιστά ελληνικότητα και τι όχι; Ότι μπορεί να υπάρχει μία αλήθεια, αλλά δεν μας ενδιαφέρει γιατί έτσι και αλλιώς είναι ένα χαρτί στα χέρια άλλων συμφερόντων; Το εννοούσατε κάπως έτσι;

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 1:

Όσον αφορά το πρώτο σκέλος της ερώτησής σου, στην αρχή είπαμε ότι δεν μας ενδιαφέρει η ιστορική αντικειμενικότητα γιατί δεν πιστεύουμε ότι υπάρχει κάποια αντικειμενική αλήθεια που εμείς ψάχνουμε να τη βρούμε. Δηλαδή δεν κάνουμε αυτήν την εκδήλωση για να πούμε ότι «κοιτάξτε, παιδιά, διαβάσαμε, τα βρήκαμε αυτά και αυτή είναι η πραγματικότητα, αυτά που μας λένε στα σχολεία είναι όλα μούφες...». Πιστεύουμε ότι όλοι (και ιδίως αυτοί που ευαγγελίζονται μία «ιστορική αλήθεια», οι ιστορικοί επιστήμονες) είναι «τοποθετημένα υποκείμενα», ας το πούμε κάπως έτσι. Και εμάς αυτό που μας ενδιαφέρει στην εκδήλωση αυτή είναι να αναδείξουμε κάποιες αντιφάσεις στον ίδιο τον επίσημο λόγο, να αναδείξουμε κάποιους αγώνες που έχουν αλλοιωθεί και να πούμε τη δική μας άποψη, η οποία σε καμία περίπτωση δεν ισχυριζόμαστε ότι είναι η «αληθινή» ή η «αντικειμενική» -δεν είναι αυτός ο σκοπός μας. Αυτήν την εκδήλωση που οργανώσαμε και όλα αυτά που ψάξαμε το κάναμε γιατί σαν πολιτικά υποκείμενα επιλέξαμε να ασχοληθούμε με αυτό το ζήτημα.

Όσον αφορά το έθνος, είπαμε ότι υπάρχουν κάποιοι που προσπαθούν να το ορίσουν με «αντικειμενικούς» όρους δίνοντάς του κάποια χαρακτηριστικά που είδαμε (γλώσσα, θρησκεία κλπ), και ότι εμείς, εξετάζοντάς τα, μπορούμε με κάποιον τρόπο να τα αποδομήσουμε και να καταλήξουμε στο ότι τελικά ο εθνικισμός, η εθνική ιδεολογία, είναι ένα ιδεολογικό φαινόμενο, ότι πρόκειται, δηλαδή, για τη θέληση μιας ομάδας ανθρώπων να αποτελέσουν έθνος. Κι αυτό, ανεξάρτητα από το αν είναι ψευδής συνείδηση ή φαντασιακή κοινότητα (όπως κι αν επιλέγει κάποιος να το ονομάσει), έχει πολύ απτά αποτελέσματα στην πραγματικότητα, έχει πραγματικές επιπτώσεις, και αυτό είναι σημαντικό να το λαμβάνουμε υπόψη και να το πολεμάμε με τη σοβαρότητα που πρέπει.

Σχόλιο 2:

Να πω κι εγώ δύο κουβέντες... Καταρχήν πάρα πολύ καλή η παρουσίαση, τα γράψατε και τα παρουσιάσατε αναλυτικά και με αρκετό βάθος σε πολλά σημεία. Θα ήθελα να υπάρχει κάτι γραπτό, κάποιοι άζονες για να ασκηθεί κριτική, γιατί μετά δεν είναι εύκολη η συζήτηση, αυτό είναι ένα ζήτημα... Ένα ζήτημα επίσης που νομίζω ότι θα αντιστοιχούσε είναι μία κριτική του τυχοδιωκτισμού της αριστεράς σε σχέση με την ιστορία του μακεδονικού. Προσπαθήσατε να παρουσιάσετε κάτι αλλά δεν ήταν αρκετό...

Το '24 που περνάει αυτή η θέση [περί ανεξάρτητης Μακεδονίας] ήδη η σύνθεση της περιοχής αυτής έχει αλλάξει με το προσφυγικό. Γιατί μ' αυτήν τη θέση που περνάει η Κομμιντέρν τότε τι κάνει; Λέει ότι τελείωσε η επαναστατική περίοδος, περνάμε στα εθνικά κινήματα, να στηρίζουμε τα εθνικά κινήματα. Και για να στηρίξουνε το βουλγάρικο εθνικό κίνημα λένε «στηρίξτε την ανεξαρτησία της Μακεδονίας» και κατευθύνουν ένα αριστερό κίνημα, ενώ έχει αλλάξει τελείως [η σύσταση του πληθυσμού] με τον κόσμο που είχε κατέβει. Επειδή οι πρόσφυγες που είχαν κατέβει ήταν σε μια ιστορία «άντε να κάτσουμε κάπου», και βγαίνει η ιστορία της ανεξαρτησίας της Μακεδονίας κι αυτοί αναρωτιούνται «κι εμείς που θα πάμε;». Αρχίζει ο πατριωτισμός κι ο τυχοδιωκτισμός συνεχίζει μετά... Αυτό που έγινε το '35 που αλλάζει η θέση περί ανεξαρτητοποίησης, εκεί πέρα ξεπουλάνε ανοικτά όλη την υπόθεση του διεθνισμού, εκεί που μέχρι τότε ήταν ένα πράγμα «δεν υπερασπιζόμαστε έθνη, ενάντια στις πατρίδες», το '35 απλά τα ξεπουλάνε όλα και οδηγούνται μετά στα Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., στο '44, στις συγκυβερνήσεις κλπ κλπ. Και δεν οδηγείται το Κ.Κ.Ε· οδηγείται ένα κοινωνικό κίνημα που σέρνεται απ' το Κ.Κ.Ε... Και βέβαια μετά οι τυχοδιωκτισμοί συνεχίζονται με τις θέσεις Ζαχαριάδη για ανεξαρτησία (όταν έχει ανάγκη τις μεραρχίες των Μακεδόνων), με το ξεπούλημα το '44 και τη διάλυση των μεραρχιών τους. Μια ιστορία διάφορων τυχοδιωκτισμών... [...]

Τώρα, σχετικά με την εισήγησή σας (την οποία θα ήθελα και σε γραπτή μορφή), εγώ δεν κατάλαβα αρκετά πράγματα... Δηλαδή, δεν ξέρω τι είναι αυτά που λέγατε πριν... Το κεφάλαιο, από τη στιγμή που είναι εδώ, είναι εθnikοποιημένο, δεν υπάρχει, έχει έδαφος, μιλάμε πλέον μόνο για εθνικά κεφάλαια; Δεν υπάρχει διεθnikοποιημένο κεφάλαιο; Δεν υπάρχει διεθnikοποιημένο κεφάλαιο σε σύγκρουση με άλλο διεθnikοποιημένο κεφάλαιο; Δεν υπάρχουν απεδαφικοποιημένα κεφάλαια; Ο Trump; Δεν εκφράζει ο Trump την κυριαρχία του απεδαφικοποιημένου κεφαλαίου και της σύγκρουσης με άλλα απεδαφικοποιημένα κεφάλαια; Είναι ένα το κεφάλαιο με το κράτος; Τι λέτε για το κράτος; Το κράτος εμφανίζεται σαν ένα κομμάτι του κεφαλαίου; Σαν το εργαλείο του κεφαλαίου; Σαν κάτι ξεχωριστό, κάτι αυτόνομο; Δηλαδή, πιάνετε έννοιες και τις χρησιμοποιείτε στο να βγει ένα πολιτικό συμπέρασμα και πραγματικά εγώ σε κάποια σημεία διέκρινα και μία αυτοκριτική. Για μένα η πηγή του σύγχρονου εθνικισμού (και μεγάλο κομμάτι των πλάνων) είναι το κίνημα ενάντια στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Που αντί να είναι

ένα κίνημα ενάντια σε κράτος και κεφάλαιο, ήταν ένα κίνημα που έλεγε ότι «όλοι από κοινού και όλοι μαζί», οι δυνάμεις που αντιτίθενται στην παγκοσμιοποίηση και τον νεοφιλελευθερισμό θα δώσουν αγώνες. Ε, αυτό δεν ήθελε πολύ για να πάμε το '10-'12 και στις πλατείες. Είχε φτιαχτεί ένα συγκεκριμένο μέτρο, είχε φτιαχτεί ξανά μια εθνική ενότητα σε ένα έδαφος που δυστυχώς ένας κόσμος είχε την ουρά του, που οδήγησε εκεί που οδήγησε... Αυτά σαν μία παρατήρηση και ένα σχόλιο.

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 1:

Σχετικά με την παρατήρηση, ίσως κάναμε και εμείς λάθος, θεωρήσαμε ότι στο πρώτο μέρος με τις διαφάνειες αυτές επαρκούσαν, αλλά ήταν όντως λίγο μεγάλο. Ίσως έπρεπε (ιδίως το δεύτερο μέρος της εισήγησης) να το μοιράσουμε, αυτό ήταν λάθος μας. Απλά το πρώτο μέρος, επειδή ήταν και προφορικός ο λόγος (δηλαδή, δεν υπάρχει σε μορφή κειμένου), θεωρήσαμε ότι ήταν επαρκείς οι διαφάνειες.

Στο άλλο κομμάτι συμφωνών μαζί σου, όλα αυτά που είπες για το Κ.Κ.Ε. Απλά όντως είναι τεράστιο το θέμα, μπορείς να επιλέξεις να εστιάσεις σε διάφορα ζητήματα και ήταν ήδη μεγάλη η εισήγηση. Πάντως έχεις δίκιο σε ό,τι είπες, δεν διαφωνώ σε κάτι. Και υπάρχουν κι άλλα περισσότερα ζητήματα, δηλαδή, ο καθένας εδώ τώρα, με κάποια παρατήρηση, μπορεί για το κάθε σημείο να βγάλει άλλα δεκαπέντε, να το πούμε έτσι.

Σχετικά με το κίνημα της αντι-παγκοσμιοποίησης: εγώ δεν το έζησα, δεν μπορώ να τοποθετηθώ για αυτό. Νομίζω, πάντως, ότι σε κάθε κίνημα υπάρχουν αυτές οι αντιφάσεις: δεν ξέρω αν θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι ένα κίνημα ήταν αποκλειστικά αυτό ή το άλλο. Ακόμα και για τις πλατείες στις οποίες αναφερθήκαμε, είπαμε ότι αναγνωρίσαμε κάποιες παραπομπές στους αγανακτισμένους, αλλά σε καμία περίπτωση δεν βρίσκουμε το κίνημα των πλατειών εθνικιστικό ή κάτι τέτοιο, ανεξάρτητα από το τι γεννήθηκε από εκεί μέσα ή τι εκπροσωπήθηκε τελικά στα εκλογικά ποσοστά, όπως δεν θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε και όλους τους αγώνες της περιόδου '10-'12 ως αντιμνημονιακούς, παρόλο που η κυρίαρχη τάση τους ήταν αυτή. Υπήρχαν πολλά πράγματα εκεί μέσα, γεννήθηκαν πράγματα σαν τις συνελεύσεις γειτονιάς, σαν κάποιους αγώνες που επιχειρήθηκαν σε χώρους εργασίας που έβαζαν άλλα περιεχόμενα. Σε κάποια άλλα σημεία κυριαρχήθηκαν από τον πατριωτικό λόγο, όντως. Αλλά εγώ δεν θα μπορούσα να πω ότι ένα κίνημα ήταν αποκλειστικά αυτό ή το άλλο, νομίζω ότι υπήρχαν πάντα κάποιες ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ τους ανεξάρτητα από το πώς κατέληξαν τελικά. Αλλά για την αντι-παγκοσμιοποίηση, όπως είπα, δεν μπορώ να πω κάτι.

Σχόλιο 3:

Σε σχέση με τους θεσμούς και το συλλαβτήριο, είναι λανθασμένη η άποψη ότι δεν υπήρχε επίσημη στήριξη. Μπορεί να μη στήριξαν επίσημα, πάντως η εκκλησία, στο χωριό μου τουλάχιστον, έβαλε λεωφορείο για να κατέβει κόσμος

που δεν είχε μεταφορικό μέσο. Και πολιτικά κόμματα στην εκδήλωση μίλησαν, απλά δεν παρουσιάστηκαν σαν επίσημοι φορείς.

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 2:

Παίζει ένα ρόλο αυτό, όμως, το ότι δεν ενεργοποίησαν πλήρως τον μηχανισμό τους. Κι εμείς εστιάσαμε κυρίως στη Θεσσαλονίκη, γιατί μετά πολιτικοποιήθηκε περισσότερο έγινε αντικείμενο της κεντρικής πολιτικής σκηνής και όλοι κάπως έπρεπε να δαγκώσουν ένα κομμάτι, έπρεπε να πάρουν θέση. Αλλά για το κομμάτι της Θεσσαλονίκης, η εκκλησία μέχρι την τελευταία στιγμή (μια-δύο μέρες πριν) έλεγε «δεν μπλέκουμε στις υποθέσεις του κράτους». Κάποιοι επιμέρους στηρίζανε, αλλά η επίσημη γραμμή ήταν αυτή. Όπως και τα περισσότερα κόμματα. Δεν είχε πάρει κάποιος θέση να πει: «ναι, κατεβαίνουμε». Η Ν.Δ. έλεγε «μπορούν οι βουλευτές μας, άμα θέλουνε, να πάνε». Βασικά το λέμε και αντιπαραθετικά με το '92, για το οποίο ό,τι ψάξαμε, διαβάσαμε και ακούσαμε περιέγραφε μια συνθήκη που έλεγε ότι κλείνουν όλα τα σχολεία, κλείνουν τα πανεπιστήμια, κλείνουν τα πάντα όλα, επιστρατεύονται τα Μ.Μ.Μ. και κατεβάζουν κόσμο κάτω και προωθείται full από τα media. Τώρα δεν έγινε σε τόσο μεγάλο βαθμό αυτό.

Σχόλιο 3:

Ίσως παίζει ρόλο και στο ποιος ήτανε στην κυβέρνηση. Δηλαδή, τότε είχες μια δεξιά κυβέρνηση, ενώ, τώρα μια κάποια πιο «προοδευτική». Δεν ξέρω αν βοηθάει κάπου αυτό. Πάντως σε μας ήταν γνωστό, δύο εβδομάδες πριν είχαν πει ότι θα μπει λεωφορείο, το οργάνωσε ο παπάς του χωριού. Γι' αυτό μου φαινόταν και κάπως περίεργο όλο αυτό το ότι δεν παίρνει θέση η επίσημη, η μητρόπολη της Θεσσαλονίκης ή κάποιος άλλος φορέας.

Σχόλιο 4:

Δύο σχόλια, ένα για το ιστορικό και ένα για το πολιτικό, το δεύτερο κομμάτι. Αφενός έχει ενδιαφέρον να δούμε το πώς η ανταλλαγή πληθυσμών άλλαξε τη μορφολογία των εδαφών της Μακεδονίας και πώς λειτούργησαν οι εθνικισμοί ένθεν κι ένθεν, ο μιν πατώντας σε μία ελληνικότητα η οποία έχει «επισημοποιηθεί» και σε πανεπιστημιακό επίπεδο από τον Fallmerayer και άλλους ιστορικούς (ότι άμα θέλεις να βρεις Έλληνες απογόνους θα πρέπει να πας να τους βρεις στον Πόντο). Έχει επίσης ενδιαφέρον να δούμε πώς διατηρήθηκε μία αφήγηση των μακεδονικών πληθυσμών: ότι «ήρθαν αυτοί και μας πήρανε τα χωράφια, μας πήρανε τα εδάφη»· κτήματα τα οποία πριν άνηκαν στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς οι οποίοι αναγκάστηκαν να τα εγκαταλείψουν. Και πώς αυτή η αφήγηση (και των δύο πλευρών) οδήγησε σε ανταγωνισμούς σε τοπικό (πολύ μοριακό) επίπεδο, αναπαράγοντας, έτσι, αυτές τις διαμάχες. Τέλος, ενδιαφέρον έχει και πώς αντίστοιχα αυτές τις διαμάχες τις εκμεταλλεύτηκαν τα πολιτικά κόμματα της εποχής, δημιουργώντας ένα πελατειακό πολιτικό σύστημα, τουλάχιστον σ' αυτές τις περιοχές.

Δεύτερον, δεν ήμουν στην αρχή της εκδήλωσης οπότε δεν ξέρω αν ειπώθηκε:

μιλάω για τη σύνδεση των σλαβόφωνων πληθυσμών, των μακεδονικών πληθυσμών, με τον κομμουνισμό, και πώς η αντικομμουνιστική προπαγάνδα στις εποχές του εμφυλίου και ύστερα συνέδεε τον κομμουνισμό (τη σταλινική εκδοχή του κομμουνισμού, αυτή που εκπροσώπηε ο Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ.), με μια ρητορική ότι «είναι εαμοβούλγαροι, είναι κομμουνιστές Σλάβοι, είναι πράκτορες της Βουλγαρίας» κλπ. Αφηγήσεις οι οποίες περάσανε. Τώρα ίσως δεν υπάρχουν, αλλά μέχρι πριν μερικά χρόνια ίσχυαν ακόμα στις περιοχές κοντά στα σύνορα, σε χωριά τα οποία παλιότερα μπορεί να ήταν κεφαλοχώρια και πλέον δεν έχουν ούτε 20 κατοίκους. Οι πολιτικές συνέπειες, δηλαδή, μιας διιστορικής διαμάχης η οποία πήρε πολλές μορφές και συνδέεται με διάφορες πολιτικές εκφάνσεις.

Ένα σχόλιο ακόμα: είναι πολύ δύσκολο να έχεις ένα κείμενο εκδήλωσης το οποίο συνδέει τον εθνικισμό με το κεφάλαιο και το κράτος και να μην είναι γραπτό για να το έχει ο κόσμος και να το εξετάζει, δηλαδή, δεν μπορείς να θυμάσαι όλες τις ορολογίες. Το σχόλιο που έχω να κάνω είναι το εξής: δεν μπορείς να αντικαθιστάς τον λαό με μια εξίσου ομογενοποιημένη και αφηρημένη έννοια όπως οι «από τα κάτω». Δεν προσδίδεις τίποτα, αποκρύπτεις πάλι τα στοιχεία της ταξικής πάλης. Δηλαδή οκ, ο λαός είναι εθνικοποιημένος και οι «από τα κάτω» μπορεί να μην είναι τόσο εθνικοποιημένοι, αλλά είναι ομογενή σχήματα τα οποία συγκρούονται (οι «από τα πάνω», οι «από τα κάτω», ο λαός/το ξένο κεφάλαιο). Δεν προσδίδεις τίποτα καινούριο στην πραγματικότητα, είναι ένα λογικό σχήμα, αλλά δεν προσφέρει κάτι.

Τέλος, έχει ενδιαφέρον να δεις πώς ο πατριωτικός λόγος ήταν παρών στα κινήματα των πλατειών, πώς εν μέρει ίσως ήταν και ο ορίζοντάς τους. Αν υποθέσουμε ότι η κοινωνική κίνηση είναι αυτή η οποία διαμορφώνει (εν μέρει) την κρατική μορφή, πρέπει να τη δεις στην πλήρη της έκφραση, δεν μπορείς να μιλάς γενικά και αόριστα. Και η κατάσταση στη βόρεια Ελλάδα, στις περιοχές της Φλώρινας ή αλλού, είναι πολύ διαφορετική από ότι είναι εδώ. Εδώ κανένας δεν θα σε ρωτήσει αν είσαι ντόπιος ή Πόντιος. Εκεί, υπάρχει ακόμα αυτή η αφήγηση. Υπάρχουν χωριά τα οποία εξολοκλήρου μιλάνε τη σλαβομακεδονική γλώσσα ή την ποντιακή, υπάρχουν ακόμα οι αφηγήσεις των εμφυλιακών παθών, υπάρχει όλο αυτό, και πρέπει να δούμε πώς διαμορφώνεται εκεί το κράτος, πώς έχουν εδραιωθεί οι πολιτικές μορφές, οι κοινωνικές σχέσεις, γιατί στο συλλαλητήριο ήρθε ο κόσμος από εκεί, καλώς ή κακώς. Ήρθε από τη βόρεια Ελλάδα. Ναι μεν μιλάμε για διακρατικές συμφωνίες (για τον Stalin, την Κομιντέρν κλπ), αλλά τα ίδια τα υποκείμενα; Η κίνηση των υποκειμένων αυτών δεν διαμορφώνεται από αποφάσεις της Κομιντέρν, καλώς ή κακώς.

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 2:

Σχετικά με το σχόλιο για τους «από τα κάτω» και ότι αυτό υποκρύπτει την ταξική πάλη, αυτό που εννοούσαμε είναι ότι ήταν μια κίνηση της κοινωνίας. Ότι δεν ήταν απλά οι κρατικοί μηχανισμοί που επέβαλλαν τον εθνικισμό στους πολίτες και στην κοινωνία. Ταυτόχρονα, εκδηλώθηκε και από τους ίδιους τους ανθρώπους.

Σχόλιο 4:

Ναι αλλά οι κρατικοί θεσμοί δεν είναι απόλυτες δομές, οι οποίες υπάρχουν και αναπαράγονται αιώνια, αλλά διαμορφώνονται από την κοινωνική κίνηση, διαμορφώνονται από την ταξική πάλη. Το γεγονός ότι έχεις ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και έχεις κλείσει μια συμφωνία για το μακεδονικό το οποίο δεν θα γινόταν πριν τρία χρόνια είναι αποτέλεσμα αυτής της κίνησης. ΟΚ και εγώ μιλάω αφηρημένα αυτή τη στιγμή, αλλά έχεις ένα ανομοιογενές πράγμα. Ο εθνικισμός είναι ένα κίνημα, δεν είναι μια ιδεολογία, που λέει τι; Εθνική και κρατική πολιτική ταυτίζονται.

Σχόλιο 5:

Ας πω κι εγώ τις σκέψεις μου, αν και δεν είναι πολύ καλά οργανωμένες. Αρχικά να πω ότι ήταν πολύ καλή η εισήγηση, αν και μεγάλη, δύσκολη να την παρακολουθήσεις. Εγώ έχω μια μεγάλη αμχανία, καθώς όλος ο κόσμος μιλάει τώρα για το μακεδονικό ζήτημα. Έχω μια μεγάλη αμχανία, γιατί δεν έχω καταλάβει ακριβώς ποιο είναι αυτό το ζήτημα. Όλοι μιλάνε για ένα ζήτημα, αλλά ο καθένας το ορίζει αλλιώς. Άλλος λέει μακεδονικό ζήτημα είναι το ποιο όνομα θα έχει αυτή η χώρα και πώς αυτό θα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του ελληνισμού. Άλλος λέει το όνομα και πώς αυτό θα εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του λαού. Άλλος λέει πώς θα εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα (μέσα από το όνομα) της αντιιμπεριαλιστικής πάλης. Άλλος λέει είναι μια σύγκρουση εθνικισμών. Άλλος λέει δεν είναι σύγκρουση εθνικισμών είναι ζήτημα εθνικής κυριαρχίας και αυτοκαθορισμού. Δεν είναι σαφές τι ακριβώς εξήγηση δίνετε σε αυτό. Εγώ νομίζω το μακεδονικό ζήτημα αυτήν τη στιγμή είναι: πρώτον, τα εγκλήματα του ελληνικού εθνικισμού απέναντι σε ένα κομμάτι που μιλάει μακεδονικά και δεύτερον, ο τρόπος που ο ελληνικός εθνικισμός οργανώνει στο εσωτερικό του το κοινωνικό του ζήτημα στον άξονα και πάλι του κράτους. Δηλαδή, πώς οργανώνει τη σχέση κυριαρχίας-εκμετάλλευσης στο εσωτερικό του και πώς αυτή μετά θα τη βγάλει και προς τα έξω. Και λόγω όλων των παραπάνω, πιστεύω, υπάρχει μια αμχανία στο να τοποθετηθούμε στο ζήτημα του ονόματος.

Τέλος πάντων, εγώ νομίζω όλοι αυτοί οι λόγοι (όλοι οι άλλοι) είναι εθνικοί λόγοι. Δηλαδή: ο εθνικισμός δεν είναι απλά ένα κίνημα, δεν είναι απλά πορείες. Είναι μια οπτική του κόσμου. Είναι μία οπτική που οργανώνει τον κόσμο και τον οργανώνει στη σχέση κράτος-κεφάλαιο. Δεν είναι δηλαδή, μόνο η ρητορεία «η Μακεδονία είναι ελληνική και ήταν έτσι από τον Μέγα Αλέξανδρο μέχρι τώρα» (είναι φυσικά κι αυτό). Είναι συγχρόνως, όπως σωστά ειπώθηκε νομίζω, μία θολούρα που έφτιαχνε ένας αντιουστουμικός λόγος με το ότι είναι ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Είναι παράλληλα μία real-politik που λέει να ακολουθήσουμε τα ελληνικά συμφέροντα με ένα ρεαλιστικό τρόπο καλής γειτονίας, ότι δεν θα είναι εθνικιστικές κορώνες, αλλά θα είναι κάτι που θα βοηθά στις θυσίες που κάνει αυτήν τη στιγμή ο ελληνικός λαός. Εξίσου εθνικός λόγος νομίζω είναι η

αντιιμπεριαλιστική ρητορεία και εξίσου εθνικός λόγος είναι η αυτοδιάθεση των λαών. Θέλω να πω ότι όλες αυτές είναι διαφορετικές εκδοχές (ίσως πιο προοδευτικές, ίσως όχι) που ανάλογα την περίπτωση ίσως παίζουν τον ρόλο τους στο να εγγραφεί ο κοινωνικός ανταγωνισμός μέσα στο πλαίσιο του κράτους. Κι ως τέτοιος αξίζει να του βγάλεις τα δόντια (αυτού του κοινωνικού ανταγωνισμού).

Σχόλιο 2:

Πάνω σε αυτό που είπε ο προηγούμενος να προσθέσω κάτι: ένα πράγμα που μπορούμε να δούμε με το ζήτημα του ελληνικού εθνικισμού και τα εγκλήματα που έχει κάνει σε σχέση με τους Μακεδόνες και τα κυνηγητά κλπ είναι ότι το κράτος είναι στον πυρήνα του εθνικισμού, στον πυρήνα της συγκρότησης του κράτους-έθνους. Το κράτος-έθνος είναι της μίας γλώσσας, του ενός πολιτισμού που επιβάλλεται σε όλες τις κοινότητες που βρίσκονται στο εσωτερικό του, ένα μοντέλο συγκεκριμένο. Λόγου χάριν έχουμε 200.000 Αλβανούς, διδάσκονται πουθενά τα αλβανικά; Διδάσκονται σε κανένα σχολείο αλβανικά; Έχουμε τόσες χιλιάδες Ρομά, υπάρχει πουθενά προσπάθεια να γίνει γραπτή αυτή η γλώσσα ή να διδαχθεί; Υπάρχει πουθενά η ιστορία των Ρομά; Εκτός από την τούρκικη μειονότητα που έχει μια προστασία (από ένα σημείο και μετά, γιατί η πολιτική με την τούρκικη μειονότητα τουλάχιστον μέχρι το '95 ήταν απίθανα κυνηγητά), η πολιτική που γίνεται με τις υπόλοιπες κοινότητες ανθρώπων με άλλες διαφορετικές γλώσσες, με άλλες ιστορίες είναι «ή θα αφομοιωθείς ή θα ψοφήσεις». Δηλαδή, τα βλέπαμε και τώρα με τη Φουερίρα και με τους αλβανικούς αετούς κλπ. Δηλαδή, αυτόνομα πράγματα. Ένα πράγμα: επιβολή μίας γλώσσας, μίας ιστορίας, αυτό είναι το κράτος-έθνος. Τα εγκλήματα εκεί ήταν απόρροια ενός πράγματος. Εδώ, είναι μία η κυρίαρχη κοινότητα, ή μάλλον ούτε καν κυρίαρχη κοινότητα: ένας πολιτισμός που διαμέσου ενός κέντρου περνάει μαζικά, διαχύθηκε και σε κομμάτια των κυρίαρχων κοινοτήτων επιβαλλόταν μία γλώσσα ή μία παράδοση. Η όποια εθνοτική αυτονομία υπήρχε τσακιζότανε μπροστά στην επιβολή ενός κέντρου, πόσο μάλλον σε αυτούς που δεν χωράνε στην εθνική αφήγηση. Υπάρχει μια φοβερή ιστορία που την πιάσατε πολύ καλά (με τα κυνηγητά που δέχθηκαν οι άνθρωποι αυτοί) αλλά την ίδια στιγμή να αντιλαμβανόμαστε το τι συμβαίνει. Δηλαδή, λίγο να αντιληφθούμε ότι αυτά που τραβάνε αυτοί οι άνθρωποι είναι αυτά που τραβάνε σήμερα οι Αλβανοί στη χώρα μας που δεν τολμάνε να μιλήσουν αλβανικά πουθενά.

Σχόλιο 6:

Κάποια σκόρπια πράγματα θα ήθελα να πω κι εγώ, με αφορμή τα τελευταία που ειπώθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, ο παραλληλισμός με τους Αλβανούς ήταν αρκετά σημαντικός. Επίσης, σημαντικό είναι το κομμάτι που μιλάει για όλα αυτά τα εγκλήματα που έγιναν από το ελληνικό κράτος, για τις επεκτατικές του τάσεις, τη δημιουργία και την επέκτασή του. Σημαντικό κομμάτι είναι ο παραλογισμός που βγαίνει στο σήμερα, ότι, δηλαδή, ακόμα και σ' ένα google map ή και στην Ευρώπη, το κράτος αναφέρεται ως Μακεδονία, ενώ, στην Ελλάδα ακόμα δεν μπορούν να το

που αυτό. Υπάρχει κόσμος που βγήκε μέσα σε έναν εθνικιστικό παροξυσμό του ότι «η Μακεδονία είναι γη ελληνική» και δεν θέλει ή δεν μπορεί καν να καταλάβει την post-modern αποικιοκρατία που πάει να γίνει απέναντι σε αυτή τη χώρα. Εν τέλει, σήμερα δυσκολευόμαστε να μιλήσουμε για ανθρώπους που δυσκολεύονται να αναγνωριστούν σαν μια μειονότητα που υπάρχει είτε στις συνοριογραμμές, είτε στην από εκεί πλευρά. Όλο αυτό είναι σημάδι των καιρών, μπορεί να υπάρχει μια προοδευτική κυβέρνηση ή στιδήποτε άλλο, αλλά διαφαίνονται ξεκάθαρα έντονα εθνικιστικά σημάδια, επιθετικά πια.

Σχόλιο 7:

Σε σχέση με το ζήτημα της μακεδονικής μειονότητας (που κάπως το στηρίζατε ιστορικά), θα ήθελα να καταλάβω ποια είναι η θέση σας ακριβώς. Για το αν πιστεύετε ότι ένας αντιεθνικός αγώνας σήμερα (με αφορμή το μακεδονικό και τον παροξυσμό) οφείλει να έχει σαν αίτημα και την ύπαρξη και την αναγνώριση αυτής της μειονότητας. Γιατί έχουμε βρεθεί σε διασυλλογικές συνελεύσεις (και μαζί) στις οποίες η δικιά μου, τουλάχιστον, συλλογικότητα έχει δεχθεί δριμεία κριτική για σύνθημα που λέει απλά ότι «ό,τι και να λένε μπάτσοι και ναζί/υπάρχει μειονότητα μακεδονική» από άλλη συνέλευση. Όπως και για συνθήματα που γράφτηκαν στη βαλκανική πορεία [της 10ης Μαρτίου του 2018] όχι από κόσμο της συλλογικότητάς μας, αλλά από κόσμο μέσα απ' το μπλοκ μας («αλληλεγγύη στη μακεδονική μειονότητα» κλπ).

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 1:

Ωραία, πρώτα απ' όλα δεν κατάλαβα ακριβώς τους προβληματισμούς σχετικά με το «μακεδονικό ζήτημα». Έτσι όπως το εννοούμε εμείς στον τίτλο της εκδήλωσης (τι εννοούμε με τον όρο «μακεδονικό ζήτημα»), η αλήθεια είναι ότι δεν το πολυσκεφτήκαμε. Το βάλουμε αυτό γιατί κάπως έτσι το 'χουμε κι εμείς στη συλλογική μας μνήμη, κάπως έτσι το 'χουμε καταλάβει. Σαφώς και δεν μας ενδιαφέρει το πώς θα τα βγάλει πέρα το ελληνικό κράτος σε σχέση με τη Δημοκρατία της Μακεδονίας ή τι είναι προτιμότερο γι' αυτό. Νομίζω ως μακεδονικό ζήτημα εμείς έχουμε κωδικοποιήσει το γεγονός που είδαμε και τώρα και που είχαμε ακούσει για το '92: ότι, όντως, ενεργοποιούνται αυτά τα αντανάκλαστα με σαφή τρόπο από ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, με το άκουσμα και μόνο της λέξης «Μακεδονία». Μιλάμε, δηλαδή, για κάτι που κάνει 1.000.000 κόσμο να κατέβει κάτω που για κανένα άλλο λόγο δεν θα κατέβαινε. Αυτό είναι το μακεδονικό ζήτημα για εμάς, και όλη η εισήγησή μας προσπαθούσε να εξηγήσει γιατί γίνεται αυτό, να κάνει κριτική στην κυρίαρχη εθνική αφήγηση. Αναδεικνύοντας και κάποιες καταπιέσεις που αποσιωπούνται.

Τώρα σχετικά με το ζήτημα της μακεδονικής μειονότητας... Καταρχήν, φυσικά και το θεωρούμε σημαντικό ζήτημα, κι εμείς προσπαθήσαμε κάπως να το αναδείξουμε στην εισήγησή μας ακριβώς γι' αυτό. Γιατί δείχνει το πόσο σαθρά οικοδομημένος είναι αυτός ο μύθος: ότι η Ελλάδα είναι ένα πολύ ομογενοποιημένο κράτος. Και

είναι πολύ σημαντικό γιατί αναδεικνύει ακριβώς αυτό, όλες αυτές τις διαδικασίες που ειπώθηκαν και πριν (που δεν είχαν σαν αποδέκτη μόνο τη μακεδονική μειονότητα, είχαν πάρα πολλούς αποδέκτες. Κι αν πάμε ακόμα πιο πίσω, στα 1830, είχαν αποδέκτες ακόμα και την αρβανίτικη και τη ρωμαίικη γλώσσα, τους Βλάχους και τα τσελιγκάτα τους, οτιδήποτε δεν χωρούσε στην κυρίαρχη μορφή παραγωγής και κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και ξέφευγε από τα πλαίσια αυτά).

Τώρα σχετικά με το πώς θα προσεγγίζαμε σήμερα ένα σύνθημα τύπου «αλληλεγγύη στον αγώνα της μακεδονικής μειονότητας» ή κάτι παρόμοιο... Νομίζω είναι ένα θέμα που δεν είναι τόσο απλό και σίγουρα δεν θα το αναγάγαμε σε ένα ζήτημα αποκλειστικά και μόνο ενός κράτους (του ελληνικού, στην προκειμένη) που είναι ρατσιστικό ή σοβινιστικό «απ' τη φύση του», και μιας εθνικής μειονότητας. Νομίζουμε ότι είναι κάτι πολύ πιο διευρυμένο.

Καταρχήν, πρέπει να γίνουν κάποιες επισημάνσεις που συνήθως δεν τις θυμόμαστε. Η πρώτη έχει να κάνει με τον ρόλο που παίζουν σε τέτοιες περιπτώσεις (και ειδικά στην περίπτωση της μακεδονικής μειονότητας εκεί στα μέσα '80 με '90) οι κοινότητες της διασποράς. Δηλαδή, ο κόσμος που σε διάφορα χρονικά διαστήματα (κάποιοι στις αρχές του 20ου αιώνα, κάποιοι με το τέλος του εμφυλίου κλπ) αναγκάστηκε να φύγει από τα πάτρια εδάφη του και εγκαταστάθηκε σε Αυστραλία (κυρίως), Καναδά και Η.Π.Α.. Εάν από την πλευρά των «ελληνομακεδόνων» (ας τους πούμε, σχηματικά, έτσι για να ξεμπερδούμε) υπήρχε ένα κράτος (το ελληνικό, στην προκειμένη) που με όλες του τις δυνάμεις (διπλωματικές σχέσεις, κονδύλια, θεσμικές οργανώσεις κλπ) οργάνωσε αυτές τις εθνοφιέστες (το '92 δεν συνέβησαν μόνο στη Θεσσαλονίκη εθνοπαληγύρια -το ίδιο συνέβη σε Σύνδευ, Τορόντο και αλλού), από την πλευρά των «σλαβομακεδόνων», κάτι τέτοιο δεν υπήρχε. Στα 80's δεν υπήρχε γιατί, όπως είπαμε προηγουμένως, η Λ.Δ.Μ. δεν επιθυμούσε να ενισχύσει τέτοιες κινήσεις, και στις αρχές του '90 δεν υπήρχε γιατί η Δημοκρατία της Μακεδονίας απλά αδυνατούσε (από οικονομική, αλλά και πολιτική, σκοπιά) να αντιπαρεταθεί στην Ελλάδα σε αυτό το πεδίο. Τον πατρικό, ηγετικό, αυτό, ρόλο αντικατέστησαν οι κοινότητες της διασποράς. Που έβγαζαν τακτικά τα εθνικιστικά τους περιοδικά (που από άποψη αισθητικής και περιεχομένου δεν διέφεραν σε τίποτα από τα αντίστοιχα ελληνικά), επικοινωνούσαν και ενθάρρυναν τους συγγενείς τους στην ελληνική Μακεδονία να συγκροτηθούν ως εθνικό σώμα (να μην ξεχνάμε αυτό που ειπώθηκε και πριν στη συζήτηση: ότι, δηλαδή, ένα χωριό που εδώ μπορεί να έμεινε με λίγους δεκάδες κατοίκους, έξω μπορεί να έχει μία κοινότητα εκατοντάδων, χιλιάδων ατόμων), οργάνωναν τις εθνοφιέστες τους, ζητούσαν τη διαμεσολάβηση διεθνών οργανισμών κλπ²⁹. Αυτό που θέλουμε να πούμε με τα παραπάνω είναι ότι το ζήτημα της μακεδονικής μειονότητας

29 Δεν είναι τυχαίο ότι ο ίδιος Έλληνας πρόξενος στη Μελβούρνη το '91 είχε δηλώσει ότι «αυτήν τη στιγμή η Αυστραλία είναι η πρώτη γραμμή αμύνης στη μάχη για το Μακεδονικό» (Loring Danforth «Η μακεδονική διαμάχη: Ο εθνικισμός σε έναν υπερεθνικό κόσμο», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1999). Και ήξερε πολύ καλά τι έλεγε.

δεν μπορεί να απλοποιηθεί σε μία διαμάχη ανάμεσα σε μία μειονότητα και ένα κράτος. Στη διαμάχη αυτή εμπλέκονται διεθνείς οργανισμοί, διακρατικές σχέσεις, υπερεθνικές και μεταναστευτικές κοινότητες. Οπότε το να πιάνεις αυτό το ζήτημα χωρίς να εξετάζεις πώς διαμεσολαβείται αυτός ο λόγος, τι καταβολές έχει, πώς συγκροτείται, σε κάνει να χάνεις ένα μεγάλο πεδίο της συζήτησης.

Η δεύτερη επισήμανση έχει να κάνει ακριβώς μ' αυτό το ζήτημα της διαμεσολάβησης, που αναφέραμε μόλις τώρα. Ισχυριζόμαστε ότι και ο εθνικός λόγος (δηλαδή, αυτός που υποτίθεται ότι εκπροσωπεί άμεσα τα συμφέροντα της εκάστοτε μειονότητας), αλλά και ο δημοκρατικός λόγος περί «σεβασμού των δικαιωμάτων κλπ» (που μπορεί να εκφράζεται και από διάφορους οργανισμούς που να μην έχουν άμεση συσχέτιση με τη μειονότητα) θα πρέπει να ελέγχονται όχι μόνο για το τι λένε (δηλαδή το περιεχόμενό τους), αλλά και για το πώς το λένε. Δεν είναι τυχαίο π.χ. ότι από τα πρώτα-πρώτα, βασικά πράγματα που επιδίωξαν οι κινήσεις για τα μακεδονικά δικαιώματα το '80 ήταν η δικτύωση και η πίεση μέσω διεθνών οργανισμών της ελληνικής κυβέρνησης. Με σκοπό να υπάρξει μία διεθνοποίηση του ζητήματος (που υπήρξε), να ασκηθεί πίεση στην ελληνική κυβέρνηση (που ασκήθηκε) κλπ κλπ. Όλα αυτά, τώρα, δεν τα λέμε για να δείξουμε ότι ο τρόπος αγώνα που επέλεξαν κάποιοι είναι λάθος κι εμείς θα προτείνουμε τον σωστό. Απλά νομίζουμε ότι τα μέσα που επιλέγει κάποιος για ν' αγωνιστεί, απορρέουν κι από τους σκοπούς που έχει. Όταν ο σκοπός σου είναι να αναδείξεις τα δημοκρατικά δικαιώματα που θα πρέπει να έχει μία μειονότητα εντός του πλαισίου που θέτει το αστικό δίκαιο, σ' αυτά τα πλαίσια θα περιοριστούν και τα μέσα που επιλέγεις. Αυτό το αστικό πλαίσιο αναγνωρίζεις και στηρίζεις, απ' αυτό θα διασφαλιστείς.

Τώρα, από την άλλη, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχουν και περιπτώσεις εθνικισμών που οργανώνονται αδιαμεσολάβητα, «από τα κάτω». Και που μπορεί να μην αυτοχαρακτηρίζονται καν ως «εθνικά», «εθνικιστικά» ή «εθνοτικά», αλλά να μιλάνε για μία εντοπιότητα, για μία παράδοση, για ήθη κι έθιμα κλπ. Αυτό το πράγμα εμείς δεν το αμφισβητούμε, σαφώς και υπάρχει, το ζήτημα είναι τι σημασία έχει για εμάς που υποτίθεται ότι αγωνιζόμαστε για μία παγκόσμια κοινότητα που θα καταφέρει να σπάσει όλους αυτούς τους διαχωρισμούς. Και οι αριστεροί εθνικιστές τα ίδια λένε για την ελληνική συνείδηση: ότι υπήρχε μία «πολιτιστική κοινότητα» που κατάφερε να ενσωματώσει παραδόσεις, γλώσσες, ήθη κι έθιμα και μέσα από αυτό να δομήσει το ελληνικό έθνος. Γιατί όλα αυτά τα στοιχεία (η σύνδεση με τον τόπο που γεννήθηκαν, η πολιτιστική σύνδεση με το παρελθόν σου και τα ήθη και τα έθιμα, η σύγκρουση με έναν καταπιεστή-δυνάστη) ενυπάρχουν σε κάθε εθνικό λόγο, είτε αυτός είναι κυριαρχικός, είτε είναι ακόμα σε πρωτόλεια μορφή. Και φυσικά όλα τα παραπάνω, το μοναδικό συλλογικό υποκείμενο που αναγνωρίζουν είναι η διαταξική έννοια του «λαού».

Αυτοί είναι κάποιοι δικοί μας προβληματισμοί σχετικά με συνθήματα τύπου

«αλληλεγγύη στον αγώνα της μακεδονικής (και κάθε άλλης) μειονότητας».

Σχόλιο 8:

Εγώ θέλω να ρωτήσω τη συντρόφισσα που μίλησε για το σύνθημα [περί αναγνώρισης της μακεδονικής μειονότητας]. Κάπως στρατηγικά δεν καταλαβαίνω (από μία αντικαπιταλιστική σκοπιά) πού ακριβώς εξυπηρετεί το να έχεις ένα τέτοιο σύνθημα. Να το βάλω σ' ένα συνολικότερο πλαίσιο: εγώ, τουλάχιστον, έχω μια ανάγνωση ότι οι [...] πληθυσμοί, οι οποίοι υπάρχουνε τουλάχιστον στην Ευρώπη σε αρκετά μεγάλο βαθμό (βλέπε το παράδειγμα της Καταλονίας ή και άλλους πληθυσμούς στη δυτική Ευρώπη), είναι σε ένα μεγάλο βαθμό μια απάντηση στην κρίση αντιπροσώπευσης του έθνους-κράτους [...]. Με μια συσπείρωση, ας πούμε, σε μια πιο άμεση εκπροσώπηση η οποία είναι περισσότερο τοπικά συγκεντρωμένη, άρα, μπορεί να εκπροσωπήσει και καλύτερα το διαταξικό υποκείμενο για το οποίο υποτίθεται ότι αρχικά δημιουργήθηκε για να εξυπηρετεί. Οπότε αισθάνομαι ότι μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δεν καταλαβαίνω ακριβώς το σύνθημα με τον τρόπο που το καταλαβαίνετε εσείς. Απλά θέλω να καταλάβω στρατηγικά όταν σκεφτήκατε ότι «εμείς θα φωνάξουμε αυτό το σύνθημα στην πορεία» (ή όπως αλλιώς το σκεφτήκατε), τι ακριβώς σκοπό είχατε.

Σχόλιο 7:

Ως προς αυτό το κομμάτι, εμείς θεωρήσαμε ότι η ύπαρξη ενός εθνικού στοιχείου δεν μπορεί να ακυρώσει έναν αγώνα μιας μειονότητας η οποία «δεν υπάρχει». Εδώ μεταξύ μας δεν το βρίσκουμε, αλλά η υπόλοιπη Ελλάδα δεν έχει ιδέα για την ύπαρξή της ή την αμφισβητεί με πολύ διαφορετικούς όρους. Προφανώς, έχει εθνικά στοιχεία, αλλά δεν μπορούμε να θεωρήσουμε με ίσους όρους (και στη συγκεκριμένη περίπτωση) τον εθνικισμό του ελληνικού κράτους απέναντι στον εθνικισμό μιας μειονότητας η οποία έκανε έναν αγώνα για να αναγνωριστεί η ύπαρξή της και να τη βάλει στο προσκήνιο. Αγώνας ο οποίος συνεχίζεται μέχρι τώρα λόγω της καταπίεσης και των βιαιοτήτων που βιώνει (γιατί αναφέρατε και την ομάδα του Ουράνιου Τόξου με την οποία έχουσε γίνει πρόσφατα διάφορα άσχημα περιστατικά). Αντίστοιχα, βλέπω ότι ο «χώρος» σε άλλα ζητήματα που μπορεί να εμπεριέχουν πάλι εθνικά χαρακτηριστικά (όπως το κουρδικό ζήτημα), παίρνει μια θέση πολύ διαφορετική. Και με πολύ πιο εύκολο τρόπο θα δηλώσει την αλληλεγγύη του εκεί.

Σχόλιο 2:

Προφανώς και κανείς από μας δεν στηρίζει εθνικές συγκροτήσεις και προφανώς αυτές οι θεωρίες της δεκαετίας του '90 (revolution, αποδόμηση των μερών, των κρατών, των εθνών-κρατών κλπ) φάγανε πάτο (βλέπε το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβίας). Δεν νομίζω να μπήκε από κανέναν ένα ζητούμενο τύπου: «ώπα, εδώ και τώρα εθνική συγκρότηση κι αυτό που θέλουμε εμείς κι αυτό που πρέπει να γίνει είναι κρατική συγκρότηση». Δεν ακούστηκε κάτι τέτοιο. Δηλαδή, δεν καταλαβαίνω από που συμπεραίνεται αυτό. Γιατί υπονοείς ότι μπορούμε να

μπούμε σε μια λογική συγκρότησης έθνους-κράτους...

Σχόλιο 8:

Όχι, απλά ήθελα να καταλάβω, τι ακριβώς εννοείτε μ' αυτό το σύνθημα. Υπάρχουν χίλιες μορφές καταπίεσης με τις οποίες δεν προλαβαίνουμε καν ν' ασχοληθούμε [...]. Το να προτάσεις σε μια συγκεκριμένη συγκυρία αναδυόμενων εθνικισμών (από πάρα πολλές μπάντες), μια εθνική καταπίεση απέναντι σε άλλες καταπίεσεις, δεν καταλαβαίνω στρατηγικά που εξυπηρετεί, που μπορεί να βοηθήσει.

Σχόλιο 2:

Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι αυτό ισχύει, λόγου χάρη, και για μία έμφυλη καταπίεση σε σχέση με την ταξική;

Σχόλιο 8:

Υπάρχουν πάρα πολλές μορφές καταπίεσης. Όταν αποφασίζεις εσύ (μέσα σε ένα πλαίσιο των αναδυόμενων εθνικισμών) στρατηγικά να συνταχθείς με έναν από τους δυο αναδυόμενους εθνικισμούς, προφανώς ενισχύεις, κατά κάποια έννοια, αυτόν τον εθνικισμό.

Σχόλιο 6:

Πάντως είναι πολύ οξύμωρος αυτός ο τρόπος σκέψης, δηλαδή, ότι έτσι στηρίζεις έναν αντίθετο από εσένα εθνικισμό. Γιατί εμένα αυτό μου αναλογεί, γιατί είμαι ένα υποκείμενο που γεννήθηκα στην Ελλάδα, ανήκω σε έναν εθνικό κορμό που τον μισώ ή όχι και πάνω σ' ένα ζήτημα που σκάει όλοι λένε ότι «η Μακεδονία είναι ελληνική»... Συγγνώμη, αλλά υπάρχουν Μακεδόνες κι εμείς το ξέρουμε ότι υπάρχουν και θέλουμε να υπάρχουν. Δεν αντιλαμβάνομαι αυτό το άλμα, ότι ξαφνικά το επιχείρημα που βρίσκεται είναι ότι στηρίζεις έναν άλλο εθνικισμό. Δηλαδή, μιλάμε για όλες αυτές τις βιαιότητες που κάνετε οι Έλληνες ενάντια σ' αυτούς, κι εμείς τις κουβαλάμε πάνω μας και ντρεπόμαστε γι' αυτές, και θα πούμε ότι παίρνουμε το μέρος ενός άλλου εθνικισμού; Δηλαδή είναι λίγο περίεργο κι εμένα με κάνει να μην μπορώ να παρακολουθήσω αυτήν την κουβέντα. Επίσης και το κομμάτι που ακούστηκε για τα υποκείμενα της διασποράς, πάλι κι αυτήν την κουβέντα δεν μπορώ να την παρακολουθήσω γιατί δεν μπορώ να συνδέσω στο τι κάνουν κάποια υποκείμενα. ΟΚ, παντού υπάρχουν εθνικιστές. Δεν μου συνδέει την επιχειρηματολογία.

Σχόλιο 9:

Νομίζω είναι πάρα πολύ σημαντικό το κομμάτι που μιλάει για το πώς εκφράζεται το οποιοδήποτε αίτημα, οποιοσδήποτε αγώνας και με ποιον τρόπο διαμεσολαβείται. Δηλαδή, εκεί νομίζω ότι θα εστίαζα εγώ. Δηλαδή, όταν βλέπεις κάτι να εκφράζεται «οριζόντια» (μπορεί να είναι και αυτή λάθος η λέξη), να υπάρχουν διεκδικήσεις σχολείων, διεκδικήσεις για να υπάρχει μια γλώσσα, να υπάρχει μια εκμάθηση, να διατηρηθούν κάποιες παραδόσεις (παρόλο που κάποιος ή κάποια μπορεί να πει:

«όχι, είμαστε ενάντια στις παραδόσεις, δεν τις θεωρούμε ότι ντε και καλά πρέπει να ασχοληθούμε»), τότε μπορεί να δεις έναν δίαυλο. Το να εκφράζεται, όμως, από ένα κεντρικό ή πολιτικό μόρφωμα, αυτό σου δίνει μια διαμεσολάβηση· το πώς θα το διαχειριστείς νομίζω είναι πολύπλοκο.

Ένα άλλο στοιχείο σε σχέση με τον πρακτικό στόχο: πρόσφατα το είδα αυτό και με ενδιέφερε, γιατί είναι από έναν άνθρωπο ο οποίος έχει προσφέρει πάρα πολλά σε σχέση με τη γνώση για τη μειονότητα (τον Δημήτρη Λιθοξόου): είναι ένα παλιό κείμενο το οποίο δείχνει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται το ζήτημα. Αν δεν πειράζει τους ανθρώπους να το διαβάσω (είναι δέκα γραμμές). Εκφράζει μια άλλη στρατηγική διάσταση πιο αριστερού τύπου για το πώς αντιλαμβάνεται τον ίδιο τον ανταγωνισμό και τα έθνη-κράτη.

Υπερασπίζομαι τη μακεδονική μειονότητα που ο ελληνικός περιφερειακός ιμπεριαλισμός ποδοπατάει εδώ και έναν αιώνα. Τα κίνητρά μου είναι ιδεολογικά – ηθικά, έτσι όπως εγώ έχω διαμορφώσει την πολιτική σκέψη μου και έχω ορίσει τις ηθικές μου αξίες. Όπως ένας άθεος δημοκράτης μπορεί να αγωνίζεται για την υπεράσπιση μιας θρησκευτικής κοινότητας που βρίσκεται υπό διωγμό στη χώρα του, έτσι και ένας άεθνος είναι δυνατόν να αγωνίζεται για το δικαίωμα μιας μειονότητας στη διάσωση της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού της, ή για το δικαίωμα ενός λαού στην εθνική του συγκρότηση (με όποιο ιστορικό μύθο εκείνο επιθυμεί) και τη διεκδίκηση της κρατικής εξουσίας στην περιοχή όπου ζει. Ο στρατηγικός στόχος για τον οποίο αγωνίζομαι, δηλαδή, εκείνος της υπέρβασης των συνόρων στην Ευρώπη και της μετάβασης σε μία δημοκρατική μεταεθνική κοινωνία των ευρωπαϊκών λαών, προϋποθέτει την ολοκλήρωση της εθνικής φάσης με δημοκρατικό τρόπο³⁰.

Αυτό το παράδειγμα το ανέφερα προκειμένου να δείξω ότι υπάρχουν και διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους μπορείς να έρθεις πράγματι κοντά σε μια κοινότητα η οποία υφίσταται διακρίσεις. Ο κ. Λιθοξόου (που έχει κάνει ένα πολύ σημαντικό έργο) αντιλαμβάνεται ότι θα πρέπει να υπάρξει μία υποτυπώδης θεωρία των σταδίων. Δηλαδή, πρώτα να υπάρξει αυτοκαθορισμός για τον εκάστοτε λαό· χρησιμοποιεί την έννοια του λαού που αποκρύπτει όλες τις κοινωνικές αντιθέσεις, και θέλει να κατασκευαστεί στον ορίζοντα ενός κράτους. Αυτή είναι μια αναφορά που εμένα μου φάνηκε ενδιαφέρουσα, δεν έχει κάποιο άλλο σκοπό. Αλλά έχει σημασία, νομίζω, κάθε φορά τι θέλουμε να παράξουμε μέσα από την κίνησή μας. Και να δούμε ότι υπάρχουν και διαφορές μέσα στον τρόπο που επιλέγουν άνθρωποι, μορφώματα, συλλογικότητες να στηρίζουν τέτοια πράγματα. Αυτό δεν το σχολιάζω ακριβώς αρνητικά το σχολιάζω με βάση μια πολιτική τάση που είναι μακριά. Απλά θέλω να δείξω ότι υπάρχει αυτός ο λεγόμενος «στρατηγικός στόχος»

³⁰ Δημήτρης Λιθοξόου «Για το μακεδονικό έθνος, τη μακεδονική γλώσσα και την εθνική μακεδονική μειονότητα» (2008).

που αναφέρθηκε πριν. Ότι υπάρχουν διαφορετικές ιδέες για το πώς έρχεσαι σε επαφή με μία κοινότητα, πώς έρχεσαι σε επαφή με τους αγώνες της, πώς θες να τους υποστηρίξεις αν θες να τους υποστηρίξεις. Πώς μπορεί να δεις ότι κάποια συγκεκριμένη στιγμή οι διαμεσολαβήσεις που υπάρχουν σε μια τέτοια κοινότητα δεν σε ωθούν εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή να το κάνεις αυτό και μπορεί να το κάνεις κάποια άλλη στιγμή που πραγματικά υπάρχει μια κοινωνική κινητικότητα.

Σχόλιο 7:

Εγώ συμφωνώ με το ότι υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις σε σχέση με αυτό το θέμα, είναι σεβαστό, εξαρτάται από την πολιτική κατεύθυνση της κάθε συλλογικότητας. Είναι διαφορετικό, όμως, να έρχεται μια κριτική, η οποία θεωρεί πολύ εχθρική τη δικιά σου θέση και θεωρεί ότι δεν χωράει καν εδώ και δεν θα έπρεπε καν να ακούγεται αυτό το πράγμα. Εγώ σ' αυτό αναφέρθηκα.

Σχόλιο 4:

Το θέμα είναι ότι καλώς ή κακώς (αν θεωρήσουμε ότι μιλάμε απ' τη σκοπιά του κοινωνικού ανταγωνισμού) η λέξη «αλληλεγγύη» δεν είναι μια λέξη γενική κι αφηρημένη. Αλληλεγγύη γενικά καθημερινά κάνει η ένωση πολιτών, κάνουν οι πανεπιστημιακοί, κάνουν οι Μ.Κ.Ο., αυτοί κάνουν αλληλεγγύη.

Όσον αφορά την αναγνώριση της ύπαρξης, προσωπικά εμένα δεν με ενδιαφέρει καθόλου. Η επαναστατική θεωρία και πρακτική θέλει το εξής: να κομμουνιστικοποιήσει τις καπιταλιστικές σχέσεις, δεν πρέπει να τις αναπαράγει. Όταν αναγνωρίζουμε μειονότητες εθνικές και πλειονότητες εθνικές, μιλάμε εθνοκοιμημένα, δεν μιλάμε συγκρουσιακά, δεν πράττουμε συγκρουσιακά. Και όταν ασχολούμαστε με το αν υπάρχει ή όχι, και ΟΚ υπάρχει, και μετά της κάνουμε αλληλεγγύη, πώς μια κοινότητα μπορεί να συνδεθεί διαλεκτικά μέσα στο ανταγωνιστικό κίνημα, όταν αυτός ο κόσμος δεν βγαίνει να συγκρουστεί επειδή είναι full προλεταριοποιημένος και φτωχοποιημένος; [...] ο εθνικισμός αυτός είναι αντίστοιχος με τον ελληνικό που λέει: «μας πατάνε οι Γερμανοί». Επειδή έτυχε και γεννήθηκε στην περιοχή που ονομάζεται Ελλάδα και έχω μια ελληνική ταυτότητα, δεν σημαίνει ότι κουβαλάω τον ελληνικό εθνικισμό πάνω μου και έχω καμιά υποχρέωση στην ιστορία. Η κοινωνική πρακτική αποδεικνύει ότι δεν εντάσσεσαι στην κοινότητα του έθνους και την αντιμάχεσαι. Η αναγνώριση των εθνικών μειονοτήτων έχει οδηγήσει την κινηματική ιστορία σε έκτροπα, έτσι; Η πρώτη που μίλησε για πολιτικό Ισλάμ ήταν η Σοβιετία, αυτοί ήταν που μίλησαν για επαναστατικό, πολιτικό Ισλάμ. Να δεχτώ ότι υπάρχει μακεδονική μειονότητα. Αυτοί δεν θα κάνουν στα εδάφη τους ομογενοποίηση των πληθυσμών; Όταν συγκροτείσαι ως Αλβανός ή ως Ρομά ή ως Έλληνας, δεν έχεις σχέση με τον κοινωνικό ανταγωνισμό. Δεν συγκροτείται έτσι το κίνημα το ανταγωνιστικό, δεν λέει εγώ είμαι ένας και σφυράω, έτσι; Τα υποκείμενα που συγκροτούνται βάζουν τα ζητήματα. Εγώ τι είμαι; Να πάω να λέω: «εγώ έχω μορφωθεί στο σχολείο, έχω πάει πανεπιστήμιο, είμαι μικροαστός-μεσοαστός, έχω διαβάσει και δέκα βιβλία

και κάνω και καμιά δουλειά και λέω ότι εσύ είσαι μειονότητα και θα διεκδικήσω εγώ δικαιώματα για σένα;» Στην τελική είναι θέμα τακτικής και στρατηγικής. Κι αν μιλάμε έτσι, ναι, εγώ ευθαρσώς το λέω, δεν με ενδιαφέρουν οι μειονότητες. Όταν τάσσεσαι εθνικά, δεν μπορώ να δω πώς αυτό είναι αντικαπιταλιστικό ή συγκρουσιακό με το υπάρχον. Καταφάσκεις στους ίδιους ορισμούς.

Σχόλιο 2:

Μιλάς για εθνική συγκρότηση όταν λες στον άλλον να μπορεί να υπάρχει σαν κοινότητα στο εσωτερικό του, να μιλάει τη γλώσσα του, να μπορεί να τη γράφει; Δηλαδή, πραγματικά, το ελληνικό κράτος εξαφανίζει καθημερινά και χτυπάει κατακούτελα τους Αλβανούς για να μην τους δεις πουθενά, τους Ρομά κλπ. Ένα πράγμα, ένας λαός, ένα έθνος, μία ταυτότητα, τελεία! Δεν μπορούμε να λέμε ότι «δεν με ενδιαφέρει, είναι δικό τους ζήτημα». Είναι δικό τους ζήτημα ότι τους Ρομά τους έχουσε τσακίσει; Είναι δικό τους ζήτημα ότι τους Αλβανούς τους έχουσε τσακίσει; Αν είσαι κομμάτι της κυρίαρχης κοινότητας (του λευκού, του αρσενικού, του Έλληνα που έχει την καταγωγή και την ιστορία) και συναινείς στα χτυπήματα που τρώνε λόγω του ότι δεν έχουσε τη σωστή γλώσσα και καταγωγή αν λες ότι το να αντιδρούμε από κοινού απέναντι στο χτύπημα που τρώγανε και τρώνε αυτοί οι άνθρωποι είναι δευτερεύον, αυτή η ιστορία τελειώνει. Πολλοί άλλοι άνθρωποι αυτήν τη στιγμή τρώνε χαστούκια εδώ κι εκεί, και είναι σειρά μου, σειρά μας, ως ένα κομμάτι αυτού του πράγματος που λέει: «εντάξει, μου απαγορέψανε εμένα να μιλάω τη γλώσσα μου;». Όχι, είμαι κομμάτι, βαρέθηκα την ίδια μηχανή κι αντιλαμβάνομαι ότι έχω λίγες περισσότερες δυνατότητες να την μπλοκάρω. Αν δεν μιλήσω, αν δεν ακουστώ σαν κομμάτι που 'χω λίγες δυνατότητες να μπλοκάρω αυτή τη μηχανή, τότε τι να πω... Το κομμάτι της δικιάς μου αλλοτρίωσης, είναι κομμάτι μιας ενιαίας αλλοτρίωσης, μιας συνολικής μηχανής. Το να κάνω ότι δεν είναι εκεί το ζήτημα, σε ένα ζήτημα που η ίδια μηχανή και για τους ίδιους λόγους αλέθει ανθρώπους, τι να πω;

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 2:

Πάντως και ο σύντροφος που είχε έρθει από τη Μακεδονία σε μια εκδήλωση είπε ότι νιώθει λίγο αμχανία να μιλήσει για τον αυτοκαθορισμό μέσα στον καπιταλισμό. Και γενικά κι εμείς βλέπουμε ότι είναι δύσκολο... Δεν ισχύει ακριβώς ότι υπάρχει αυτό το «αδιαμεσολάβητο», ένας «αδιαμεσολάβητος καλός εθνικισμός» που απλά αναπτύσσεται. Υπάρχουν διάφορες μεσολαβήσεις και εμείς πρέπει να εξετάσουμε κάθε φορά συγκεκριμένα ποιες από αυτές τις μεσολαβήσεις θα προωθήσουν και πώς θα συνταχτούμε. Όλοι οι διεκδικητικοί αγώνες έχουν έναν ορίζοντα: το κράτος. Οπότε πρέπει να ψάξουμε να βρούμε ποια αιτήματα απ' αυτά, πέραν του να ενσωματωθούν στο κράτος, καταφέρνουν να γκρεμίσουν και κάποιους απ' τους διαχωρισμούς που ήδη υπάρχουνε.

Εκεί πέρα υπάρχει πολύς κόσμος (απ' ό,τι έχουμε καταλάβει). Κάποιοι μπορεί να θεωρούν τον εαυτό τους μακεδονική εθνική μειονότητα. Κάποιοι άλλοι μπορεί

να νιώθουν Έλληνες που μιλάνε μακεδονίτικα. Όσον αφορά τη σχέση αυτών των ανθρώπων εκεί πέρα, αν πούμε ότι «πάμε, παιδιά, είμαστε εδώ, στηρίζουμε τη μακεδονική μειονότητα», τι είδους πολώσεις θα επιφέρει στη μεταξύ τους σχέση; Γιατί η εθνική συγκρότηση στη βάση της κάποιους αποκλείει. Αυτοί οι άνθρωποι που τώρα μπορεί να είναι στα πανηγύρια τι σχέση έχουν μεταξύ τους; Θα μετρήσουμε το ποιος νιώθει περισσότερο Μακεδόνας; Αν κάποιος, απλά, θέλουν να μιλάνε τη μακεδονίτικη γλώσσα τι θα κάνουμε;

Αυτό που θέλω να πω είναι ότι κάθε φορά πρέπει να δούμε τα συγκεκριμένα, επιμέρους αιτήματα, αντί να μιλάμε για μια γενικόλογη αλληλεγγύη σε μια εθνική μειονότητα. Ποια είναι τα συγκεκριμένα αιτήματα; Ποιοι τα θέτουν και με ποιον τρόπο; Κι εκεί πέρα να δούμε τη συζήτηση, πού μπορούμε να βρεθούμε και πού όχι. Δεύτερον, είναι λίγο προβληματικό το κομμάτι της ποσοτικοποίησης του εθνικισμού. Λέγαμε και στη συνέλευσή μας ότι το έθνος-κράτος τόσο τη μειονότητα, όσο και την πλειονότητα του πληθυσμού καταπιέζει. Η ποσοτικοποίηση του πιο επιθετικού εθνικισμού απέναντι σ' έναν άλλο πιο ανίσχυρο μάς προβληματίζει. Δεν ξέρουμε αν έχει νόημα να αποκατασταθεί αυτή η αδικία στην ένταση του εθνικισμού. Δηλαδή, ότι επειδή το κίνημα κάνει αλληλεγγύη στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Κούρδων γιατί θάβει έναν άλλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα; Να παίξει ισότητα, ας πούμε, εντός του κινήματος, στο πώς βλέπει τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες... Με την ίδια λογική μετά θα μπορεί να σου πει κάποιος ότι βιώνει τον γερμανικό εθνικισμό ως κυρίαρχο και τον ελληνικό εθνικισμό σαν μειονοτικό μες την ίδια του τη χώρα, μάλιστα, και θέλει να κάνει έναν τέτοιου είδους εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα. Δηλαδή, εννοώ ότι ανοίγει το παραθυράκι για έναν τέτοιο δρόμο. Αυτός είναι άλλος ένας λόγος για τον οποίο μας προβληματίζει το συγκεκριμένο ζήτημα. Το να αναγνωρίσουμε, απλά, ότι «υπάρχει μια μειονότητα» μάλλον παραείναι αντικειμενικό για τα γούστα μας. Ναι, φυσικά και υπάρχει.

Τοποθέτηση Φάμπρικα Υφανέτ 1:

Για 'μένα, πάντως, εκεί βρίσκεται η ουσία: θεωρώ πολύ προβληματική αυτήν την ποσοτικοποίηση των εθνικισμών, το να χωρίζουμε τους εθνικισμούς σε «μεγάλους» και «μικρούς». Αυτές οι αναλύσεις στέκονται με το ένα ποδάρι στις αντιιμπεριαλιστικές αναλύσεις που βλέπουν «μεγάλα» και «μικρά» κεφάλαια, «μεγάλα» και «μικρά» κράτη, και επιλέγουν το «μικρότερο κακό». Με το άλλο ποδάρι, νομίζω, στέκονται σε κάποιες αναλύσεις που (δεν ξέρω πώς ακριβώς μπορώ να τις ονομάσω) σχηματοποιούν κάποια αραγή στρατόπεδα και σύνολα, στην προκειμένη μια ελληνική κοινωνία που είναι «ρατσιστική» και «σοβινιστική», και μία μειονότητα. Θεωρώ ότι το κράτος (σαν μηχανισμός, σαν σχέση) μπορεί και επιβάλλεται και στην πλειονότητα και τη μειονότητα του πληθυσμού, για τον απλούστατο λόγο ότι μέσα από το σχήμα: «λαός=έθνος=κυρίαρχο κράτος» μπορεί και παρουσιάζεται ως ο εγγυητής των δικαιωμάτων, της απρόσκοπτης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, του «γενικού καλού».

Ένα δεύτερο σημείο που με προβληματίζει είναι ότι αυτές οι αναλύσεις ερμηνεύουν τις εθνικές ταυτότητες ως κάτι το φυσικοποιημένο. Αντί να τις ερμηνεύουν ως διαδικασίες χαρακτηρισμού και ταύτισης που περνάνε μέσα από διάφορες μεσολαβήσεις και σχέσεις (κοινωνικές, νομικές, πολιτικές), τις παρουσιάζουν σε ένα στυλ τύπου: «είναι από τη μία οι Μακεδόνες που γεννήθηκαν Μακεδόνες, μιλάνε μακεδονίτικα κλπ, και από την άλλη είμαστε οι Έλληνες που γεννηθήκαμε Έλληνες, αποτελούμε το ελληνικό κοινωνικό σύνολο κλπ». Νομίζω ότι μία τέτοια ανάλυση βγάζει κάτι πολύ ουσιοκρατικό και δεν το καταλαβαίνω. Θεωρώ ότι αυτές είναι διαδικασίες που πρέπει να τις πολεμάμε, κι όχι να καταφάσκουμε σ' αυτές. Ο λόγος που το κάνει αυτό είναι εθνικιστικός, δεν μπορεί να είναι αντιεξουσιαστικός. Δεν καταλαβαίνω πώς από μια αντιεξουσιαστική σκοπιά υποκλινόμαστε σ' αυτό το πράγμα.

Εγώ π.χ. θα έψαχνα (και θα ήθελα να εμπνευστώ μόνο από) παραδείγματα που ξεπερνάνε αυτούς τους διαχωρισμούς και βρίσκουν κάποιες συνδέσεις. Από αυτούς που περισσεύουμε. Γιατί αν εγώ δεχτώ μία ανάλυση που μιλάει για μία ελληνική κοινωνία και μία μακεδονική μειονότητα, εγώ που χωράω τότε; Όλοι μας που χωράμε; Εγώ βρίσκω κάποια παραδείγματα ιστορικά που προσπαθούν να αναδείξουν αυτό το ζήτημα από κοινού. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν το Σχέδιο Άιντε³¹ που μιλούσε για ακριβώς αυτό το πράγμα και το απομυθοποιούσε ο καθένας από τη μεριά του (Έλληνες και Μακεδόνες) αλλά με κοινό λόγο. Ένα άλλο τέτοιο παράδειγμα θα μπορούσε να ήταν η παμβαλκανική εκδήλωση που έγινε τον Μάρτιο, καθώς και (ίσως) κάποια μέρη της πορείας.

Σχόλιο 9:

Από τη δικιά μου τη μεριά αντιλαμβάνομαι προφανώς, ότι εδώ μέσα βρισκόμαστε όλοι και όλες ενάντια σε οποιονδήποτε εθνικό λόγο. Παρόλ' αυτά το θεωρώ κάπως αυταπάτη το να μην αντιλαμβανόμαστε τις ποιοτικές διαφορές κάθε τύπου λόγου που έχει βάση και στην ιστορία. Συγκεκριμένα, ήθελα να μιλήσω πιο πολύ για αυτήν την τοποθέτηση: το «δεν με νοιάζουν οι μειονότητες». Προσωπικά αυτό μου αποδεικνύει το «από ποια θέση μιλάμε;». Μιλάμε από μία θέση που είναι πολύ μακριά από αυτές τις βίαιες συνθήκες κι από αυτά που έχουν βιώσει κάποιοι άνθρωποι. Κι αυτό είναι ένα γεγονός, αλλά είναι καλό να το βάζουμε στο τραπέζι όταν μιλάμε και να αναγνωρίζουμε το τι μπορούμε να λέμε και κατά πόσο μπορούμε να λέμε ότι «αυτή είναι η αλήθεια» κλπ. Ως κομμάτι της στρατηγικής θα έβαζα και το να κάνουμε και ένα βήμα πίσω κάποιες φορές και να προσπαθούμε να δώσουμε την προσοχή μας και σε αυτά που έχει να πει η ίδια η κοινότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι αλλάζουμε τα εργαλεία μας, ή κάνουμε πίσω.

Σχόλιο 10:

³¹ Το σχέδιο Άιντε ήταν ένα κοινό εγχείρημα, συντρόφων και συντροφισσών από Μακεδονία και Ελλάδα, με σκοπό την από κοινού εναντίωση στους εκάστοτε εθνικισμούς. Εξέδωσαν το ομώνυμο βιβλίο το 2012.

Πάντως κι εγώ δεν ξέρω κατά πόσο αυτή η μειονότητα για την οποία μιλάμε τόσο ώρα είναι κι αυτή τόσο ομογενοποιημένη ούτως ώστε να μπορεί να παράγει έναν λόγο ο οποίος είναι αποδεκτός από οποιοδήποτε μέλος της. Δηλαδή, αν μέλη αυτής της κοινότητας (όπως την ορίζουμε εμείς) δεν αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοια, ή αν νιώθουν ότι δεν θα 'θελαν να αναγνωριστούν και το μόνο που τους νοιάζει είναι να μπορούν να κάνουν τα γλέντια τους χωρίς να τους κυνηγάει κανείς, ή απλά να μιλάνε τη γλώσσα τους και να μπορούν να τη μεταδίδουν από γενιά σε γενιά χωρίς να παίζει κάποιο πρόβλημα. Είναι λίγο μπερδευτικό το να μιλάμε για μία μειονότητα την οποία εννοείται ότι την αναγνωρίζουμε, και θα έπρεπε να υπάρχει χώρος για τα υποκείμενα που μιλάμε. Απλά κι αυτοί δεν είναι ένα πράγμα. Είναι πάρα πολύ σχετικό το πώς μπαίνει. Και εδώ πέρα ξαναπάει ο διαμεσολαβητικός ρόλος που αναφέρανε πριν τα παιδιά. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται ποια είναι τα επίδικα, πώς βγαίνουν τα υποκείμενα, πώς το διεκδικούνε, ποιες είναι οι δυνατότητες που μπορεί να διαρρηχθεί αυτή η ταυτότητα, η οποία είναι εθνική και όντως δημιουργεί άλλους εθνικισμούς, στη συνέχεια και ενδεχομένως δεν θα χωράει άλλο κόσμο γιατί δεν θέλανε οι Μακεδόνες. Και να εξετάζουμε πού υπάρχει ένα κοινό πεδίο για να διεξάγουμε μετά κοινούς αγώνες. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζω ποια είναι η δικιά μου θέση, τι δικαιώματα μπορεί να απολαμβάνω που ο άλλος δεν τα' χει και πως αυτό το πράγμα θέλουμε να διαρρηχθεί στην πορεία. Απλά δεν είναι ένα πράγμα και αυτό, το οποίο συζητάμε τόσο ώρα, και νιώθω ότι βγαίνει αυτό προς τα έξω. Ότι είναι η «καπμένη» μακεδονική μειονότητα που είναι σε αυτή την θέση de facto όλα τα υποκείμενα που εντάσσονται σε αυτήν. Το να εντάσσονται σε αυτήν τι σημαίνει; Να μιλάνε τη γλώσσα; Να έχουν αυτή την εθνική συνείδηση; Να έχουν συγκεκριμένα έθιμα; Είναι όλα μαζί; Είναι αυτό που επιλέγουμε;

Σχόλιο 11:

Πάντως νομίζω έχει μία σημασία κάθε στιγμή σε ποια ιστορική συγκυρία βρίσκεσαι. Προφανώς και τις στιγμές που ασκείται η βία σε έναν πληθυσμό, ακόμα και όταν αυτή ασκείται με εθνικούς όρους, ως ένα σημείο θα πάρεις θέση, προφανώς. Απλά έχει μεγάλη σημασία με τι όρους το κάνεις αυτό και με τι λόγο το κάνεις αυτό. Για παράδειγμα: όταν έπαιξε η φάση με το φιλοξενείο, εδώ στην Τούμπα. Πήρε ο Μπουτάρης αυτό το κτίριο εδώ πέρα, το διαμόρφωσε ο δήμος σε ξενώνα, μπήκανε κάποιες μονογονεϊκές οικογένειες προσφύγων να στεγαστούν εδώ και έπαιξε αυτή η φάση με τη ρατσιστική επιτροπή αγώνα η οποία προσπάθησε να μπλοκάρει αυτό το σχέδιο. Σε αυτή την περίπτωση, το να έμπαινες εσύ σε μία θέση υπεράσπισης της πολιτικής του δήμου, ως μία πολιτική ενσωματωτική θα μπορούσε να πει κανείς ή προφυλακτική προς το σώμα των προσφύγων, θα ήταν από μόνο του προβληματικό. Αυτό που επιλέξαμε να κάνουμε [σαν Φάμπρικα Υφανέτ], και εμείς και οι περισσότερες συλλογικότητες της πόλης, ήταν να σταθούμε απέναντι, καταρχάς στη ρατσιστική επιτροπή και να προσπαθήσουμε να μπλοκάρουμε και να εξαφανίσουμε όσο γίνεται τη δράση της, παρά να σταθούμε αλληλέγγυοι στο project του Μπουτάρη. Προφανώς αυτό το πράγμα, εμπειρείκε

και ένα πράγμα, αυτό που λέμε σύνδεση, ψάχνοντας τα κοινά σημεία, όπου προσπαθήσαμε να έρθουμε σε μία όποια επαφή με τους ανθρώπους που ζούσαν εκεί, και τα λοιπά. Αυτό, όπως όλοι ξέρουμε, είναι ένα πράγμα που δεν είναι πολύ εύκολο να γίνει και τα κινήματα το προσπαθούν εδώ και χρόνια και άλλες φορές πάει καλύτερα, άλλες φορές πάει χειρότερα. Ένα τέτοιο πράγμα θα έβλεπα και στο κομμάτι με τη Μακεδονία και τη μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα. Προφανώς, τη στιγμή όταν θα δεχότανε τη βία και την καταστολή με τις διώξεις, τα κυνηγητά, τις δολοφονίες και τα λοιπά, εκεί σαν κίνημα θα έπρεπε να βγεις μπροστά και να δείξεις μία αλληλεγγύη. Προφανώς, θα έπρεπε να προσέξεις τους όρους που θα το κάνεις. Δηλαδή, κατά κύριο λόγο πρέπει να βγεις ενάντια στο ελληνικό κράτος, παρά να υποστηρίξεις το μακεδονικό. Να υπάρχει μία τέτοια προσοχή σε αυτό το πράγμα.

Τώρα για να έρθουμε στην παρούσα συγκυρία, εγώ κατάγομαι και από το, ας πούμε #2 μακεδονικό χωριό της Ελλάδας, της δυτικής Μακεδονίας. Το πρώτο είναι η Μελίτη το δεύτερο είναι το Ξινό Νερό. Τι συμβαίνει τώρα ας πούμε σε αυτά τα χωριά. Ζήτημα πολιτικών δικαιωμάτων δεν τίθεται. Είναι πολίτες που είναι πλήρως ενσωματωμένοι, όπως και οι υπόλοιποι Έλληνες, δεν τίθεται κάποιο ζήτημα περί τέτοιων πολιτικών δικαιωμάτων, ή κομμάτια που τους προσφέρει που τα αρνείται σε αυτό τον πληθυσμό. Αυτή είναι βέβαια μία διαδικασία η οποία έχει συμβεί και με βία και με μία πολιτιστική αφομοίωση. Προφανώς. Σε αυτό το κομμάτι πάντως δεν υπάρχει κάτι το οποίο μπορείς να ζητήσεις. Δεν είναι μία μειονότητα που ως τέτοια αυτήν τη στιγμή καταπιέζεται με όρους υλικούς (οικονομικούς, όρους προσβασιμότητας κτλ).

Από εκεί και πέρα, υπάρχει το πολιτισμικό κομμάτι. Και αυτό έχει μία σημασία. Στο πολιτισμικό κομμάτι τι συμβαίνει; Προφανώς ένα πράγμα είναι αυτό: οι παραδόσεις, οι μουσικές και τα λοιπά. Τα πανηγύρια στα χωριά μας είναι γκράντε γεγονότα. Στο χωριό μου π.χ. με τα χρόνια, αυτό που συμβαίνει είναι ότι στα πανηγύρια παίζει και μακεντόνσκι μουσική και ελληνική μουσική. Όσο θυμάμαι εγώ τουλάχιστον, τα τελευταία 20-25 χρόνια δεν υπήρχαν κόντρες πάνω σε αυτό. Δεν είναι δηλαδή, ότι υπάρχει ένα κομμάτι του χωριού που αναγνωρίζει τον εαυτό του σαν Μακεδόνα και ξεενώνει αν παίξουν 2 ελληνικά κομμάτια παραπάνω, ούτε υπάρχει ένα κομμάτι του χωριού που αναγνωρίζει ντε και καλά τον εαυτό του ως Έλληνα και ξεενώνει αν παίξουν πολλά μακεδονικά κομμάτια στα πανηγύρια. Τουλάχιστον, όχι σαν μάζα που να μπορεί να κάνει κάτι. Τώρα τι σκέφτεται ο καθένας προσωπικά, ε προφανώς δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Αλλά δεν υπάρχει κάποια ένταση μεταξύ των κατοίκων τέλος πάντων. Είναι πολύ ρευστές οι δύο ταυτότητες γειωμένες μέσα στον πληθυσμό. Δηλαδή, νιώθουν και Έλληνες και Μακεδόνες και τίποτα από τα δύο, θα έλεγα.

Ένα πράγμα νομίζω που έχουμε δει σαν κρίμα, ίσως και το μόνο πράγμα για το οποίο εγώ θα έβλεπα ένα κομμάτι στήριξης που θα είχε νόημα, είναι το ζήτημα της

γλώσσας, λόγω σχολείου. Ότι αυτή η γλώσσα δεν διδάχτηκε ποτέ, δεν υπήρχαν σχολεία που να εξασφαλίζουν τη συνέχισή της μέσα στον χρόνο. Αυτό είναι και το κρίμα, δηλαδή, προσωπικά εγώ δεν την έχω μάθει τη γλώσσα. Οκ, προφανώς από γιαγιάδες-παππούδες-γονείς, ξέρω κάποια δύο πράγματα, αλλά, δεν μπορώ να πάω να συνεννοηθώ. Αυτό τώρα ας πούμε σαν κεντρικό αίτημα για σχολεία, να ενσωματωθεί στα σχολεία κτλ, θα είχε ένα νόημα.

Από εκεί και πέρα, μια αόριστη αλληλεγγύη στη μακεδονική μειονότητα, εμένα προσωπικά με προβληματίζει, γιατί από τη μία μπορεί να έχει έναν ρόλο στο κομμάτι «αντιδραστικότητα απέναντι στο ελληνικό κράτος», αλλά δεν νομίζω ότι αυτές οι λογικές κάπως πάνε τα κινήματα μπροστά σε ένα βάθος χρόνου. Και κατά δεύτερον, δεν υπάρχει ένα επίδικο αυτήν τη στιγμή, που να βγαίνει κομμάτι της μακεδονικής μειονότητας μπροστά και να το ζητάει ώστε να απευθύνεται εκεί η λέξη αλληλεγγύη.

Και στο κομμάτι ότι «να κάνουμε ένα βήμα πίσω», νομίζω πολλά βήματα πίσω κάνουμε, να ακούσουμε τους πληθυσμούς αυτούς. Καταρχήν αυτοί οι πληθυσμοί είναι μικροί και κατά δεύτερον, είτε δεν μιλάνε πολύ, εννοώ δεν έχουνε κάποιες ιδιαίτερες μορφές αγώνα για να κυνηγάνε κάποια αιτήματα, είτε έχουνε μία θεσμική αντιπροσώπευση, όπως είναι το «Ουράνιο Τόξο» και ένα περιοδικό, αυτό το «Nova Zora» που βγάζουνε, το οποίο αν το διαβάσει κόσμος, έχει αρκετό ενδιαφέρον, είναι και στα ελληνικά και στα μακεδονικά. Παίζει πάρα πολύ και με τον εθνικισμό, θα έλεγες ότι είναι εθνικό το περιεχόμενό του· εντάξει, εθνικιστικό μπορεί να είναι μία χοντρή λέξη, αλλά εγώ έτσι το βλέπω· και είναι και επίσης, τελείως φιλελεύθερο. Ακραία φιλελεύθερο, δηλαδή, ο ΣΥΡΙΖΑ μπροστά του είναι ριζοσπαστικό κόμμα. Αυτό είναι ό,τι πιο μαζικό, αν θέλουμε να ακούσουμε τη φωνή αυτού του πληθυσμού.

Σχόλιο 12:

Εγώ απλά διαφωνώ με ένα πράγμα προς το τέλος. Καλά, δεν ξέρω αν το είπες έτσι, για τους μικρούς πληθυσμούς που είπες, ή για το κατά πόσον υπάρχει ένα τέτοιο αίτημα, θεωρώ ότι εφόσον υπάρχει περιοδικό, κόμμα, έστω, πόσοι είναι αυτοί, ξέρουμε ότι όντως υπάρχει η μακεδονική μειονότητα. Εφόσον υπάρχει ένας πληθυσμός που συγκροτείται με βάση αυτό. Ανεξάρτητα με το αν είναι ένα κομμάτι του πληθυσμού αυτού, λίγη σημασία έχει αυτό.

Το άλλο που διαφωνώ λίγο με κάτι που ακούστηκε πριν είναι αυτό το αφοπλιστικό ερώτημα το «από ποια θέση μιλάς;», που εντάξει, μπορεί να λήξει κάθε κουβέντα. Εγώ δεν το καταλαβαίνω κάπως. Δεν το καταλαβαίνω από την άποψη ότι δεν προσπαθεί κάποιος εδώ να διαμεσολαβήσει κάποιον λόγο έναντι κάποιου άλλου και δεν το καταλαβαίνω γιατί νομίζω ότι στην ουσία του αυτό το ερώτημα αποδέχεται κάποιες ταυτότητες, κάποιες θέσεις στατικές, ουσιοκρατικές που δεν αλλάζουνε. Νομίζω ότι όλη μας η ανάλυση έχει να κάνει με σχέσεις, με διαδικασίες

και θεωρώ ότι δεν μιλάμε από κάποια θέση γιατί είναι αυτό που είχε ειπωθεί και παλιότερα, ότι αν είμαστε κάτι, «είμαστε αυτό που κάνουμε για να αλλάξουμε αυτό που είμαστε» και προσπαθούμε να προσεγγίζουμε με αυτήν την οπτική τον κόσμο.

Σχόλιο 9:

Αυτό δεν είναι τόσο απλό βέβαια. Το γεγονός ότι εσύ είσαι Έλληνας, το να έχεις αντιεθνικό λόγο και αντικρατικό, δεν σε καθιστά μη-έλληνα ας πούμε, στα μάτια του κράτους, της κοινωνίας πολιτών κλπ. Νομίζω από αυτή την έννοια μπάκε.

Σχόλιο 13:

Πάντως αυτό που λες είναι και το σημαντικό κομμάτι της κουβέντας. Πράγματι, αυτό είναι το πρόβλημα μ' αυτήν τη λογική, ότι μας τοποθετεί από την οπτική του κράτους. Την οποία οπτική του κράτους δεν θα 'πρεπε να την παραμελούμε, αλλά δεν γίνεται να οργανώνουμε την κίνησή μας από αυτή την ψυχρή, αντικειμενικίστικη οπτική.

Σχόλιο 14:

Εγώ ήθελα να θέσω ότι εδώ μπαίνει ένα ζήτημα: το πώς λειτουργεί η σχέση κυριαρχίας. Δηλαδή, εγώ νομίζω ότι η σχέση κυριαρχίας παράγει υποκειμενικότητες, δημιουργεί υποκειμενικότητες και με αυτόν τον τρόπο δεν γίνεται να αντισταθούμε ενάντια σε μία κυριαρχική σχέση εάν πρώτα δεν καταλάβουμε πως είμαστε υποκείμενά της. Υποκείμενα και όχι αντικείμενα. Άρα προσωπικά, πρέπει να αντιληφθώ ότι έχω μεγαλώσει σε ένα έθνος όπως είναι το ελληνικό, το οποίο έχει τεράστιες διαστάσεις και έχω γαλουχηθεί από αυτό, και αυτό νομίζω ότι πρέπει να είναι μία πρώτη συνειδητοποίηση για να μπορέσω να αντισταθώ σε αυτό. Άρα, σε επίπεδο λόγου, όσο αντιεθνικό λόγο και αν υιοθετήσω, αυτή η παραγωγή της υποκειμενικότητάς μου δεν αλλάζει (η οποία έχει συντελεστεί). Αυτό ήθελα να πω.

Και κάτι δεύτερο (και ίσως σε μορφή συνειρήμυ, χωρίς να έχει μεγάλη συνοχή): απλώς νοιώθω ότι στη συζήτηση η έννοια «έθνος-κράτος» τέθηκε ως ένα οικοδόμημα το οποίο υπάρχει αναντίρρητα ενώ, για παράδειγμα, όπως τέθηκε και από την εισήγηση, η παγκοσμιοποιημένη οικονομία είναι μία κίνηση η οποία τι κάνει; Δημιουργεί ένα αποδοτικό κεφάλαιο. Δηλαδή, το κεφάλαιο πλέον κινείται παντού. Ο νεοφιλελευθερισμός αντικαθιστά το ένα κομμάτι του κόσμου με το άλλο, εγκαθιστά δουλεία με το ένα κομμάτι του κόσμου με το άλλο. Δηλαδή, έχει παντού σχέσεις. Αυτό το πράγμα, επηρεάζει και το κράτος-έθνος. Και νομίζω ότι κινούμαστε σε μία φάση που αυτό αντικαθίσταται. Δεν ξέρω αν είναι το «αυτοκρατορικό μοντέλο» όπως έχει τεθεί, ή είναι κάτι άλλο. Χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι η σχέση του εθνικισμού δεν είναι εντονότερη. Και είναι και φαίνεται παγκοσμίως. Απλώς η συζήτηση, ενώ, αναφέρεται στο μακεδονικό ζήτημα που είναι πολύ σημαντικό, ταυτόχρονα ίσως έχει μεγάλη σημασία να δούμε και παρόμοιες εθνικιστικές (σε άλλα κράτη) αυτονομήσεις: υπάρχουν, για παράδειγμα, στην Καταλονία, στην Ουγγαρία που είναι και κυβέρνηση, στη

Γαλλία που το Εθνικό Μέτωπο είναι δεύτερο κόμμα ή υπάρχουν άλλου τύπου παραστρατιωτικές ακροδεξιές ομάδες. Δηλαδή, το ζήτημα του εθνικισμού είναι ένα ζήτημα παγκόσμιο. Και σίγουρα στην Ελλάδα είναι ισχυρότατο, επειδή το ελληνικό έθνος έχει και ισχυρά ερείσματα.

Σχόλιο 9:

Κάτι μικρό θέλω να προσθέσω. Εγώ το βάζω το «από ποιά θέση μιλάμε;» θεωρώντας ότι δεν τελειώνει τις κουβέντες, αλλά από εκεί ξεκινάνε οι κουβέντες, για να μπορούμε να γνωρίζουμε από ποια θέση λέμε το κάθε τι. Και το είπα αυτό γιατί όταν δεν είσαι κομμάτι μιας μειονότητας (της συγκεκριμένης ας πούμε), όταν λες ότι «δεν με ενδιαφέρουν οι μειονότητες», αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία.

Σχόλιο 4:

Αν αναφέρεσαι σε 'μένα, πάντως, η μάνα μου είναι από εκεί. Είμαι κομμάτι της μειονότητας. Αλλά ο πατέρας μου είναι Έλληνας. Δεν θα μιλήσω εγώ ούτε ως Μακεδόνας, ούτε ως Έλληνας. Θα μιλήσω ως γιος του κοινωνικού ανταγωνισμού.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Danforth, L. (1999), *Η μακεδονική διαμάχη: Ο εθνικισμός σε έναν υπερεθνικό κόσμο*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Mazower, M. (2006), *Θεσσαλονίκη-πόλη των φαντασμάτων: Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και Εβραίοι 1430-1950*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Μαζάουερ, Μ. (2002), *Τα Βαλκάνια*, εκδόσεις Πατάκη

Άντερσον, Μπ. (1997), *Φαντασιακές κοινότητες: Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Νεφέλη

Καράβας, Σ. (2014), *Μυστικά και παραμύθια από την ιστορία της Μακεδονίας*, Βιβλιόραμα

Κωστόπουλος, Τ. (2007), *Πόλεμος και εθνοκάθαρση: Η ξεχασμένη πλευρά μιας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922*, Βιβλιόραμα

Κωστόπουλος, Τ. (2008), *Η απαγορευμένη γλώσσα: Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία*, Βιβλιόραμα

Μηλιός, Γ. (2000), *Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός: Από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη*, εκδόσεις Κριτική

Ομάδα Ενάντια στον Εθνικισμό (2007), «ένας είναι ο εχθρός...»: έθνος, αντιιμπεριαλισμός και ανταγωνιστικό κίνημα, κατάληψη Φάμπρικα Υφανέτ

Συλλογικό (2010), *Γενικές θέσεις εναντίον του ελληνικού ιμπεριαλισμού-Συλλογή κειμένων*, Αντισχολεύειο

Συλλογικό (2010), *Back to the (boot) roots: Επιλεγμένα θέματα απ' τον ιμπεριαλιστικό 19ο αιώνα του ελληνικού κράτους*, Αντισχολεύειο

Συλλογικό (2010), *Τα μυστικά του βούρκου: Καλά κρυμμένα μυστικά του ελληνικού ιμπεριαλισμού στον 20ο αιώνα (α μέρος: 1914-1922)*, Αντισχολεύειο

Συλλογικό (2011), *Τα μυστικά του βούρκου: Καλά κρυμμένα μυστικά του ελληνικού ιμπεριαλισμού στον 20ο αιώνα (β μέρος: 1922-1974)*, Αντισχολεύειο

Συλλογικό (2018), *Ελληνικός εθνικισμός-Μακεδονικό ζήτημα: Η ιδεολογική χρήση της Ιστορίας. Μια συζήτηση στη Φιλοσοφική σχολή στις 21 Φεβρουαρίου 1992*, Αντισχολεύειο

Συλλογικό (2012), *Μπάσταρδη μνήμη: Θεσσαλονίκη 1912-2012. Εκατό χρόνια Ελλάδας, πατριαρχίας, καπιταλισμού είναι αρκετά, Μπάσταρδες με Μνήμη*

Συλλογικό (2012), *Το σχέδιο Άιντε: Ξεπερνώντας έθνη & σύνορα-Μια συλλογική προσπάθεια ενάντια στον εθνικισμό στα Βαλκάνια*, Το Σχέδιο Άιντε

Περιοδικό Black Out

Περιοδικό Sarajevo

Περιοδικό Θέσεις

Περιοδικό Τα Παιδιά της Γαλαρίας

<http://www.lithoksou.net/>

<http://www.iospress.gr/>

<https://marginalia.gr/>

<https://freeinquiry.gr/index.php>

Το άγαλμα του Μ.Αλεξάνδρου στη
Θεσσαλονίκη εν μέσω του συλλαλητηρίου
της 21ης Γενάρη του 2018.

Σημεία για λέξεις, έννοιες, ονόματα και κοινότητες

σε σχέση με το μακεδονικό ζήτημα, για τη χρονιά που πέρασε και για αυτές που θα έρθουν

Εν είδει απολογισμού και επεξεργασίας της εκδήλωσης και της συζήτησης που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2018 στη Φάμπρικα Υφανέτ, επιλέξαμε να αναφερθούμε σε κάποιες έννοιες και σε κάποια ζητήματα που τέθηκαν κατά τη διάρκεια της περσινής χρονιάς, τόσο από εμάς όσο και από άλλες συλλογικότητες, όχι τόσο για να υπερασπιστούμε ακέραια τα όσα είπαμε, γράψαμε και πράξαμε, αλλά προκειμένου να διασαφηνίσουμε κάποιες θέσεις, απομυστικοποιώντας τις διαφωνίες, πολλές εκ των οποίων αποκρυσταλλώνονται πια με ηθικούς όρους, δομώντας στρατόπεδα και διαγράφοντας την όποια διαλεκτική υπάρχει ακόμα και μεταξύ δύο συγκρουόμενων πόλων.

1. Η αδυναμία τού να αρθρωθεί το όνομα Μακεδονία, ακόμα και από συλλογικότητες που πρόσκεινται στον αντιεξουσιαστικό χώρο, δεν αποτελεί απλά και μόνο κάποιο εννοιολογικό ή ιστορικό λάθος, αλλά έναν ασυνείδητα εσωτερικευμένο εθνικό λόγο. Ναι μεν, ο τρόπος που μιλάμε και η σημασία που αποδίδουμε σε λέξεις και σε ιστορικά πρόσωπα πάντα καθορίζεται ως έναν βαθμό από το έθνος που βρισκόμαστε· παρόλα αυτά, η χρήση του εθνικού λόγου από συλλογικότητες που ισχυρίζονται ότι θέλουν να ενισχύσουν τον κοινωνικό ανταγωνισμό και να διαρρήξουν το έθνος, δεν μπορεί παρά να είναι μία στροφή προς τον λαϊκισμό. Το μακεδονικό αποτελεί κεντρικό ζήτημα για τη χάραξη της εθνικής πολιτικής του ελληνικού κράτος, εδώ και δεκαετίες, όσον αφορά στο πώς θα ονομάζεται η γειτονική χώρα. Υπάρχει λοιπόν, ένας αγώνας επί της γλώσσας, και δεν αναφερόμαστε σε κάποια ηθική προσπάθεια για τη δημιουργία ενός νέου καθημερινού λεξιλογίου, αλλά στην προσπάθεια για την άρση της απαγόρευσης λέξεων και νοημάτων που επιβλήθηκαν από το ελληνικό κράτος και κυρίως στην προσπάθεια δημιουργίας σχέσεων. Γιατί γνωρίζουμε ότι η γλώσσα δεν παράγει τον κόσμο μόνη της, αλλά σε συμπίεση με τις κρατικές πολιτικές, κατασκευάζοντας υποκείμενα, αλλά και καταστέλλοντάς τα.

2. Η εναντίωση σε κάθε εθνικισμό, έτσι όπως προτάθηκε και από εμάς, δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μία αντίθεση (ή ακόμα χειρότερα επίθεση) ενάντια σε οποιονδήποτε προσδιορίζεται μέσα και από μία εθνοτική ταυτότητα. Αντίθετα, θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή αφενός, ως ένα βέλος που στοχεύει σε δύο στόχους εντός του ελληνικού κράτους και αφετέρου, ως ένα χέρι που προσπαθεί να απλωθεί πέρα από τα σύνορα. Οι δύο στόχοι δεν μπορούν παρά να είναι οι δύο διαφορετικές εκφάνσεις του ελληνικού εθνικισμού. Δηλαδή, από τη μία στοχεύουμε προς τον εθνικισμό που εκδηλώνεται ως μία κοινωνική κίνηση από τα κάτω και προσπαθεί να βρει ερείσματα στο παρελθόν για να νομιμοποιήσει

τη θέση του στο παρόν και από την άλλη στοχεύουμε προς τον εθνικισμό που εκφράζει το σύγχρονο κρατικό συμφέρον και μιλάει για ανάπτυξη, ενώ παράλληλα επεκτείνεται στρατιωτικά και οικονομικά στα Βαλκάνια. Και το χέρι; Είναι η προσπάθεια να συναντηθούμε με τις συντρόφισσες και τους συντρόφους στα Βαλκάνια (και όχι μόνο). Στο AntiLukon March στη Σόφια, στο Novi Sad στο 12ο αναρχικό φεστιβάλ βιβλίου, στην Τουλούζη μιλώντας για τον εθνικισμό, στις συζητήσεις με συντρόφισσες από τα Σκόπια και στη συνέντευξη συντρόφου από τη Μακεδονία. Με δύο λόγια και παρά τις μικρές μας δυνάμεις, δεν μπορούμε να αρκεστούμε σε έναν αφηρημένο διεθνισμό, αλλά ούτε και σε έναν μονοδιάστατο και επιλεκτικό αντεθνικισμό, που ενώ επιλέγει ορθώς να εναντιώνεται στον εθνικισμό του δικού του κράτους, τείνει να χρησιμοποιεί την αντιμπεριαλιστική ρητορεία, κατασκευάζοντας την έννοια του λαού και της αυτοδιάθεσης όλων των εθνών. Η τελευταία λογική διαμορφώνει, και αυτή με τη σειρά της, τις εθνικές ταυτότητες ως αναλλοίωτες ταυτότητες στον χρόνο υπό το πρίσμα του θύτη και του θύματος. Δυστυχώς, οποιαδήποτε έκφανση και να παίρνει ο αντιμπεριαλισμός, τείνει να οδηγείται με διαφορετικό τρόπο στην αγκαλιά του κράτους.

3. Όσον αφορά στο όνομα της Μακεδονίας, πράγματι έχει σημασία και μάλιστα υλική, όπως συζητούσαμε και στις συνελεύσεις μας στη Φάμπρικα Υφανέτ πριν την παμβαλκανική πορεία. Έχει σημασία τόσο γιατί αποτυπώνει την ιστορία των διακρατικών ανταγωνισμών μεταξύ Ελλάδας και Μακεδονίας, αλλά και γιατί μπορούμε να κατανοήσουμε την ισχύ του εκάστοτε κράτους όσον αφορά στις διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία των Πρεσπών. Επιπλέον, πίσω από αυτό το όνομα κρύβεται μία αιματηρή ιστορία καταπίεσης των ανθρώπων που σήμερα αποκαλούμε μακεδονική μειονότητα. Γενικότερα, όχι μόνο το όνομα της Μακεδονίας, αλλά και άλλα ζητήματα που καθορίζονται από τις κρατικές πολιτικές, τους θεσμούς και τις διακρατικές συμφωνίες μπορεί να αποτυπώνουν τους διαφορετικούς ανταγωνισμούς που υπάρχουν μέσα στην κοινωνία και να επηρεάζουν πραγματικά τις ζωές των ανθρώπων. Οι εκλογές είναι ένα κατεξοχήν παράδειγμα έκφρασης των κοινωνικών συσχετισμών και η πολιτική που ακολουθεί η εκάστοτε κυβέρνηση που προκύπτει από αυτές αλλάζει ως έναν βαθμό τη ζωή των ανθρώπων. Παρόλα αυτά, εμείς συλλογικά επιλέγουμε να μην μιλάμε και να μην θέτουμε κεντρικά τις μορφές αποτύπωσης της καθημερινής ζωής στο κράτος. Αντίθετα, προσπαθούμε να αντιλαμβανόμαστε τους κοινωνικούς συσχετισμούς και τα εκάστοτε διακυβεύματα πέρα από τον τρόπο που γίνονται αντιληπτά στην αστική δημόσια σφαίρα. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα παλέψουμε π.χ. ενάντια σε κάποιον νόμο που υποτιμά τις ζωές μας, αλλά ότι μέσα από αυτόν τον αγώνα θα προσπαθήσουμε να μιλήσουμε για τη γενικότερη εκμετάλλευση της ζωής μέσα στη σχέση κεφάλαιο και όχι να επικεντρωθούμε στην πολιτική μίας κυβέρνησης. Για αυτούς τους λόγους λοιπόν, αποφασίσαμε να βάλουμε κεντρικά στην αφίσα μας για την παμβαλκανική πορεία στις 10 Μάρτη του 2018, το σύνθημα «Η ονομασία μάς αφήνει παγερά αδιάφορες». Η αδιαφορία μας όμως, για το πως παρουσιάζονταν το όνομα ως κάτι καίριο για τις ζωές των ανθρώπων, δεν σήμαινε ότι κάτσαμε

και με σταυρωμένα τα χέρια. Αντίθετα, προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε την επιθυμία να συναντηθούμε με όσους και όσες ασφυκτιούν στην κοινότητα του έθνους (αλλά και με τους Μακεδόνες συντρόφους και συντρόφισσες) με πραγματικούς όρους. Να συναντηθούμε στην πόλη, όπου έναν μήνα πριν την παμβαλκανική πορεία, δεκάδες χιλιάδες πατριώτες βγήκαν να διαδηλώσουν για να κατοχυρώσουν το όνομα της Μακεδονίας ως δικό τους. Ενάντια σε αυτούς που διαδήλωσαν την 21η Γενάρη θέλαμε να εκφράσουμε την αδιαφορία μας για το όνομα και να συναντηθούμε μαζί με όσους και όσες δεν χωρούσαν στα πανηγύρια του εθνικισμού.

4. Όσον αφορά στη σχέση του ανταγωνιστικού κινήματος με τη μακεδονική μειονότητα, επιμένουμε ότι το ζήτημα για εμάς δεν μένει σε κάποια αφαιρετική αλληλεγγύη που εκφράζεται μέσω του πολιτικού λόγου. Ωστόσο, κατανοούμε ότι το ζήτημα της αναγνώρισης το οποίο τίθεται σε έναν βαθμό, δεν μπορεί παρά να είναι ένα βήμα προς τον δημόσιο διάλογο επί του ζητήματος της μειονότητας. Επιπλέον, τείνουμε να προβληματιζόμαστε με πολιτικές λογικές, που μετά τη συμφωνία των Πρεσπών, ισχυρίζονται μετά βδελυγμίας ότι χάθηκε η ευκαιρία για τη μακεδονική μειονότητα ή ότι η μακεδονική μειονότητα θέλει αυτό ή το άλλο, σε αντίθεση συχνά με το τι μπορεί να εκφράζεται από μέρος των ανθρώπων που δηλώνει ή νιώθει «ντόπιος» ή Μακεδόνας. Γενικότερα, με τον όρο μακεδονική μειονότητα δεν προσπαθούμε να περιγράψουμε κάτι συμπαγές και ομοιόμορφο όσον αφορά στη γλώσσα, την παράδοση και την ιστορία αυτού του πληθυσμού, αλλά για ανθρώπους που απέκτησαν κοινές εμπειρίες εξαιτίας και της καταστολής που δέχθηκαν από το ελληνικό κράτος. Άλλωστε, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι από την εποχή του μακεδονικού αγώνα, οι Έλληνες άρχισαν να αποκαλούν τους ντόπιους σλαβόφωνους Μακεδόνες, επικαλούμενοι την αρχαία ιστορία και τον Μέγα Αλέξανδρο, προκειμένου να απωθήσουν την προσπάθεια ενσωμάτωσης από τον βουλγάρικο εθνικισμό. Στη συνέχεια, το ελληνικό κράτος ήρθε να τους στερήσει όχι μόνο το όνομα που τους απέδωσε, αλλά και τη γλώσσα και τα τραγούδια τους, ώστε να υιοθετήσουν με τη βία την ελληνική ταυτότητα και κουλτούρα που κρίνεται απαραίτητη για την ομοιόμορφη εξέλιξη του ελληνικού κράτους. Ο όρος «ντόπιος» που ενίοτε χρησιμοποιείται, είναι ενδεικτικός της καταπίεσης που βίωσαν και βιώνουν αυτοί οι άνθρωποι, καθώς αρχικά είχε υιοθετηθεί από τους ίδιους/ες ως κώδικας για την ταυτότητά τους ώστε να διώξει το στίγμα που είχε αποδοθεί στους μειονοτικούς, τόσο από το κράτος, όσο και κοινωνικά, αλλά και να για να μπορούν να αλληλοαναγνωρίζονται μέσω της γλώσσας με έναν τρόπο που να μην τους στοχοποιεί. Επιπλέον, όταν μιλάμε για τη μακεδονική μειονότητα, μιλάμε για ανθρώπους, αρκετοί από τους οποίους, όχι μόνο καταδιώχθηκαν στην Ελλάδα, αλλά δεν χώρεσαν ούτε στο κράτος της Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Εκεί, κάποιοι από αυτούς αντιμετωπίστηκαν ως ξένοι, συχνά με αντίστοιχο τρόπο με τις ελληνικές αφηγήσεις. Αντιμετωπίστηκαν δηλαδή, ως ξένοι, ως κομμουνιστές κλπ, αλλά χωρίς φυσικά τις υλικές απαγορεύσεις σε σχέση με τη γλώσσα και τις παραδόσεις τους. Τέλος, το κυνήγι εναντίον τους στον ελλαδικό χώρο δεν ξεκίνησε

τόσο ώστε να αποφευχθεί η ενσωμάτωση στο ανύπαρκτο (μέχρι πρότινος) για την Ελλάδα, μακεδονικό κράτος, αλλά προκειμένου να υπάρξει καθαρότητα και ομοιογένεια του πληθυσμού εντός του ελληνικού κράτους. Οπότε, εμείς θα θέλαμε να επιμείνουμε ότι ο καλύτερος τρόπος για να στηρίξουμε ως κίνημα, αυτούς τους ανθρώπους, είναι αρχικά εκθέτοντας τη βία του ελληνικού εθνικισμού εις βάρος τους και στη συνέχεια αποκτώντας πραγματικές σχέσεις μαζί τους, με τις ιστορίες τους, με τις εμπειρίες τους, με τον τρόπο που ζούσαν κάποτε οι δικοί τους, αλλά και με τα προβλήματα που βιώνουν σήμερα. Γνωρίζουμε ότι μέχρι στιγμής δεν έχουμε κάνει πολλά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση, τόσο εμείς ως συλλογικότητα, όσο και ως ένας ευρύτερος πολιτικός χώρος που θέλει να αποτελεί μέρος του ανταγωνιστικού κινήματος. Θεωρούμε όμως, ότι είναι κάτι απαραίτητο αν θέλουμε να δείξουμε ότι υπάρχει οποιοσδήποτε δρόμος πέρα από τη λύση που μπορεί να δοθεί από το κράτος. Είτε το ελληνικό, είτε το μακεδονικό.

Φωτογραφία από το συλλαλητήριο που διοργανώθηκε στην Αθήνα στις 4 Φλεβάρη του 2018

Συνέντευξη με έναν σύντροφο από την πόλη των Σκοπίων

Φ.Υ.: Πώς γίνεται αντιληπτή η Μακεδονική εθνική ταυτότητα στο σήμερα, ποιες είναι οι διαφορετικές εθνικές αφηγήσεις πάνω σε αυτήν και ποιοι θεωρούνται οι εκπρόσωποι της κάθε προσέγγισης (πολιτικά/κομματικά); Ποιες είναι οι διαφορές της προηγούμενης κυβέρνησης (VMRO-DPMNE- Nikola Gruevski) και της σημερινής (SDSM του Zaev) σε σχέση με αυτήν; Διαβάσαμε ότι η επίσημη εθνική αφήγηση για τη μακεδονική ταυτότητα έχει αλλάξει παραπάνω από μια φορά κατά τον 20ο αιώνα (σε αντίθεση με την Ελλάδα, όπου παραμένει σταθερή). Κάποιες φορές δινόταν έμφαση στην κληρονομιά των αρχαίων Μακεδόνων, άλλες φορές στην κληρονομιά των Σλάβων και άλλες στον συνδυασμό των δυο. Πώς γίνονταν αντιληπτές αυτές οι 2 διαφορετικές πτυχές κάθε φορά;

Α.: Η μακεδονική εθνική ταυτότητα είναι ένα από τα πιο προβληματικά ζητήματα ιστορικής και πολιτικής κληρονομιάς στην περιοχή, καθώς συνδέει διάφορα κινήματα του παρελθόντος, τα οποία ανάλογα με την τάση που υπερίσχυε, επηρέαζαν με διαφορετικό τρόπο την κυρίαρχη ταυτοποίηση των ανθρώπων που αυτοαποκαλούνται Μακεδόνες. Παρόλα αυτά, η σημερινή κυρίαρχη αφήγηση για τη μακεδονική εθνική ταυτότητα είναι η σλαβική, κάτι που προκύπτει από τα πολιτισμικά, θρησκευτικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά που ο μακεδονικός λαός εφαρμόζει, καλλιεργεί και γιορτάζει. Το σλαβικό υπόβαθρο της μακεδονικής εθνικής ταυτότητας ποτέ δεν τέθηκε υπό αμφισβήτηση, παρότι πάντα υπήρχαν αφηγήσεις για τα αρχαία μακεδονικά χαρακτηριστικά, τα οποία όμως παρέμεναν στα περιθώρια της κοινωνίας, της πολιτικής και της επιστήμης. Αν κοιτάξουμε το μεγαλύτερο μέρος της επιστημονικής παραγωγής στη χώρα, ιδιαιτέρως αυτό της Ακαδημίας των Επιστημών, εξακολουθούμε να βλέπουμε ότι η σλαβική κληρονομιά είναι κυρίαρχη και δεν αμφισβητείται. Η ιδέα των αρχαίων μακεδονικών ριζών, αποτελούσε μέρος εξαιρετικά μικρών και περιθωριακών ομάδων εκτός της πολιτικής σκηνής, οι οποίες ποτέ δεν επηρέασαν την κοινωνία. Μόνο γύρω στο 2010, όταν η κυβέρνηση του Γκρουέφσκι με το VMRO-DPMNE επιχείρησε το έργο της «αρχαιοποίησης», το οποίο βασικά ισχυρίζεται ότι παρότι υπάρχει το σλαβικό υπόβαθρο στη μακεδονική ταυτότητα, ο λαός της Μακεδονίας έχει επίσης το δικαίωμα στην κληρονομιά του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αυτό έγινε ούτως ώστε να συνεχιστεί το εγκληματικό έργο των Σκοπίων το 2014¹ και να χτιστούν μνημεία, αγάλματα και κτίρια, τα οποία εισήγαγαν την ιδέα αυτή στον δημόσιο χώρο της πλατείας των Σκοπίων. Αλλά όλη η έρευνα που διεξήχθη μετά απ' αυτό έδειξε, ότι

*1 Το σχέδιο Σκόπια 2014, είναι ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο ανάπλασης του κέντρο των Σκοπίων, σε μια κατεύθυνση «μοντέρνα, δυτική, και εθνική» μακριά από το βαλκανικό και γιογκοσλαβικό παρελθόν. Εδώ αρχικά είναι εμφανές το πόσο οριενταλιστική είναι η ίδια η προσπάθεια. Η εθνικοποίηση του δημόσιου αρχιτεκτονικού λόγου συμπλέει με την αποστροφή για τον «βαλκανισμό»(μια ιδιαίτερη υποκατηγορία του οριενταλισμού), την δημιουργία μιας «καθαρής μακεδονικής ταυτότητας» από το κείμενο «Κάπου μεταξύ gentrification και προπαγάνδας. Η ιστορία του Σκόπια 2014» που δημοσιεύτηκε στο blog *Our baba doesn't say fairy tales*.*

η τεράστια πλειοψηφία των ανθρώπων, δεν νιώθει καμία σύνδεση με την αρχαία περίοδο, αλλά ταυτίζεται κυρίως με το επαναστατικό κίνημα του 19ου αιώνα ενάντια στην οθωμανική αυτοκρατορία και ακολούθως με την αντάρτικη αντίσταση. Από την άλλη μεριά, το SDSM διατηρούσε πάντα μια ξεκάθαρη γραμμή σε σχέση με τη μακεδονική ταυτότητα, αντιμετωπίζοντας την ως αποκλειστικά ολαβική.

Φ.Υ.: Ποια είναι η θέση και η στάση της αριστεράς (εξωκοινοβουλευτικής και μη), πάνω σε αυτά τα ζητήματα; Υπάρχουν συλλογικότητες με αντιεθνική/αντιεθνικιστική κατεύθυνση στην πόλη που ζεις; Και αν ναι, τι λόγο έβγαλαν και πώς κινήθηκαν σε σχέση με τη συγκυρία; Ποια είναι η συσχέτιση μεταξύ αυτών και των πατριωτών/φασιστών σε επίπεδο δρόμου και σε επίπεδο κοινωνικότητας (των ιδεών, των πρακτικών τους κλπ);

Α.: Όταν μιλάμε για την αριστερά στη Μακεδονία, είναι δύσκολο να μιλήσουμε για μία ενιαία ομάδα. Η κύρια διαφορά βρίσκεται μεταξύ του επίσημου κόμματος «Levica» και των υπόλοιπων μικρότερων ομάδων, αντιφασιστών και αντιεθνικιστών. Το κόμμα βρέθηκε σε αμήχανη θέση για την ταυτότητα του ως αριστερή πολιτική οργάνωση. Αγώνιστηκαν κατά της αλλαγής του ονόματος και ενάντια στη συμφωνία με την Ελλάδα, διεκδικώντας την εθνική υπερηφάνεια και τον εθνικό σκοπό. Με αυτήν την πρακτική, όχι μόνο ευθυγραμμίστηκαν με τους πατριώτες, αλλά έβγαιναν στον δρόμο μαζί με διάφορες ομάδες εθνικιστικών, θρησκευτικών εξτρεμιστικών και φασιστικών ομάδων. Όντας ένα εξωκοινοβουλευτικό κόμμα το οποίο δεν είχε ιδιαίτερη διάθεση για απεύθυνση στον λαό, πίστευαν ότι αν ένας εντεινόμενος θυμός γινόταν μαζικός, μέσω ενός εθνικιστικού κύματος, θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την ηγεσία αυτού του κινήματος και να κερδίσουν περισσότερες ψήφους για τις επόμενες εκλογές. Αυτή η στρατηγική απέτυχε με πολλούς τρόπους για αυτούς. Καταρχάς, απονομιμοποίησαν τους εαυτούς τους ως «αριστερό» κόμμα, εξαιτίας της ευθυγράμμισης και της στενής συνεργασίας με τα πιο δεξιά στοιχεία της κοινωνίας. Δευτερευόντως, η κινητοποίηση κατά της Συμφωνίας των Πρεσπών ήταν μικρή, καθώς μόνο κάποιες εκατοντάδες ανθρώπων συμμετείχαν, χωρίς σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο.

Από την άλλη, υπήρξε ένα μεγάλο κύμα αντιεθνικιστικού αισθήματος στη χώρα, το οποίο συντέθηκε από ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων από τις πιο ακραίες αναρχικές ομάδες μέχρι φιλελεύθερα κοσμοπολίτικα στοιχεία και κινήσεις. Επίσης, υπήρχε ένα γενεαλογικό χάσμα στη διάσπαση μεταξύ των εθνικιστών και των αντιεθνικιστών, με τους τελευταίους να αποτελούνται κυρίως από νεαρούς ανθρώπους. Αυτό το κοινωνικό χάσμα αποτελεί επίσης πρόβλημα σε άλλα επίπεδα της κοινωνίας, καθώς δημιουργεί προβλήματα στην καθημερινή ζωή, που από τη μια αφορούν παραδοσιακές αξίες και από την άλλη πιο φιλελεύθερες.

Φ.Υ.: Για χρόνια, η Μακεδονία στον ελληνικό δημόσιο λόγο περιγραφόταν ως μία κατώτερη χώρα, η οποία στην καλύτερη δρα απλά σαν υπάλληλος της Ελλάδας. Πρόσφατα όμως, ανασύρθηκε η ρητορεία περί των εδαφικών και επιθετικών βλέψεων της Μακεδονίας ενάντια στην Ελλάδα με αφορμή τις διαπραγματεύσεις για το όνομα. Πώς γινόταν αντιληπτή η Ελλάδα στον δημόσιο μακεδονικό λόγο παλιότερα και πώς σήμερα; Τι κομμάτι του λόγου λαμβάνει πλέον ο εθνικισμός;

A.: Στη Μακεδονία δεν υπήρχε ποτέ επίσημη ή κυρίαρχη αξίωση για εδαφική επέκταση προς την Ελλάδα. Παρόλα αυτά, στην κοινωνική καθημερινή ζωή υπάρχει λανθάνων το ρητό “Solun e nas” – «Η Θεσσαλονίκη είναι δικιά μας», το οποίο αν και παρών για αρκετό καιρό, ποτέ δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Αυτή η αξίωση χρησιμοποιήθηκε κυρίως στην Ελλάδα από τις πολιτικές ελίτ, ώστε να κρατήσουν τους ανθρώπους σε μια παρανοϊκή κατάσταση. Η πολιτική της παράνοιας στη Μακεδονία παίχτηκε κυρίως από το VMRO-DPMNE κατά το παρελθόν, πάνω στο ζήτημα των Ελλήνων οι οποίοι διαγράφουν τη μακεδονική ταυτότητα. Επί του παρόντος, ο εθνικιστικός λόγος είναι σε χαμηλότερο επίπεδο απ’ ότι παλιότερα, υπό την κυβέρνηση του Γκρουέφσκι. Ο δημόσιος χώρος κυριαρχείται πλέον από τα κοινωνικά ζητήματα τα οποία είναι επείγοντα στη χώρα. Η υγειονομική περιθάλψη, η κοινωνική προστασία, η μισθολογική ανισότητα και η εκπαίδευση είναι τα ζητήματα που κυριαρχούν στην καθημερινή συζήτηση, καθώς καθημερινά προκύπτουν τραγικά συμβάντα που αφορούν αυτούς τους τομείς.

Φ.Υ.: Τι κοινωνικές ανακατατάξεις έχουν προκύψει στη Μακεδονία μετά από την αλλαγή κυβέρνησης; Πώς επιτεύχθηκε αυτή η αλλαγή μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης; Τι συνέβη με τα πολιτικά σκάνδαλα; Θεωρείται ότι επηρέασαν αυτή τη μορφή της νέας κυβέρνησης οι προγενέστεροι κοινωνικοί αγώνες;

A.: Τίποτα ιδιαίτερο. Η νέα κυβέρνηση δεν είναι κατασταλτική και βίαιη όπως η προηγούμενη και είναι πιο πολιτισμικά φιλελεύθερη από τις συντηρητικές. Τώρα, υπάρχει περισσότερη ελευθερία στα ΜΜΕ και οι διάφορες πολιτισμικά περιθωριοποιημένες ομάδες μπορούν να ζήσουν μια πιο κανονική ζωή. Από την άλλη, οικονομικά, δεν έχει υπάρξει καμία αλλαγή στη νεοφιλελεύθερη νοοτροπία διακυβέρνησης. Το κράτος εξακολουθεί να εννοεί τους πλούσιους και να επιδιώκει περιοριστικές πολιτικές για τους φτωχότερους στη χώρα. Οι σοσιαλδημοκράτες, που ήρθαν στην εξουσία μέσω της παρέμβασης ενός μεγάλου κοινωνικού κινήματος που για χρόνια πάλευε με τον κατασταλτικό μηχανισμό του Γκρουέφσκι, αποτυγχάνουν σχεδόν σε κάθε πτυχία των υποσχέσεών τους για αλλαγή. Ούτε μια προοδευτική αλλαγή δεν έχει γίνει στον τομέα της εκπαίδευσης, της υγείας, των εργασιακών δικαιωμάτων, του κατώτατου μισθού, του κράτους δικαίου κτλ. Η ειδική ταξική συμμαχία της κυβέρνησης, δεν αποκρύπτεται καν με τη λαϊκιστική και εθνικιστική ρητορική – όπως επιδιώκεται από τον Γκρουέφσκι, αλλά είναι ανοιχτή, κραυγαλέα και αλαζονική. Τέτοια νοοτροπία διακυβέρνησης, η οποία μέσω όλου της του έργου στοχεύει στην εφαρμογή πολύ ξεκάθαρων ταξικών πολιτικών πρέπει να καθοδηγείται από την πεποίθηση ότι δεν υπάρχει κίνδυνος για κοινωνικές αντιστάσεις στις πράξεις τους. Και η τρέχουσα περίοδος φαίνεται να επιβεβαιώνει αυτήν την πεποίθηση. Καμιά αξιοσημείωτη πρόκληση δεν έχει υπάρξει στις αποφάσεις της κυβέρνησης.

Φ.Υ.: Στην Ελλάδα το θέμα του ονόματος έχει παίξει μεγάλο ρόλο στα μίντια, καθώς επανέρχεται διαρκώς ως πολιτικό ντιμπέιτ πάνω στο οποίο συγκροτούνται τα κόμματα. Το θέμα του ονόματος έχει επίδραση στη σταθερότητα της κυβέρνησης στη Μακεδονία; Το χρησιμοποιούν ως μέσο εθνικής ενότητας και εδραίωσης της εξουσίας;

A.: Το θέμα της συμφωνίας του ονόματος έχει υπάρξει τους τελευταίους μήνες μια μελαγχολική πολιτική κατάσταση στην οποία καμία από τις αντιτιθέμενες ομάδες δεν ξόδεψε αρκετή ενέργεια και δράσεις σε αυτόν τον τομέα. Φαινόταν σαν να ήξεραν όλοι ότι αυτό το πρόβλημα δεν μπορεί να διαρκέσει πολύ περισσότερο και ότι τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή για να λυθεί. Η ερώτηση για το όνομα δεν έπαιξε κάποιο ρόλο στη σταθερότητα της κυβέρνησης εδώ πέρα, αλλά ενόχλησε την αντιπολίτευση – VMRO-DPMEN, καθώς 8 μέλη της κοινοβουλευτικής τους ομάδας διασπάστηκαν από αυτούς και ψήφισαν υπέρ της συμφωνίας για να εξασφαλίσουν τα 2/3 της πλειοψηφίας που απαιτούνταν. Οι αποσύρσεις έγιναν δυνατές με μια σειρά από νομικές και πολιτικές αποφάσεις από την κυβερνητική πλειοψηφία η οποία θα διευκόλυνε την ποινική δίωξη για ορισμένους από τους πρώην υπαλλήλους του VMRO που διερευνούνταν για διαφθορά. Έτσι, η πλειοψηφία του κοινοβουλίου διαμορφώθηκε με μια σειρά από αποφάσεις οι οποίες υπονόμειναν το κράτος δικαίου και αυτοί νομιμοποιήθηκαν με την αξίωση ενός «απώτερου σκοπού» από τις ηγετικές μορφές του SDSM.

Φ.Υ.: Τι συνέβη με το δημοψήφισμα; Τι αντιδράσεις υπήρξαν γι' αυτό; Ποιες πιστεύεις ότι θα είναι οι αντιδράσεις στο μέλλον (αν αλλάξει τελικά το όνομα);

A.: Το δημοψήφισμα ήταν αποτέλεσμα της γενικευμένης πολιτικής μελαγχολίας που ανέφερα προηγουμένως. Ούτε οι υποστηρικτές της συμφωνίας, ούτε όσοι ήταν εναντίον της, κατάφεραν να κινητοποιήσουν τον κόσμο. Έτσι, η απόφαση αφέθηκε στο κοινοβούλιο. Η αντιπολίτευση προσπάθησε να ισχυριστεί ότι το μπιόκοτάζ είχε κερδίσει, αλλά αυτός δεν είναι ένας βάσιμος πολιτικός ισχυρισμός. Και αυτό έγινε σαφές όταν το κίνημα του μπιόκοτάζ κάλεσε κόσμο στους δρόμους και μόνο 200 άτομα εμφανίστηκαν.

Τώρα που η αλλαγή του ονόματος τελικά αποφασίστηκε και σύντομα η χώρα επισήμως θα ονομάζεται Βόρεια Μακεδονία, κανείς δεν δίνει σημασία σε αυτό το ζήτημα πλέον. Υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον στην παρακολούθηση της ψηφοφορίας στο ελληνικό κοινοβούλιο και αμέσως μετά την ψηφοφορία υπήρξε τεράστια ανακούφιση και κάποια εορταστικότητα, ότι έχουμε κλείσει εκείνο το μίζερο και δυσάρεστο κεφάλαιο μεταξύ των δύο χωρών.

Τώρα, όπως ανέφερα προηγουμένως, η κυβέρνηση και όλη η πολιτική ελίτ εδώ αντιμετωπίζει σοβαρή απώλεια της νομιμοποίησής της, εξαιτίας της κοινωνικής, οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής. Τα επίπεδα φτώχειας, η περιβαλλοντική ρύπανση και η εκμετάλλευση της φύσης με την εξόρυξη χρυσού στη νοτιοανατολική περιοχή είναι ζητήματα τα οποία αποτελούν το κύριο πολιτικό ενδιαφέρον για μια μεγάλη πλειοψηφία του λαού.

Φ.Υ.: Ένα μεγάλο ζήτημα στην Ελλάδα, στενά συνδεδεμένο με το «πρόβλημα του ονόματος», είναι η ύπαρξη μακεδονικών και γενικά σλαβικών μειονοτήτων στη χώρα. Η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού αρνείται συνεχώς, ότι κατοικούν τέτοιοι άνθρωποι

στην Ελλάδα, δικαιολογώντας αυτήν την άποψη τους ισχυριζόμενοι ότι αυτό το επιχείρημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη μακεδονική πλευρά για εδαφικές αξιώσεις. Υπάρχει σήμερα κάποιου είδους συζήτηση αυτού του ζητήματος στη μακεδονική δημόσια σφαίρα; Οι άνθρωποι στη Μακεδονία θεωρούν τους σλαβόφωνους της Ελλάδας «συμπατριώτες τους που πρέπει να προστατευτούν από την ελληνική επιθετικότητα»; Τι άποψη υπάρχει γι' αυτούς; Υπάρχουν οι ίδιες απόψεις για τις μακεδονικές μειονότητες στη Βουλγαρία;

A.: Ο σλαβικός πληθυσμός στην Ελλάδα γίνεται αντιληπτός ως κομμάτι του μακεδονικού έθνους, αλλά υπάρχει μια αποσύνδεση με αυτήν την ομάδα και τον πληθυσμό της χώρας εδώ. Επίσης, ο σλαβικός πληθυσμός στη Βόρεια Ελλάδα ποτέ δεν διεκδίκησε μια αυτονομιστική πολιτική, αλλά ενσωματώθηκε από το ελληνικό κράτος. Οι σχέσεις με τη Βουλγαρία δεν είναι συγκλονισμένες υπό αυτήν την έννοια, γιατί υπάρχει περισσότερο μια κοινή ταυτότητα και ιστορία, παρά αμφισβητούμενη. Από την άλλη, υπάρχει μια δίκαιη πολιτική ανησυχία για τα δικαιώματα αυτών των ανθρώπων, τα οποία το ελληνικό κράτος αρνείται να τους παραχωρήσει, καθώς είναι ένα από τα πλέον μεροληπτικά κράτη στα Βαλκάνια σε σχέση με τις διακρίσεις που υφίστανται οι μειονότητες στο έδαφος του.

Φ.Υ.: Στο κράτος της Μακεδονίας υπάρχουν μειονότητες οι οποίες είναι αναγνωρισμένες από το κράτος και έχουν συγκεκριμένα δικαιώματα. Ποιες είναι αυτές οι μειονότητες, πώς τις αντιμετωπίζει το κράτος και πώς οργανώνονται; Υπάρχει κάποια ριζική σύνδεση μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων;

A.: Στη Δημοκρατία της Μακεδονίας υπάρχουν πολλές εθνοτικές ομάδες που ζουν ανάμεσα στις κυρίαρχες, τους Μακεδόνες και τους Αλβανούς. Έχουμε Τούρκους, Σέρβους, Ρομά, Βλάχους και άλλες μικρότερες ομάδες. Αυτοί επίσης αναφέρονται στο Προοίμιο του Συντάγματος του κράτους. Σε δήμιους όπου κάποιες εθνοτικές ομάδες βρίσκονται σε ποσοστό πάνω από το 20%, έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους σε έγγραφα, τη διοίκηση και τα σχολεία. Οι μακεδονικές και αλβανικές εθνοτικές ομάδες έχουν τα μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα, οργανώνονται με εθνοκεντρικό τρόπο, κάτι που σημαίνει πως τα πολιτικά κόμματα αποτελούνται κατά κύριο λόγο από μονοεθνικά μέλη και συνήθως ακολουθούν εθνική πολιτική. Η εθνοτική μειονότητα που υφίσταται τις περισσότερες διακρίσεις στη Μακεδονία είναι οι Ρομά και η διάκριση βασίζεται στους νόμους και σε πολιτισμικές αξίες άλλων εθνικοτήτων στη χώρα. Το κύριο κοινωνικό μοντέλο ζωής στη Μακεδονία είναι αυτό του διαχωρισμού μεταξύ Μακεδόνων και Αλβανών. Για παράδειγμα, τα σχολεία είναι ξεχωριστά, τα ΜΜΕ επίσης είναι εθνικά, τα μουσικά φεστιβάλ είναι ξεχωριστά και σε πολλές περιπτώσεις τα εστιατόρια και τα μπαρ είναι είτε μακεδονικά, είτε αλβανικά. Η ίδια η πόλη των Σκοπίων είναι χωρισμένη από το ποτάμι σε μακεδονικά και αλβανικά μέρη, κάτι που αν και δεν αποτελεί ένα επίσημο χωρισμό, αποτελεί μια καθημερινή κοινωνική σύμβαση.

Φ.Υ.: Στην Ελλάδα πρόσφατα πραγματοποιήθηκαν μαζικές διαμαρτυρίες και βίαιες συγκρούσεις μεταξύ εθνικιστών και αστυνομίας για την ψήφιση της Συμφωνίας των Πρεσπών στο ελληνικό κοινοβούλιο. Πώς εκλαμβάνονται αυτές οι διαδηλώσεις από τον

μακεδονικό δημόσιο λόγο; Υπάρχει κάποιος φόβος στους ανθρώπους από τη Μακεδονία στο να έρθουν στην Ελλάδα;

A.: Οι εθνικιστικές διαμαρτυρίες στην Ελλάδα θεωρήθηκαν ως ένδειξη ότι και στις δυο πλευρές των συνόρων υπάρχουν άνθρωποι που βρίσκονται στην ίδια ιδεολογική πλευρά, μόνο με αντικατοπτρισμένες θέσεις. Αυτό βοήθησε τις μακεδονικές φιλελεύθερες και πιο αριστερές ομάδες να επικρίνουν τις παρόμοιες ομάδες στη Μακεδονία. Αν και οι αριθμοί των Ελλήνων διαδηλωτών ήταν πολύ μεγαλύτεροι από αυτούς της Μακεδονίας. Όσο για το ταξίδι στην Ελλάδα, δεν νομίζω ότι υπάρχει κάποιος φόβος. Κάθε χρόνο υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες Μακεδόνες που πηγαίνουν για διακοπές στην Ελλάδα και δεν έχουν αναφερθεί τέτοια περιστατικά να αναφέρονται.

Φ.Υ.: Ποια είναι η άποψή σου για τη Συμφωνία των Πρεσπών; Ποια είναι η κατεύθυνση που ακολουθεί η πολιτική του μακεδονικού κράτους; Αν αυτοί που αντιτάχθηκαν στη Συμφωνία των Πρεσπών ήταν οι εθνικιστές, ποια νομίζεις θα ήταν μια ριζοσπαστική στάση για το ανταγωνιστικό κίνημα της εποχής μας;

A: Αν κανείς διαβάσει προσεκτικά τη συμφωνία, είναι σαφές ότι οι αλλαγές αφορούν μόνο την επίσημη χρήση του (νέου) ονόματος της χώρας σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο και όχι στην ονομασία της μακεδονικής εθνοτικής ομάδας ή της μακεδονικής γλώσσας. Πράγματι, θα ήταν απολύτως παράλογο να εμπλακούμε σε διαπραγματεύσεις για το δικαίωμα αυτοκαθορισμού οποιασδήποτε ομάδας σε σχέση με την εθνική της ταυτότητα. Οι ισχυρισμοί εκείνων που αντιτίθενται στη συμφωνία βασίζονται σε δύο αντιφατικά επιχειρήματα. Το πρώτο είναι εθνικιστικό και το δεύτερο αντιιμπεριαλιστικό. Υποστηρίζοντας ότι η μακεδονική εθνική ταυτότητα είναι αποκλειστικά συνδεδεμένη με το όνομα της χώρας, εξαλείφουν την πρόσβαση οποιασδήποτε άλλης εθνοτικής ομάδας που βρίσκεται στη χώρα στον προσδιορισμό της ταυτότητάς της. Επομένως, το επιχείρημα αυτό καθίσταται ξενοφοβικό και αντιδραστικό. Ο δεύτερος ισχυρισμός, που επίσης υποστηρίζει ένα μέρος των ευρύτερων αριστερών δομών, είναι ότι η συμφωνία είναι αντιδραστική διότι έχει αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης υπό την καθοδήγηση των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ και της ΕΕ μέσω των «μαριονετών τους», που βρίσκονται στην κυβέρνηση κάθε χώρας.

Ενώ, ο πρώτος ισχυρισμός δεν χρειάζεται κάποια παραπάνω ενασχόληση παρά μια εξωτερική άρνηση, ο δεύτερος φαίνεται έγκυρος όταν προσεγγίζεται από την οπτική της ένταξης στο ΝΑΤΟ.

Η διεθνής αριστερά, καθώς και άλλες πιο ριζοσπαστικές δομές, θα έπρεπε συνεχώς να αμφισβητούν την επέκταση των στρατιωτικών υπερδομών με κάθε πιθανή ευκαιρία, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση της συμφωνίας μεταξύ της Μακεδονίας και της Ελλάδας για την ονομασία της πρώτης, είναι ένα πολιτικό λάθος να το συνδυάσουμε με την ένταξη της χώρας στη νατοϊκή συμμαχία. Η διαμάχη για το όνομα της χώρας είναι τόσο παλιά όσο και η χώρα. Το γεγονός

ότι η επίλυση του ονοματολογικού συμπύπει με την πιθανή είσοδο της χώρας στο ΝΑΤΟ δεν την καθιστά εξ ορισμού μια ιμπεριαλιστικά καθοδηγούμενη συμφωνία. Η διαμάχη για το όνομα για περίπου 3 δεκαετίες έχει αξιοποιηθεί από τις πολιτικές ελίτ και των δύο πλευρών, ώστε να διατηρηθεί η εθνικιστική ρητορική τους σε περιόδους που δεν μπορούσαν να προσφέρουν άλλες βιώσιμες οικονομικές προοπτικές στους πολίτες τους. Για να μην αναφέρουμε την ακραία περίπτωση της δεκαετούς διακυβέρνησης του Γκρουέφσκι, η οποία είχε θέσει το όνομα σε προστασία, ως το μόνο εργαλείο προπαγάνδας, για να καλύπτει τη σοβαρότερη κατάχρηση εξουσίας στην ιστορία της χώρας.

Παρόλο που επί του παρόντος η συμφωνία έχει εξοργίσει τους «πατριώτες» και στις δυο μεριές του συνόρου και έχει κινητοποιήσει το εθνικιστικό αίσθημα εναντίον της, μακροπρόθεσμα, βάζει στην άκρη κάθε είδους εθνικιστικές αξιώσεις και από τις δύο πλευρές, και ανοίγει την προοπτική για πολύ καλύτερες σχέσεις γειτονίας μεταξύ των δύο χωρών. Με αυτήν την ακριβή έννοια, ως μια αντιεθνικιστική συμφωνία, αποσυνδεδεμένη από τις διαδικασίες του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, η συμφωνία θα πρέπει να επαινεθεί από τις προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις στην περιοχή. Οι κυρίαρχες πολιτικές ελίτ, μερικές φορές κάνουν «καλά λάθη» και φτάνουν σε καλές προσφορές. Ενώ, είναι αλήθεια ότι μόνο η Δημοκρατία της Μακεδονίας έπρεπε να κάνει παραχωρήσεις - να αλλάξει το όνομά της, είναι επίσης αλήθεια, ότι το νέο όνομα είναι πιο ειλικρινές στην ιστορική και γεωγραφική πραγματικότητα της περιοχής. Ο όρος «βόρεια» περιγράφει μόνο με ακρίβεια την επικράτεια στην οποία εδρεύει η Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η ανάθεση περισσότερης συμβολικής αξίας στο όνομα μιας χώρας δεν πρέπει να αποτελεί χαρακτηριστικό της αντιεθνικιστικής και προοδευτικής περιφερειακής και διεθνούς αριστεράς. Είναι ένα χαρακτηριστικό των εθνικιστικών και ξενοφοβικών πολιτικών ρευμάτων που βλέπουν τη χώρα τους και την «ομοιογενή τους ταυτότητα» ως την αιώνια ιδιοκτησία τους, που ανήκει αποκλειστικά σ' αυτούς, μια για πάντα.

Τώρα που οι εθνικιστές έχουν χάσει τη μάχη και έχουν υποχωρήσει στην καθημερινή ζωή, πιστεύω ότι οι δρόμοι έχουν ανοίξει για ένα νέο κίνημα των κοινωνικά και οικονομικά καταπιεσμένων ανθρώπων. Είναι μόνο η πρόκληση για το πώς να σκεφτούμε μοντέλα οργάνωσης και κινητοποίησης που θα σπρώξουν τους ανθρώπους έξω από την καθημερινή τους πορεία και θα ανοίξουν μια νέα προοπτική για μια ριζικά διαφορετική σκέψη της οικονομίας στις κοινωνίες μας. Αυτό επώνεται ευκολότερα απ' ό τι πραγματώνεται, αλλά δεδομένου του τεράστιου αριθμού των ανθρώπων που υποφέρουν από τη νεοφιλελεύθερη και καπιταλιστική κυβερνητική πολιτική, νομίζω ότι μια κοινωνική αναταραχή είναι αναπόφευκτη. Απλά δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι θα γίνει με έναν συγκεκριμένο τρόπο ή με έναν άλλο.

Μία γκροτέσκα εκδοχή του αγάλματος του Μ.Αλέξανδρου στη πόλη των Σκοπίων, που πλέον ονομάζεται «Ο πολεμιστής του αλόγου».

Στοχασμοί πάνω στις πράξεις του κινήματος με αφορμή το μακεδονικό ζήτημα

Αλλά πρέπει να προχωρήσουμε μπροστά, με το κεφάλι ψηλά, έχοντας συνειδητοποιήσει το γεγονός–και πρέπει να το πούμε δυνατά και καθαρά–πως διαπράξαμε λάθη –ακόμη και τα πιο ασυγχώρητα και σοβαρά– και γνωρίσαμε ήττες. Το γεγονός όμως πως εμείς κάναμε λάθος δεν σημαίνει καθόλου πως αυτοί είχαν δίκιο. [...]

Χωρίς καμιά υποκατάσταση, κανένα λατρευτικό είδωλο στο άδυτο της μνήμης μας, καμιά φήμη να υπερασπίσουμε, καμιά βεβαιότητα να υψώνουμε σα λάβαρο, αλλά με όλη τη δύναμη της περιέργειας, του ότι δεν έχουμε τίποτα να χάσουμε, της θέλησης να μάθουμε, της αδιαλλαξίας της εξέγερσης, της επιθυμίας να καταλάβουμε και να μετασχηματίσουμε, της θέλησης να βρούμε άλλους δρόμους, να σφυρηλατήσουμε άλλα μέσα.

Βέβαια δεν πρόκειται για μια ασφάλιση που να εγγυάται τη νίκη αλλά για ένα στοίχημα με τον χρόνο και την ιστορία.

Έχοντας το θάρρος να είμαστε αμετάκλητα ανακόλουθοι και πάντα έτοιμοι να ξεκινήσουμε από αλλού, **να ξαναρχίσουμε από την αρχή**¹.

I

Τέλη Δεκεμβρίου του '17, γνωστοποιείται στη δημόσια σφαίρα ότι Ελλάδα και Μακεδονία επρόκειτο για άλλη μία φορά να διευθετήσουν το ονοματολογικό ζήτημα και τις μεταξύ τους διακρατικές σχέσεις. Αυτό με τη σειρά του, θα οδηγήσει παμμακεδονικές οργανώσεις και πολιτιστικούς συλλόγους να απευθύνουν κάλεσμα για συλλαλητήριο στην πόλη της Θεσσαλονίκης την 21η Γενάρη. Κατά τη διάρκεια του συλλαλητηρίου, οργανωμένες ομάδες πατριωτών/φασιστών θα επιτεθούν στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Σχολείο και την κατάληψη Libertatia. Η πρώτη επίθεση θα αποκρουστεί από τους καταληψίες που ήταν μέσα και η δεύτερη θα έχει ως κατάληξη τον εμπρησμό της κατάληψης. Μία τρίτη επίθεση θα έχει ως στόχο την αντεθνικιστική-αντιπατριωτική συγκέντρωση της Καμάρας –επίθεση που θα ανακοπεί από τους μπάτσους. Την επόμενη μέρα, Δευτέρα 22 Γενάρη, μία πορεία 2.000 ατόμων που ξεκινά από την καμένη κατάληψη της Libertatia, θα δεχτεί την επίθεση της αστυνομίας με πρόφαση την απόπειρα εμπρησμού μιας αστυνομικής κλούβας. Σαν αποτέλεσμα, 5 άτομα θα συλληφθούν –θα αφεθούν ελεύθερα μετά από λίγες μέρες με βαριές κατηγορίες. Πάνω από ένα μήνα μετά, στις 10 Μαρτίου του 2018, κι αφού έχει μεσολαβήσει ένα

1 Ορέστε Σκαλιτσόνη «Μέσα από διαδοχικές προσεγγίσεις» (περιλαμβάνεται στο Συλλογικό «Italia: αυτοκριτική του αντάρτικου», εκδόσεις Κομμούνια, 1983). Οι τονισμοί είναι του πρωτοτύπου.

αντίστοιχο εθνο-συλλαλητήριο στην Αθήνα, πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη παμβαλκανική, αντεθνικιστική πορεία με τη συμμετοχή 4.000 ατόμων. Κάπως έτσι θα κλείσει ένας πρώτος κύκλος αναζωπύρωσης του εθνικιστικού φαινομένου και των αναχωμάτων εναντίον του στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

II

Τα παραπάνω θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα φτωχό δημοσιογραφικό δελτίο. Δεν μας ενδιαφέρει κάτι τέτοιο, όμως. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η διεξαγωγή συμπερασμάτων από τις επιλογές, τις πράξεις και των συνεπειών τους, ενός μέρους του ανταγωνιστικού κινήματος: αυτών που αποφάσισαν (ο καθένας με τον τρόπο του) να αντιπαρεθούν στον πατριωτικό παροξυσμό του τελευταίου ενός χρόνου με αφορμή το μακεδονικό. Οι επιλογές αυτές που συμπυκνώθηκαν στα γεγονότα που αναφέραμε παραπάνω, αλλά και σε άλλα που θα αναφερθούν παρακάτω, ήταν επιλογές **δημόσιες**, επιλογές που θέλψαν να κοινωνικοποιηθούν και απαιτούσαν μία δημόσια ανάληψη ευθύνης. Εκ των πραγμάτων, η αποτίμησή τους δεν θα μπορούσε παρά να είναι μία δημόσια, κοινωνικοποιησίμη διαδικασία. Όχι για να αποδοθούν «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του θεού τω θεώ» (αυτό, ως γνωστόν, δεν απαιτεί δημόσια απολογιστικά κείμενα, αλλά μάλλον κάποιες διαδικασίες κοινωνικοποίησης που μπορεί και να εξαντλούνται μέσα στα όρια αυτού που ονομάζουμε α/α «χώρο»), αλλά για να γίνει, σε μεγαλύτερο βαθμό, εφικτή η σύνδεση των περιεχομένων μας, των προβληματισμών μας, των λαθών και των ορίων μας με όλους αυτούς και αυτές που καθημερινά συναντιόμαστε, συνδιαλεγόμαστε, αγωνιζόμαστε μαζί. Προσπαθώντας, μ' αυτόν τον τρόπο, να ψηλαφίσουμε άλλη μία φορά την έννοια της **δημόσιας κινηματικής σφαίρας**, θεωρώντας αυτόν τον πιο πρόσφορο δρόμο ώστε να δούμε την κριτική να αναπτύσσεται όχι για να επιβεβαιωθεί η δριμύτητά της, αλλά για να καταστεί παραγωγική μέσω της δημόσιας έκθεσής της. Υπενθυμίζοντας σ' εχθρούς και φίλους ότι η δράση μας δεν προέρχεται, ούτε διασφαλίζεται από κάποια «μυστικά σχέδια», κρυμμένα από το κοινό μάτι, ούτε και ότι η επαναστατική διαδικασία, έτσι όπως την αντιλαμβανόμαστε εμείς, τουλάχιστον χρίζει της προστασίας κάποιας άτυπης «omerta». Αντίθετα, οι επιτυχίες και οι αποτυχίες μας γεννιούνται (και κρίνονται) από την κοινωνική κίνηση, όπως αυτή διαμορφώνεται ιστορικά σε κάθε συνθήκη.

III

Ως γνωστόν, το εθνικιστικό συλλαλητήριο της 21ης Γενάρη είχε δημοσιοποιηθεί ήδη εβδομάδες πριν. Χωριά και πόλεις απ' όλη τη Βόρειο Ελλάδα μίσθωσαν λεωφορεία για να μεταφερθούν στη Θεσσαλονίκη εκείνη τη μέρα, το παπαδαριό, διστακτικά στην αρχή, όλο και πιο ανοικτά όσο πλησίαζε η μέρα, ετοιμάστηκε για άλλη μία φορά να επιβεβαιώσει τον ρόλο τους ως ο θεματοφύλακας της παράδοσης και της ψυχής του Έλληνα, απόστρατοι αναρωτήθηκαν αν *αυτή* ήταν η πιο πετυχημένη στιγμή για να εισέλθουν στην κεντρική πολιτική σκηνή, αριστεροί πατριώτες

υποκλίθηκαν για ακόμη μια φορά στα λαϊκιστικά αντανακλαστικά τους μπας και σώσουν το κοινωνικό τους προφίλ, οικογένειες ακύρωσαν άλλες κοινωνικές υποχρεώσεις ώστε να βολτάρουν στην παραλία εκείνη την Κυριακή, σημαιοπωλητές έτριψαν τα χέρια τους για άλλη μία κερδοφόρα μέρα και τα ακροδεξιά κατακάθια οργανώθηκαν ώστε να βγουν από τις τρύπες τους μπας και δουν το φως της μέρας ως το προωθημένο κομμάτι μιας μεγαλειώδους συγκέντρωσης. Παρ' όλα αυτά, για όποιον/α τύχαινε να βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη εκείνες τις μέρες (την εβδομάδα πριν το συλλαλητήριο), ένα παράταιρο σκηνικό ξετυλιγόταν μπροστά του/της: σε ένα μεγάλο βαθμό, ιδιαίτερα στο κέντρο της πόλης, οι τοίχοι, τα στενά κι οι γειτονιές είχαν γεμίσει από αφίσες, τρικάκια, σπρέυ και αυτοκόλλητα με αντεθνικιστικό και αντιπατριωτικό περιεχόμενο, προμηνύοντας έτσι όχι ένα πατριωτικό συλλαλητήριο, αλλά το «αδιανόητο» που τόλμησαν αναρχικές και αντιεξουσιαστικές συλλογικότητες της πόλης: δηλαδή, την οργάνωση δημόσιων δράσεων, συγκεντρώσεων και πορειών, με σκοπό το σπάσιμο του κλίματος που πήγαινε να καλλιεργηθεί, την προπαγάνδισις αντεθνικών και αντιπατριωτικών περιεχομένων, τη διεκδίκηση χώρου και χρόνου στο κοινωνικό πεδίο ακριβώς τη στιγμή που ο εθνικός κορμός ήταν έτοιμος να δείξει το βάθος των ριζών του. Βάθος που, παρ' όλα αυτά, τελικά αποδείχθηκε αρκετά μεγάλο και φάνηκε ότι δεν είχε ανάγκη τους παραδοσιακούς τρόπους προπαγάνδισις για να φέρει αποτελέσματα. Η «δουλειά» έγινε αλλού: σε κάποιους άλλους, ιντερνετικούς «τοίχους», στα διαδικτυακά μέσα επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης, στους γνώριμους και οικειούς τόπους της οικογένειας, των γηπέδων και των χώρων εργασίας.

IV

Η μικροφωνική συγκέντρωση της 18ης Γενάρη και η μηχανοκίνητη πορεία της 20ης Γενάρη δεν ήταν κάποιου είδους «διαπιστευτήρια» ώστε να ξεκαθαριστεί στους φασίστες ότι «κουμάντο» στην πόλη κάνουμε εμείς, ακόμα κι αν αυτοί «υπερισχύσουν» για μία (την επόμενη) μέρα. Η πόλη, ως γνωστόν, δεν αποτελεί παλκοσένικο στο οποίο εναλλάσσονται περιοδεύοντες θίασοι περιμένοντας ο καθένας τη σειρά του, αλλά το έδαφος όπου οι ανταγωνισμοί διαπερνούν ο ένας τον άλλον, συντίθενται και συγκρούονται, με τις έννοιες του χώρου και του χρόνου να μην μπορούν να ερμηνευθούν ξέχωρα από τις διαδικασίες αλληλοσχέτισης των υποκειμένων που κάθε φορά τις ορίζουν. Ως εκ τούτου, όσοι αντιλήφθηκαν τις παραπάνω δράσεις ως έναν τρόπο για να «διεκδικήσουμε» τις δικές μας μέρες, «δίνοντάς» τους την Κυριακή, προσπαθούν με άταλο τρόπο να «τεμαχίσουν» αυτές τις έννοιες, μοιράζοντας τα αντίστοιχα χωράφια από εδώ κι από 'κει. Δεν θα πρέπει να μας προξενεί απορία το ότι υπήρξαν κάποιοι/ες που ισχυρίστηκαν ότι θα μπορούσαμε να «κρατήσουμε» ολόκληρες γειτονιές τη δύσκολη μέρα της Κυριακής, γειτονιές στις οποίες μπορούν να συνυπάρχουν πολιτικοί χώροι, εναλλακτικά μαγαζιά ή απλά τόποι κατοικίας αναρχικών και αντιεξουσιαστών. Αυτό που δεν απαντάει ο παραπάνω ισχυρισμός, πέρα από το προφανές της υπεράσπισης των χώρων μας, είναι το με ποιους ακριβώς τρόπους μοριοποίησης

του πολιτικού μας λόγου και της κοινωνικής μας δράσης θα μπορούσαν τα διπλανά από εμάς διαμερίσματα να μείνουν «αμόλυντα» από το εθνικιστικό δηλητήριο. Όταν ο γείτονάς μας έχει πάρει τη σημαϊούλα του διακριτικά κι έχει κατέβει στο συλλαλητήριο, η διαδικασία εθνικοποίησης έχει ήδη κάνει τη δουλειά της, γιατί αυτή δεν γνωρίζει «καθαρές» γειτονιές ή «αυτόνομες» ζώνες, αλλά διαδικασίες υποκειμενοποίησης που διαπερνούν τις έννοιες του χώρου και του χρόνου. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, το διακύβευμα που εμείς αναγνωρίσαμε σ' αυτές τις δράσεις ήταν ο **κοινωνικοποιήσιμος χαρακτήρας** τους, πράγμα που ισχύει και για τη συγκέντρωση της Κυριακής. Ποτέ δεν θα μπορούσαμε να αρκεστούμε στην εξαφάνιση του προπαγανδιστικού υλικού των πατριωτών, όσο απαραίτητο κι αν είναι αυτό. Ποτέ δεν θα μπορούσαμε να αρκεστούμε σε μία αυτοπαρουσίαση της ύπαρξής μας λίγο πριν παραχωρήσουμε το βήμα στην επίδειξη του εθνικισμού ενώ εμείς τον παρατηρούμε διακριτικά. Ποτέ δεν θα μπορούσαμε ν' αναμένουμε την επόμενη μέρα για να «σβήσουμε» τα σημάδια του, γιατί ξέρουμε ότι αυτά τα σημάδια δεν βρίσκονται σε τοίχους και μνημεία, αλλά σε καρδιές, μυαλά και συνειδήσεις. Αυτό που μας ενδιέφερε πάνω απ' όλα, αυτό που εμείς κρίναμε ως πιο αναγκαίο, ήταν η χαρτογράφηση των κοινωνικών δυνατοτήτων μας σε μία τόσο κρίσιμη συνθήκη. Κι αυτή η επιλογή μάς οδήγησε να είμαστε κομμάτι, όχι μόνο των παραπάνω δράσεων, αλλά και της αντι-συγκέντρωσης της Καμάρας.

V

Κάπως έτσι φτάνουμε στην 21η Γενάρη και την περιβόητη αντι-συγκέντρωση της Καμάρας². Τι ήθελαν να πετύχουν, άραγε, αυτοί οι 300 που βρέθηκαν εκείνη τη μέρα εκεί, ποια ανάγκη τους οδήγησε να αφήσουν τα σπίτια, τα στέκια και τις καταλήψεις τους και να κατέβουν στο δρόμο; Όχι να μοιάσουν στους 300 του Λεωνίδα, πάντως, όπως αφήνεται να εννοηθεί από αφηγήματα που, αντί να στοχαστούν πάνω στα ανοιχτά ζητήματα της κοινωνικοποίησης, της άρσης των διαχωρισμών και του μοιράσματος των ευθυνών, προτιμάνε να υποκλιθούν στα χειρότερα παραδείγματα αγώνα, μιλώντας για «ήρωες» που θα έπεφταν μαχόμενοι κάτω από τα λάβαρα της αναρχίας. Μ' ένα ναρκισσιστικό τρόπο, κάποιοι περιόρισαν όλα τα νοήματα που μπορούσαν να παραχθούν από εκείνη την πρωτοφανή δράση, στην ηρωοποίηση, τη θανατολαγνεία, την ανύψωση του πολιτικού «εγώ» και την περαιτέρω διεύρυνση της απόστασης μεταξύ των «στρατευμένων» αγωνιστών και όλων των υπολοίπων.

Θέλουμε να είμαστε ξεκάθαρες: δεν είμαστε ήρωες· κι ούτε αγωνιζόμαστε για να πεθάνουμε. Μάλιστα θα μας άρεσε να πιστεύουμε ότι όσοι ρισκάρουν σκέφτονται με όρους ζωής, κι όχι με όρους θανάτου ή κάποιας άλλης νοσηρής ματαιοδοξίας. Θα μας άρεσε να πιστεύουμε ότι όσοι αντιστέκονται είναι *λάτρεις της ζωής*. Αντίθετα, αυτό που αποκομίστηκε, κι έχουμε συνηθίσει χρόνια τώρα να συναντάμε στη γενικότερη πολιτική κουλτούρα-κληρονομιά της ελληνικής

² Στη συγκέντρωση καλούσαν οι συλλογικότητες Αντιεξουσιαστική Κίνηση Θεσσαλονίκης, Μαύρο & Κόκκινο, Σουαρέ Νουάρ, Libertatia και Φάμπρικα Υφανέτ.

πατριωτικής αριστεράς, ως πολιτικό συμπέρασμα από τη στάση συγκεκριμένων πολιτικών σχηματισμών της αντι-συγκέντρωσης της Καμάρας ήταν η ιεροποίηση της εικόνας του ακατάβλητου αγωνιστή που «θυσιάζεται» για την υπόθεσή του, που βρίθει αυταπάρανης και ανωτερότητας και του οποίου η φιγούρα θα αντέξει και την πιο τρομερή δοκιμασία, είτε αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επιζήσει δυναμωμένος, είτε να πέσει μαχόμενος. Μία εικόνα που, καθόλου τυχαία, θα χρησιμοποιηθεί κατόπιν σαν ένα ανεκτίμητο πολιτικό κεφάλαιο, ικανό να γοητεύσει και να πληθύνει τις γραμμές του εκάστοτε πολιτικού σχηματισμού με ακόμα περισσότερους αγωνιστές των οποίων η ταυτότητα³ αυτό-επιβεβαιώνεται ακριβώς επειδή διαχωρίζονται από τους μη-αγωνιστές, τους μη-θαρραλέους. Υποστηρίζουμε ότι αυτός ο διαχωρισμός, αυτή η αυτο-προβολή, όχι μόνο αποτυγχάνει παντελώς να μετασχηματίσει υλικά τις κοινωνικές σχέσεις προς μια απελευθερωτική κατεύθυνση, αλλά κι όταν καταφέρνει να τις επηρεάσει ουσιαστικά, το κάνει προς μία ολοκληρωτικά επιβλαβή κατεύθυνση: οι σχέσεις που δομεί είναι σχέσεις *ανισοτιμίας*, σχέσεις που βασίζονται στον αποκλεισμό, τον θαυμασμό, και την αγιοποίηση του αγωνιστή απ' όλους τους υπολοίπους, σχέσεις *ιεραρχίας*. Η όποια κοινωνική αποδοχή υπάρξει ως προϊόν, δεν βασίζεται στο ότι αυτά που είπαμε και κάναμε έπεισαν τον κόσμο, αλλά στο ότι αυτός ο κόσμος βρέθηκε σε μία θέση ανάθεσης κι ανεπάρκειας, εφόσον «υπολείπεται» σθένους, θάρρους και ηρωισμού. Θα ήταν πολύ πιο χρήσιμο οι σχέσεις συντροφικότητας και αλληλεγγύης να δομούνται πάνω στο γεγονός ότι θέλουμε να φτιάσουμε κάτι από κοινού, στο ότι υπάρχει μία κοινή επιθυμία, ένα κοινό σχέδιο για το μέλλον, κι όχι σε σχέσεις πρωτοπορίας. Γι' αυτό και δεν μπορούμε παρά να απορούμε μ' όσους ακόμα θεωρούν ότι εκείνη τη μέρα «οι αναρχικοί έβγαλαν το φίδι απ' την τρύπα, μόνοι εναντίον εκατοντάδων χιλιάδων», και δεν έχουν αντιληφθεί ότι ήταν οι *κοινωνικές μας σχέσεις* που κατάφεραν να ενεργοποιήσουν ένα σεβαστό αριθμό προσώπων –ανθρώπων που μπορεί να μην αυτοαποκαλούνται καν ως αναρχικοί/αναρχικές. Άλλωστε, η πλειοψηφία του συγκεκριμένου πολιτικού χώρου εκείνη τη μέρα επέλεξε να μη βρίσκεται στο δρόμο με όρους δημόσιας παρέμβασης, με τους λόγους γ' αυτό να ποικίλουν και, αν μη τι άλλο, να αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα ενός πολιτικού χώρου που επιλέγει να δέχεται στους κόλπους του *οποιαδήποτε*, πραγματικά, πολιτική θέωρηση κι εκτίμηση της πραγματικότητας: από αυτούς που ισχυρίζονταν να «αφήσουμε το μακεδονικό

³ Είναι μία ξεχωριστή συζήτηση το ποια ακριβώς ταυτότητα «αγωνιστή» καταλήγει να δομεί αυτός ο τρόπος συγκρότησης. Με σιγουριά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η ταυτότητα που προωθείται είναι αυτή του *στρατιώτη* του κοινωνικού/ταξικού πολέμου. Είναι τραγική ειρωνία ότι πριν κάποια χρόνια (σε μία διαφορετική συγκυρία και για άλλο λόγο) είχε γραφτεί ότι «*πληθαίνουν οι στρατιώτες, λιγοστεύουν οι σύντροφοι*», για να καταδειχθεί, μ' αυτόν τον τρόπο, η ξεκάθαρη ροπή ενός μέρους του α/α κινήματος προς τις λογικές και τις πρακτικές της ένοπλης πρωτοπορίας. Πλέον, μπορούμε με βεβαιότητα (και, αναμφίβολα, θλίψη) να ισχυριστούμε ότι ο παραπάνω διαχωρισμός έχει ξεπεραστεί –*με τη χειρότερη έννοια που θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς*: οι δύο κατηγοριοποιήσεις έχουν γίνει ταυτόσημες, αζεδιάλυτες. Η στρατιωτικοποίηση, ως γνωστόν, δεν περιορίζεται στα αναβαθμισμένα μέσα που επιλέγει κάποιος: στρατιωτικοποίηση είναι και η υιοθέτηση συγκεκριμένων λογικών, εργαλείων και συμπεριφορών, ακόμα κι αν αυτό γίνεται θυσιάζοντας πολιτικά σκεπτικά εν ονόματι της συλλογικής αυτοπροστασίας ή ασφάλειας. *Ο δρόμος προς την κόλαση είναι στρωμένος με τις καλύτερες προθέσεις...*

να κυλήσει αθόρυβα» μην έχοντας να κερδίσουμε οτιδήποτε αντιδρώντας, μέχρι άλλους που, ενώ αναγνώριζαν την ανάγκη αντιπαράθεσης εκείνη τη μέρα, λυπόντουσαν που «δυστυχώς» υπήρχε βασική έλλειψη στρατιωτικοποίησης εκ μέρους του κινήματος για κάτι τέτοιο, φοβόντουσαν ότι η δημόσια παρουσία μας θα ξυπνούσε «αντιναρχικά» αισθήματα στην κοινωνία ή δήλωναν... αδυναμία να αντιμετωπίσουν πρακτικά τους «μη-φασίστες» πατριώτες, υποτιμώντας με τους χειρότερους όρους έννοιες όπως πολιτικές συμφωνίες, συλλογική ευθύνη και αυτοσυγκράτηση, υπονοώντας έναν «αχαλιναγώγητο» μαχητικό αντιφασισμό που λόγω της φύσης και ορμητικότητάς του θα έθετε σε κίνδυνο την αντι-συγκέντρωση.

Ξαναγυρνώντας στα γεγονότα της Καμάρας, είναι αλήθεια ότι όταν τα μπουλούκια των φασιστών εμφανίστηκαν από τη Ναυαρίνου, έτοιμοι να επιτεθούν στην αντισυγκέντρωση, υπήρξε κόσμος που οπισθοχώρησε -σ' αντίθεση με το σύνολο της περιφρούρησης που βγήκε μπροστά. Δυστυχώς, αυτή η εικόνα για κάποιους αποτέλεσε ικανοποιητική αντανάκλαση των υπέρμετρων ιδεολογιών τους, αφού απέδειξε και με το παραπάνω την «ανωτερότητα» των «αποφασισμένων», αυτών που «δεν κάνουν πίσω» και είναι έτοιμοι να πεθάνουν για τα ιδανικά τους, χρησιμοποιώντας, έτσι, τη λατρεία του θανάτου ως πολιτική θέση που συγκροτεί το κόμμα αυτών που θα διαχωριστούν από τους υπόλοιπους, δηλαδή όσων λιγοψυχάνε, χρίζουν προστασίας, και τρέχουν. Για κάποιους άλλους, πάλι, το ίδιο ακριβώς γεγονός αποτέλεσε απόδειξη της... μη-εμπιστοσύνης του κόσμου στην περιφρούρηση, άρα και απόδειξη της αναποτελεσματικότητας, ανετοιμότητας και ανοργανωσιάς της τελευταίας -μία θέση καταφανώς αντίθετη από το προηγούμενο συμπέρασμα. Τελικά ποιος από τους δύο είχε δίκιο;

Η αντι-συγκέντρωση της Καμάρας

Το δίκιο, στην προκειμένη, δεν μπορεί παρά να διεκδικηθεί κι από τις δύο οπτικές, αφού παρ' όλες τις διαφορές τους, μοιράζονται ένα κοινό: προσπαθούν και οι δύο να ερμηνεύσουν την πραγματικότητα με σκοπό να εξάγουν πολιτικά συμπεράσματα που έχουν ήδη διαμορφώσει από τα πριν, και άρα χρίζουν απλά επιβεβαίωσης. Αν ο κόσμος έτρεξε κι εμείς κάτσαμε, σημαίνει ότι αυτός φοβήθηκε αλλά εμείς είμαστε ήρωες αφού ο κόσμος έτρεξε κι εσείς κάτσατε, σημαίνει ότι ο κόσμος δεν σας εμπιστεύτηκε για την ασφάλεια του. Αποθέωση του πολιτικού ναρκισσισμού από τη μία, σκόπιμη παρερμηνεία κοινωνικών αυτοματισμών και συμπεριφορών του πλήθους από την άλλη⁴.

Από τη μεριά μας, αν και στην Καμάρα βρεθήκαμε σαφώς συγκροτημένοι με συλλογικούς όρους, προσπαθήσαμε στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, να μην παράξουμε (ή, έστω, να μην εντείνουμε) τον παραπάνω διαχωρισμό, να μην αντιληφθούμε τους εαυτούς μας ως ένα ξεχωριστό σώμα⁵. Οι φίλοι μας, οι ερωτικοί μας σύντροφοι, οι συνάδελφοί μας, γνώριμα πρόσωπα από τις σχολές μας, οικείες φιγούρες από τους χώρους κοινωνικοποίησής μας, παλιοί σύντροφοι και συντρόφισσες ήταν εκεί, μαζί μας. Μαζί τους συζητούσαμε, χαριεντιζόμασταν, αγχωνόμασταν· μαζί μάθαμε τα άσχημα νέα για τη Libertatia και μαζί αποχωρήσαμε από την Καμάρα. Ούτε στιγμή δεν θελήσαμε να βρεθούμε σε «πόστα», ούτε στιγμή δεν παραταχτήκαμε σαν στρατός, ούτε στιγμή δεν πιστέψαμε ότι είμαστε εκεί για να τους προστατέψουμε, ωσάν οι ίδιοι ήταν κάποιοι «αδύναμοι» κι εμείς παριστάναμε τους «προστάτες» τους. Πώς θα μπορούσαμε, άλλωστε, όταν η όποια δύναμη που νιώθαμε, δεν ήταν προϊόν μίας αποκλειστικής «στόφας» από την οποία είμαστε φτιαγμένοι ή της πληρότητας του αμυντικού μας εξοπλισμού, αλλά ήταν η πληθυντική έκφραση εκατοντάδων προσωπικών αδυναμιών και δυνάμεων, ανησυχιών που ξεπεράστηκαν για να είμαστε κοντά ο ένας με την άλλη εκείνο το πρωϊνό, διαφορετικών διαδρομών που κατέληξαν σε μία κοινή δημόσια δήλωση, σχέσεων που πήγαιναν πίσω στον

4 Με την τελευταία παρατήρηση δεν εννοούμε τίποτε άλλο από το συχνό φαινόμενο διαδηλώσεων που με το άκουσμα και μόνο μίας κρότου-λάμψης, κόσμος αρχίζει να τρέχει. Μάλιστα, όποιος/α ισχυριστεί ότι αυτό δεν συμβαίνει σε πορείες που η περιφρούρηση μπορεί να θυμίζει (αυτό που κάποιοι ονομάζουν) «αστακό», μάλλον θεωρεί ότι απευθύνεται σε αφελείς. Προς απογοήτευση όλων αυτών, η εμπιστοσύνη που έχουμε με μία στην άλλη την ώρα της διαδήλωσης, δεν αποτελεί προϊόν επίδειξης των τελειοποιημένων μεθόδων περιφρούρησης (που, στην τελική, θα χάσει κάθε πολιτικό και πρακτικό νόημα όταν η διαδήλωση θα διαλυθεί αφήνοντας την έκθετη να περιφρουρεί τι άραγε;), αλλά από δύο άλλους κρίσιμους παράγοντες: αφενός από την κοινή πεποίθηση ότι η παρουσία μας εκείνη τη στιγμή στον δρόμο είναι κοινωνικά νομιμοποιημένη μην αφήνοντας το περιθώριο στην αστυνομία να μας χτυπήσει λόγω του πολιτικού κόστους μίας τέτοιας απόφασης, κι αφετέρου από τη συλλογική μας αυτοπεποίθηση, έναν παράγοντα που σε στιγμές μπορεί να ξεπερνά κάθε φόβο.

5 Αναγνωρίζουμε, φυσικά, ότι ο παραπάνω διαχωρισμός, καλώς ή κακώς, παράγει και κάποιες αναπόφευκτες θετικότητες που δεν μπορούν να παραβλεφθούν, εννοώντας μ' αυτό την περιφρούρηση ως εκείνη την ένδειξη οργανωτικής και πολιτικής υπόστασης που θέλει ν' αναλάβει την ευθύνη των επιλογών της στο δρόμο –αυτή και κανένας άλλος. Από το τι χαρακτηριστικά θα έχει μία πορεία, μέχρι τη συλλογική αυτοπροστασία απέναντι στους μπάτσους, την οργάνωση ενός μέρους της κοινωνικής αντι-βίας, την καλλιέργεια της αμοιβαίας βοήθειας και στήριξης μεταξύ των διαδηλωτών και άλλα πολλά που κερδήθηκαν μέσα στα χρόνια με πολύ πείσμα και πολλή επιμονή...

χρόνο κι ενεργοποιήθηκαν εκείνες τις μέρες, σχέσεων που γεννήθηκαν εκείνη τη στιγμή και θα κρατήσουν. Το γεγονός, λοιπόν, ότι κάποιος κόσμος οπισθοχώρησε για λίγα λεπτά, δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιας έλλειψης στο οργανωτικό σκέλος της περιφρούρησης, αλλά στο ότι όλα τα παραπάνω δεν κατάφεραν να εκφραστούν από το σύνολο της αντι-συγκέντρωσης ως μία συλλογική υπέρβαση του φόβου τη στιγμή που έπρεπε. Ένα επίδικο πολύτιμο, με το οποίο κάθε μέρα αναμετριάμαστε και δεν το χαρίζουμε ούτε στους «ειδικούς» των επιχειρήσεων, ούτε στους επίδοξους στρατηγούς του κινήματος για να το κεφαλαιοποιήσουν.

VI

Προχωρώντας την ανάλυσή μας για τα σκεπτικά που ξετυλίχτηκαν στην αντι-συγκέντρωση της Καμάρας, δεν μπορούμε να μη σταθούμε και σε μία ακόμη στρεβλή άποψη, αυτή που ήθελε την Καμάρα να λειτουργεί ως «προκεχωρημένο φυλάκιο» που δεν έδωσε τη δυνατότητα στους φασίστες να κινηθούν επιθετικά στο κέντρο της πόλης. Από μεριάς μας, γνωρίζαμε ότι η αντιπαράθεση που εξέφραζε η Καμάρα δεν ήταν χωροταξική, αλλά βαθιά πολιτική. Ο σκοπός της δεν ήταν να αποτελέσει οδόφραγμα, όσο γέφυρα· γέφυρα μεταξύ αυτών που εκείνη τη μέρα ήθελαν να γίνουν ορατοί στο δημόσιο πεδίο και καλώς ή κακώς, περίμεναν μία πολιτική διαμεσολάβηση ώστε να το επιτύχουν αυτό. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Καμάρα διασφάλισε ότι οι σχέσεις που προσπαθούμε να αναπτύξουμε τόσα χρόνια, σε μία τόσο δύσκολη στιγμή, δεν θα χάνονταν στο ρήγμα μεταξύ της ιδιωτικής θέασης και των κλειστών περιφρουρήσεων.

Λέγοντας αυτά, καταλήγουμε και στην ουσία της συλλογικής μας εκτίμησης για τη σημασία της αντι-συγκέντρωσης της Καμάρας, που δεν ήταν άλλη από τη **μοναδική κοινωνική προοπτική** που έδινε για το ανταγωνιστικό κίνημα εκείνη τη μέρα. Έχουμε ξαναμιλήσει στο παρελθόν για τη σημασία του δημόσιου χώρου, για την ορατότητα ως ένα ακόμη εφόδιο στον κοινωνικό/ταξικό πόλεμο και για την απαραίτητη συνθήκη του να είμαστε ικανοί και ικανές να κοινωνικοποιούμε τα ζητήματα που μας απασχολούν μ' όσους κι όσες μοιράζονται την ίδια ανάγκη. Αυτή μας η προσέγγιση δεν θα μπορούσε να συμβιβαστεί με την επιλογή του να βρισκόμαστε μόνο μες στην κατάληψή μας περιφρουρώντας την, λες και το ξέσπασμα του μακεδονικού ζητήματος ήταν μια απλή αντιπαράθεση φασιστών-αντιφασιστών με εξαφανισμένο από το κάδρο το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο και τους συσχετισμούς που το χαρακτηρίζουν. Εξ' αρχής ήμασταν πεπεισμένοι πως *ό,τι κάναμε δεν θα το κάναμε μόνοι μας*, κι ότι θα ήμασταν εκεί που ο κόσμος του ανταγωνισμού θα διεκδικήσει λίγο χώρο ν' ανασάνει. Απ' ό,τι φάνηκε, την ανάγκη αυτή την είχαν αρκετοί και αρκετές⁶, ενάντια στις απαισιόδοξες

⁶ Την 21η Γενάρη ήμασταν απελπιστικά «λιγότεροι», όπως έσπευσαν να επισημάνουν σύντροφοι και φίλοι, από τους δεκάδες χιλιάδες πατριώτες στον Λευκό Πύργο –πράγμα που γνωρίζαμε από τα πριν. Όπως «λιγότεροι» είναι και οι σύντροφοι και οι συντρόφισσες από τα Βαλκάνια κάθε φορά που καλούν σε αντι-συγκεντρώσεις τη στιγμή που οι πολυπληθέστεροι εθνικιστές παραλείνουν στις πόλεις τους. Όπως «λιγότεροι» ήμασταν κάθε φορά που καταλαμβάναμε σπίτια για πρώτη φορά σε άγνωστες

προβλέψεις που βασίζονταν στην απουσία ενός μεγάλου μέρους του α/α «χώρου», την ολοκληρωτική απουσία της αριστεράς ως πολιτικής δύναμης και του κρίσιμου παράγοντα του φόβου που μία τέτοια μέρα αναπόφευκτα θα είχε πολλές πιθανότητες να φωλιάσει στις καρδιές του κόσμου. Που θα ήταν αυτοί οι λίγοι εκατοντάδες εκείνη τη μέρα, εάν η αντι-συγκέντρωση της Καμάρας δεν είχε συμβεί; Μάλλον πουθενά, αφού καμία διέξοδος δεν αφηνόταν με την απουσία δημόσιων καλεσμάτων έστω για περιφρούρηση στεκιών ή καταλήψεων⁷.

Πέρα από τα παραπάνω θεωρούμε ότι μία **δημόσια αντεθνική παρουσία** στο κέντρο της πόλης εκείνες τις ώρες ήταν μία αρκετά αιχμηρή κίνηση εκ μέρους του ανταγωνιστικού κινήματος –πολύ περισσότερο επιθετική από μερικά ανοιγμένα κεφάλια πατριωτών στα στενά της πόλης. Κι αυτό γιατί, σε συνδυασμό με τις δράσεις των προηγούμενων ημερών, έφερνε στην επιφάνεια έναν αντεθνικό λόγο που έτεινε να εξαφανιστεί από τη δημόσια σφαίρα και δημιουργούσε μία κοινωνική πόλωση άνευ προηγουμένου στην πόλη. Φυσικά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το εθνικιστικό συλλαλητήριο τράβηξε όλα τα φώτα της δημοσιότητας. Ωστόσο ένα μεγάλο μέρος της πόλης *ήξερε* ότι την ίδια στιγμή, εκεί στην Καμάρα, υπάρχουν κάποιοι και και κάποιες που περιφρονούσαν στα ίσα τους εθνικούς μεγαλοϊδεατισμούς. Από αυτήν την άποψη, στο μέτρο των δυνατοτήτων της, η Καμάρα αποτέλεσε μία *ρωγή* στη δημόσια σφαίρα που κατασκευάστηκε εκείνη τη μέρα.

VII

Κλείνοντας το κεφάλαιο «Καμάρα», δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε και στον ρόλο της ελληνικής αστυνομίας. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που παρατήρησαν το «παράδοξο», στη μεν περίπτωση του Σχολείου και της Libertatia οι μπάσοι να «παρατηρούν διακριτικά» τις επιθέσεις των φασιστών (ακόμα κι αν αναγκάστηκαν κατόπιν να παρέμβουν στην περίπτωση του Σχολείου), στη δε αντι-συγκέντρωση της Καμάρας να βγαίνουν άμεσα μπροστά ώστε να αποτρέψουν κάθε πιθανή επαφή μεταξύ φασιστών και αντι-συγκέντρωσης. Φυσικά, το «παράδοξο» αυτό εξηγείται όταν αντιληφθείς την αντίφαση του καπιταλιστικού, δημοκρατικού κράτους ως «μηχανισμού» καταστολής, αλλά και ως ρυθμιστή της αναπαραγωγής της κοινωνικής ζωής. Ο ρόλος του κράτους δεν εξαντλείται σε ένα κατασταλτικό περιεχόμενο, αλλά εκτός των άλλων εξασφαλίζει τις απαραίτητες συνθήκες για την ανάπτυξη και νομιμοποίηση των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων,

γειτονίες, όταν διαδηλώναμε σε μακρινές πόλεις μέσα σ' ένα κατάφωρο εχθρικό κλίμα, όταν σπάνιαμε σωματεία και συγκρουόμασταν με τα αφεντικά και τους μπράβους τους σε νέους εργασιακούς κλάδους, όταν ήμασταν δίπλα στους μετανάστες τη στιγμή που το σύνολο των media, των πολιτικών δυνάμεων και σχεδόν ολόκληρης της ελληνικής κοινωνίας τούς ήθελαν εξαφανισμένους. Ο σκοπός της Καμάρας δεν ήταν ν' αντιπαραθέσει ποσότητες, αλλά ποιότητες· ποιότητες αγώνα και συντροφικών σχέσεων. Δυστυχώς, αυτό είναι κάτι που ποτέ δεν θα μπορέσουν ν' αντιληφθούν οι οπτικές που υποκλίνονται στην στρατιωτικοποίηση του κοινωνικού ζητήματος. Φυσικά και το μόνο πράγμα που έχεις ν' αντιτάξεις είναι η αριθμητική υπεροχή, όταν στο μυαλό σου έχεις μόνο στρατούς παρατεταγμένους.

7 Μόνο η κατάληψη Mundo Nuevo εκείνες τις μέρες καλούσε δημόσια κόσμο να στηρίξει την περιφρούρηση του κτιρίου.

του κατευνασμού και της διαχείρισης των αντικρουόμενων συμφερόντων της κοινωνίας των πολιτών. Η συγκρότηση μιας δημοκρατικής πολιτείας, η οργάνωση μιας αστικής συνταγματικότητας και η ύπαρξη πολιτικής ελευθερίας αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για τη νομιμοποίηση των εκμεταλλευτικών σχέσεων, του ίδιου του κράτους και της καπιταλιστικής κοινωνίας. Δεν υποστηρίζουμε ότι η κρατική μορφή είναι κάτι συμπαγές, αλλά μεταβάλλεται μέσα στον χρόνο και από την ίδια την ταξική πάλη. Στην προκειμένη συγκυρία και περίπτωση, η αντίφαση αντικατοπτρίζεται στη σημασία μιας ανοιχτά καλεσμένης συγκέντρωσης και του πολιτικού κόστους που αυτή γεννά. Γνωρίζαμε ότι η υπεράσπιση της συγκέντρωσής μας (όπως και κάθε διαδήλωσης, κάθε κινηματικού χώρου κ.ο.κ.) δεν έγκειτο μόνο στην οργάνωσή μας, αλλά και στη ζύγιση των κοινωνικών συσχετισμών, στο κόστος που θα είχε να αναλάβει το κράτος επιτρέποντας μια γενικευμένη σύγκρουση στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Κοινώς, όταν δημοσοποιείς μία πολιτική αντιπαράθεση, αναγκάζεις το κράτος να αναλάβει τις ευθύνες του για ό,τι συμβεί –γι’ αυτό και οι μπάτσοι δεν θα μπορούσαν ν’ αφήσουν επ’ άπειρον τους φασίστες να την πέφτουν στο Σχολείο· όση αδιαμφισβήτητη άμυνα και να έδειχναν οι καταληψίες, κάποια στιγμή οι μπάτσοι θα αναγκάζονταν να παρέμβουν.

Αυτό, όμως, που είναι ακόμα πιο προβληματικό είναι μία οπική που έχουν υιοθετήσει κομμάτια του κινήματος και θέτει σαν βασικό στόχο να μην «ενισχυθούν» τα επιχειρήματα των φασιστών περί «κάλυψης των αναρχικών από την αστυνομία», «antifa κότες» κλπ. Στην προκειμένη, παρ’ όλο που αντιλαμβανόμαστε ότι συχνά έχει μία χρησιμότητα το να προσπαθήσουμε να μπούμε στον τρόπο σκέψης τους προκειμένου να εκτιμήσουμε τις καταστάσεις στον δρόμο και να προετοιμαστούμε ανάλογα, η συνεχής υιοθέτηση μιας τέτοιας λογικής μάς εγκλωβίζει σε μια οπαδική αντιπαράθεση που τελικά απασχολεί ελάχιστους ανθρώπους. Δεν μας ενδιαφέρει να «απαντήσουμε» στους εθνικιστές πάνω στη βάση μιας τέτοιας αντιπαράθεσης, όπως δεν μας ενδιαφέρει να αποδείξουμε ότι δεν μας χρηματοδοτεί ο Soros ή ότι είμαστε πράκτορες της Τουρκίας ή οτιδήποτε άλλο. Η συρρίκνωση του κοινωνικού ζητήματος σε μία αντιφασιστική αντιπαράθεση με οπαδικούς όρους, είναι κάτι που μας αφήνει αδιάφορες.

VIII

Όσοσο το γεγονός παραμένει: η 22η Γενάρη ξημέρωσε με μία καμένη αναρχική κατάληψη, πλήγμα ανεπανόρθωτο⁸ για το ανταγωνιστικό κίνημα της Θεσσαλονίκης τουλάχιστον. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί κανείς παρά να παραδεχτεί ότι κάποιο πολύ μεγάλος λάθος διαπράχθηκε, μόνο που εμείς δεν θα το αναζητήσουμε τη μέρα της Κυριακής, αλλά λίγες εβδομάδες νωρίτερα, κι ούτε θα το «χρεώσουμε» στη συλλογικότητα της κατάληψης της Libertatia, αλλά σε όλα τα πολιτικά κομμάτια που

⁸ Με τον όρο αυτό, φυσικά, δεν εννοούμε ότι η καμπάνια «Rebuild Libertatia» στερείται πολιτικού νοήματος. Παρά τους προβληματισμούς που υπάρχουν σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης της καμπάνιας της ανοικοδόμησης της κατάληψης, αναγνωρίζουμε ότι οι πολιτικές διαδικασίες διαμορφώνονται εξίσου απ’ τις παρουσίες, όσο κι απ’ τις απουσίες...

συνδιαμόρφωσαν την πολιτική αντιπαράθεση εκείνης της μέρας -μεταξύ άλλων κι εμάς. Οι παρακάτω γραμμές απευθύνονται, λοιπόν, πρώτα απ' όλα σ' εμάς τους ίδιους.

Είναι σαφές (και αποτυπώθηκε δημόσια μέσω συγκεκριμένων παρουσιών και απουσιών από την Καμάρα) ότι ο α/α «χώρος» της Θεσσαλονίκης δεν επέλεξε μία κοινή διαδρομή την 21η Γενάρη. Αυτό, κατά τη γνώμη μας, αποτέλεσε και το σοβαρότερο σφάλμα του: βρεθήκαμε κατώτεροι των περιστάσεων τη στιγμή που δεν αντιληφθήκαμε ότι την 21η Γενάρη δεν χωρούσαν διαχωρισμένες λογικές, ότι δεν είχαμε να κάνουμε με μία συνηθισμένη ακροδεξιά επίδειξη που θα μπορούσε να τη διαχειριστεί ο καθένας σύμφωνα με το δικό του πολιτικό σχέδιο και τα χαρακτηριστικά του, ότι ο α/α «χώρος» της Θεσσαλονίκης έπρεπε να επιδείξει όλη του τη δημιουργικότητα, την ευφυΐα και τη βούληση ώστε να καταφέρει να συγκεράσει πολιτικά σκεπτικά διαφορετικά μιν, αλλά όχι αντιπαραθετικά, για να αντιμετωπίσει το εθνικό φαινόμενο σε κάθε του έκφανση, διασφαλίζοντας τους χώρους του, αλλά διεκδικώντας και δημόσια παρουσία. Τη στιγμή, όμως, που κάθε πολιτική πρόταση γίνεται αντιληπτή ως διαχωρισμένη λογική, τη στιγμή που σαν κίνημα αποδεχόμαστε διαφορετικούς δρόμους και αδιαφορούμε για μία κοινή πορεία σε μία τόσο κρίσιμη συνθήκη, τη στιγμή που επιλέγουμε να κινηθούμε σε δίπολα όταν θα έπρεπε να συνειδητοποιήσουμε ότι μόνο ένας πόλος μάς αναλογεί, αυτός της αντίθεσης στην κοινότητα του έθνους, τότε το λάθος θα πρέπει ν' αναζητηθεί ακριβώς σ' αυτήν την έλλειψη συλλογικού πνεύματος, τότε η ευθύνη μάς βαραίνει όλους εξίσου. Όπως φάνηκε εκ του αποτελέσματος, αυτό που έλειπε ήταν εκείνη η πολιτική ωριμότητα και νηφαλιότητα που απαιτούσαν οι συνθήκες ώστε το κίνημα να συμπεριφερθεί ως **κίνημα**, και όχι ως πλατφόρμα επίδειξης αμετακίνητων θέσεων⁹.

Το πλήγμα, λοιπόν, της καμένης Libertatia, θα το κουβαλάμε κι εμείς, χωρίς να μας ενδιαφέρει να επιρρίψουμε τις ευθύνες μακριά μας. Γνωρίζαμε, όταν καλούσαμε στην αντι-συγκέντρωση της Καμάρας, ότι και η δική μας κατάληψη ήταν πρακτικά ανυπεράσπιστη· εκτιμώντας ως πολύ πιο ουσιαστική «υπεράσπιση» τη δημόσια παρουσία μας στην πόλη. Γνωρίζαμε ότι αυτή μας η πολιτική απόφαση ήταν μία *ριζικά ανασφαλής* επιλογή, συνεπώς, ωστόσο, στην αντίληψή μας περί της σημασίας του δημόσιου χώρου και των ανοιχτά δημοσιευμένων καλεσμάτων. Εν τέλει, δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε ότι κι αυτή η οπτική διακατέχεται από τις δικές της ελλείψεις, όπως και κάθε άλλη οπτική ή σχεδιασμός που θέλει να θεωρείται κομμάτι της ανταγωνιστικής κίνησης. Γιατί η ίδια αυτή κίνηση, αναπόφευκτα, θα εμπεριέχει πάντα την έννοια του ρίσκου, χωρίς να καταφέρνει να ικανοποιεί πλήρως ένα γενικό αίτημα για ασφάλεια ή σιγουριά.

⁹ Θα λέγαμε ψέματα αν ισχυριζόμασταν ότι δεν υπήρξε κανένας που να μην παρατήρησε τις παραπάνω προβληματικές τη στιγμή που έπρεπε. Υπήρξε, *ως φωνή βωβόντος εν τη ερήμω...*

IX

Για τη διαδήλωση της Δευτέρας, 22ης Γενάρη, μια διαδήλωση που, παρά τη μαζικότητά της, δεν ήξερε ούτε που ήθελε να πάει, ούτε τι ήθελε να κάνει, με αποτέλεσμα η δυναμική έναρξή της να αντικατασταθεί από τον διάχυτο φόβο στη συνέχεια, ένα μόνο σχόλιο: η κοινωνική αντιβία δεν γνωρίζει γενικά κι αόριστα «επιθέσεις». Η κοινωνική αντιβία παρακολουθεί και συμβαδίζει με το εκάστοτε επίπεδο βίας που επιλέγουν οι αγωνιζόμενοι στην εκάστοτε ιστορική συνθήκη, είναι συλλογική και διαυγής στους στόχους, τα μέσα και τα περιεχόμενα που επιλέγει. Η κοινωνική αντιβία ζυγίζει, χτυπάει και υπερασπίζεται. Όχι μόνο συλληφθέντες, αλλά και πρακτικές.

X

Για την παμβαλκανική, αντεθνική διαδήλωση της 10ης Μάρτη, αξίζει ν' αφιερώσουμε λίγο περισσότερο χώρο. Το θλιβερό είναι ότι αυτό δεν γίνεται με αιτία τη μαζική συμμετοχή της, αλλά κυρίως λόγω των όσων άσχημων πολιτικών νοημάτων παρήχθησαν από την παρουσία μας στο δρόμο εκείνη τη μέρα. Γιατί αυτό που θα έπρεπε να αποτελέσει μία οργισμένη γιορτή, μία επιβλητική δήλωση ύπαρξης και δημόσιας παρουσίας ζημιώθηκε από δύο κρίσιμους παράγοντες: την κούρσα για ηγεμονία και κεφαλαιοποίηση των ερειπίων της καμένης Libertatia απ' τη μια μεριά, και την εργαλειοποίηση αυτής της πορείας ως ένα ιδιότυπο μέσο παρουσίασης πολιτικής ατζέντας από την άλλη.

Όσον αφορά στον πρώτο παράγοντα, δεν θα πλατειάσουμε. Η αδίστακτη επιδίωξη για άντληση πολιτικού κεφαλαίου έκανε την εμφάνισή της και στις διαδικασίες που οργάνωσε ο α/α «χώρος» της Θεσσαλονίκης ώστε να απαντήσει συλλογικά και από κοινού στον δρόμο, όχι τυχαία από εκείνους τους πολιτικούς σχηματισμούς που έχουν επιλέξει έναν πολύ συγκεκριμένο τρόπο συγκρότησης: αυτόν της άκαμπτης οργανωτικής μορφής, της εξύψωσης της πολιτικής ταυτότητας ως κάτι ιερό και όσιο, και της αυτοπροβολής των ιδίων ως των κυρίαρχων εκπροσώπων της. Μπροστά σ' όλα τα παραπάνω, η συλλογικά διαμορφωμένη κίνηση που θα παραχθεί μέσα από κοινές διαδικασίες και θα αποτυπωθεί δημόσια στον δρόμο, είναι κάτι δευτερεύον, κάτι που παράγει αξία μόνο εφόσον μπορεί να χρησιμοποιηθεί ενισχυτικά για το εκάστοτε πολιτικό μόρφωμα. Ειδάλλως, αξίζει χλευασμού, αδιαφορίας και υπονόμησης που μπορεί να φτάσει μέχρι και στο σημείο της αποχώρησης από συλλογικές διαδικασίες.

Πολύ πιο ενδιαφέρον, ωστόσο, έχει ο δεύτερος παράγοντας που αναφέραμε, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο το σύνολο σχεδόν, του α/α «χώρου» (και όχι μόνο) προσέγγισε τη διαδήλωση αυτή: από τη στιγμή που διαφάνηκε ότι ένα κοινό, παμβαλκανικό, αντεθνικό μπλοκ που θα κατέβαινε σαν ένα σώμα στον δρόμο ήταν κάτι που άφηνε παγερά αδιάφορους όσους έβλεπαν αυτήν την διαδήλωση ως

μία ευκαιρία για τον εμπλουτισμό του πολιτικού τους βιογραφικού, παρά ως μία ευκαιρία κινηματικής αναβάθμισης· από εκείνη τη στιγμή, λοιπόν, ο σεπαρατισμός πήρε τη μορφή χιονοστιβάδας¹⁰. Μιλάμε για σεπαρατισμό, όχι γιατί υποτιμάμε τη σημασία των ξεχωριστών περιεχομένων, των διαφορετικών πολιτικών πλαισίων ή της ποικιλομορφίας που χαρακτηρίζει ένα ζωντανό κίνημα. Το ακριβώς αντίθετο. Όλα τα παραπάνω τα θεωρούμε απαραίτητα εφόδια, χρήσιμα εργαλεία και βασικά στοιχεία μίας διαδήλωσης που είχε σαν σκοπό να ενώσει και όχι να ισοπεδώσει ένα ετερόκλητο σύνολο από ομάδες, συντρόφους και συντρόφισσες από διαφορετικές πόλεις και χώρες, κάτω από ένα κοινό σύνθημα: *στα Βαλκάνια των εθνικισμών, εμείς δεν χωράμε*. Δυστυχώς, όμως, αυτό ήταν το τελευταίο πράγμα που ενδιέφερε τη μεγαλύτερη πλειοψηφία απ' όσους και όσες αποφάσισαν να διαδηλώσουν εκείνη τη μέρα ως στιβαροί πολιτικοί σχηματισμοί. Μεγαλύτερη ανάγκη γι' αυτούς κι αυτές ήταν απλά η διακήρυξη κινηματικών προγραμματικών δηλώσεων, η ανάδειξη των διαχωριστικών γραμμών σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους και όχι η υπέρβασή τους, η προσέγγιση, στην τελική, αυτής της πορείας ως ένα πανελλαδικό ραντεβού από τ' οποίο κανένας δεν μπορούσε να λείπει, όχι γιατί τον ενδιέφερε να διαδηλώσει, αλλά γιατί τον ενδιέφερε να προβληθεί με τους δικούς του όρους, με τα δικά του, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Χαρακτηριστικά που, αντί να επιχειρήσουν να συντεθούν και σε επίπεδο διαδικασίας, και σ' επίπεδο πολιτικού διαλόγου, τελικά επαναπαύτηκαν στην εύκολη επιλογή της παράλληλης επίδειξης.

Σ' αυτό το σημείο ίσως κανείς να ισχυριστεί ότι είμαστε με το ζόρι ενωτικοί. Εξηγούμαστε, για να μην παρεξηγούμαστε: ποτέ δεν δηλώσαμε οπαδοί κάποιας «αναρχικής ενότητας». Πάντα θεωρούσαμε σημαντικό να μπορεί η κάθε συλλογικότητα να χαράσσει τη δικιά της αυτόνομη πορεία, να διαμορφώνει τα δικά της ιδιαίτερα περιεχόμενα. Προσπαθήσαμε διαχρονικά να επισημαίνουμε τις διαφορετικές οπτικές εντός του κινήματος τόσο σε επίπεδο ανάλυσης όσο και σε επίπεδο συγκρότησης. Οι ιστορικά διαμορφωμένες διαφωνίες και οι δυσκολίες στη συνύπαρξη μεταξύ των τάσεων έχουν αποτυπωθεί ανεξίτηλα στη συλλογική μας συνείδηση. Αυτό που πρέπει να παραδεχθούμε, πλέον, είναι το γεγονός ότι ο καθένας περιοδολογεί με διαφορετικό τρόπο την ιστορία, αναγνωρίζει διαφορετικά σημεία καμπής και, εν τέλει, αποδίδει διαφορετική βαρύτητα στα γεγονότα. Εμείς κρίναμε ότι τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, με την αναζωπύρωση του «μακεδονικού», το ζήτημα του εθνικισμού ήταν κάτι που έπρεπε να ανοίξει σε όλο το κίνημα, και η ευθύνη για τη στάση που θα κρατούσαμε να κοινωνικοποιηθεί σε όσο το δυνατόν περισσότερο κόσμο. Όταν λοιπόν τα γεγονότα πυκνώνουν και οι καταστάσεις φαίνεται να μας προσπερνούν, θεωρούμε χραισιμότερο οι συλλογικότητες να μπορούν να ρευστοποιηθούν

¹⁰ Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι από ένα σημείο και μετά κι εμείς, σαν συλλογικότητα, καταλήξαμε να μην μπορούμε να ξεπεράσουμε κάποια όρια που είχαν να κάνουν μ' εκείνον τον πολιτικό λόγο που στη συγκεκριμένη συνθήκη απέφυγε να αντιπαρατεθεί στην εθνικιστική-πατριωτική ουσπείρωση, αναδεικνύοντας ως πολύ πιο καίριο ζήτημα την καταγγελία του αμερικάνικου παράγοντα και τις ιμπεριαλιστικές βλέψεις του ΝΑΤΟ ή στοχεύοντας αποκλειστικά τον ακροδεξιό/φασιστικό χαρακτήρα των συλλαλητηρίων.

αναδεικνύοντας και μία κεντρική αιχμή, παρά να επιδεικνύουν τη στιβαρότητά τους. Μ' όλα τα παραπάνω, δεν θέλουμε να υποτιμήσουμε τη σημασία και το βάρος της διαδήλωσης αυτής –μόνο και μόνο ο εντυπωσιακός αριθμός των συμμετεχόντων της δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο. Γνωρίζουμε, ωστόσο, ότι ο αριθμητικός παράγοντας μίας διαδήλωσης, από μόνος του, ποτέ δεν θα καταφέρει να λειτουργήσει ως ο βασικός καταλύτης για την παραγωγή των νοημάτων που θέλουμε στον δρόμο, την ενίσχυση των συντροφικών μας σχέσεων και εμπειριών, την ανάπτυξη και διεύρυνση μιας παρακαταθήκης, ενός φαντασιακού, μιας κοινής, συλλογικής μνήμης. Αυτά εξαρτώνται πολύ περισσότερο από τον τρόπο που κατεβαίνουμε στον δρόμο, από τα περιεχόμενά μας, την αυτοπεποίθηση και τη θετικότητα που παράγεται από τις φωνές και τις εκφράσεις μας¹¹.

Όσον αφορά στη δική μας οπτική για τη διαδήλωση της 10ης Μάρτη, σε καμία περίπτωση δεν την προσεγγίσαμε ως ένα άτυπο «ραντεβού» και προσπαθήσαμε όσο μπορούσαμε ώστε η δυναμική της να μην περιοριστεί ούτε στη συγκεκριμένη ημερομηνία, ούτε στον συγκεκριμένο τόπο, ούτε καν στους συγκεκριμένους διοργανωτές της. Ως εκ τούτου, η αντεθνική συναυλία που διοργανώσαμε στον χώρο της κατάληψης, καθώς και η πορεία γειτονιάς στην Κάτω Τούμπα, λίγες μέρες πριν τη 10η Μάρτη, δεν εκλήφθησαν από εμάς απλά σαν «προπαγανδιστικές κινήσεις» της κεντρικής διαδήλωσης. Περισσότερο ανταποκρίνονταν σ' ένα σκεπτικό που προσπαθεί να γειώσει το φαινόμενο του εθνικισμού στο επίπεδο του πραγματικού, στο επίπεδο των τρόπων με τους οποίους αλληλοσχετιζόμαστε και των τόπων που ούτως ή άλλως δρούμε, αμφισβητώντας μία αφήγηση που θέλει να τοποθετήσει τον αγώνα ενάντια στον εθνικισμό σε όλο και πιο άφραστα και μακρινά επίπεδα σε σχέση με τις ζωές, τις ανάγκες και τις επιθυμίες μας. Με άλλα λόγια, η επιλογή μας να πάρουμε θέσεις μάχης όσον αφορά στο ζήτημα του έθνους, δεν εκπορεύεται από την υιοθέτηση κάποιας συγκεκριμένης πολιτικής ταυτότητας, αλλά από το γεγονός ότι είδαμε με τα ίδια μας τα μάτια, κινήματα, αγώνες και συγκρούσεις να καταπνίγονται από το εθνικό στοιχείο· εργασιακούς χώρους, γειτονιές και σχολεία να γεμίζουν από πατριωτικά ιδεώδη κοινωνικές σχέσεις εν γένει να διαμεσολαμβάνονται από το εθνικό ζήτημα. Αντιληφθήκαμε τα παραπάνω ως μία διαδικασία εθνικής συγκρότησης, ως μία μακροχρόνια διαδικασία που σε συγκεκριμένες στιγμές μπορεί να γνωρίζει εντάσεις κι επιταχύνσεις και να αναδιαρθρώνει τη μορφή των κοινοτήτων που τη χαρακτηρίζουν. Ενάντια σ' αυτήν τη διαδικασία, σαν ενεργά υποκείμενα, δεν μπορούσαμε παρά να επιχειρήσουμε να πολεμήσουμε με τους δικούς μας όρους για τον μετασχηματισμό των σχέσεων που διακυβεύονταν.

¹¹ Ένας παράγοντας που συνηγορεί στον παραπάνω ισχυρισμό μας, είναι και η αντιστρόφως ανάλογη δυναμική (σε σχέση με το μέγεθός της) που έβγαζε η πορεία μέσω των συνθημάτων, της ενεργητικότητας και του γενικότερου κλίματός της –αν μη τι άλλο οι διαδικασίες που προηγήθηκαν επισκίασαν σε μεγάλο βαθμό πολλά από τα παραπάνω. Πιθανώς μόνο το «αντιπατριарχικό» μπλοκ να είχε καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας, και σε όλη την έκταση του, τη δυναμική που ήθελε να εξωτερικεύσει.

Ένα δεύτερο, πολύ σημαντικό στοιχείο που θελήσαμε ν' αναδείξουμε όσον αφορά στη διαδήλωση της 10ης Μάρτη, ήταν η σημασία της ως κομμάτι των γενικότερων αγώνων ενάντια σε πατρίδες κι εθνικισμούς που ξετυλίγονται στα Βαλκάνια τα τελευταία χρόνια. Εξαρχής επιμείναμε ότι η δικτύωση και η από κοινού συμπίεση με άτομα και συλλογικότητες από άλλες βαλκανικές χώρες, ήταν κι αυτός ένας έμπρακτος τρόπος διάρρηξης της εθνικής ενότητας, κι αυτός ήταν ο λόγος που η συλλογικότητά μας επέλεξε να πορευθεί, στην εν λόγω διαδήλωση, πίσω από ένα πολύγλωσσο πανό μαζί με άλλους Βαλκάνιους συντρόφους και συντρόφισσες, καθώς και να στηρίξει την παμβαλκανική συνάντησης-εκδήλωση που έλαβε χώρα λίγο αργότερα. Η επιλογή μας αυτή δεν ήρθε ως κεραυνός εν αιθρία, αλλά συνόδεψε και άλλες προσπάθειες που προηγήθηκαν ή ακολούθησαν και είχαν ως στόχο τη γνωριμία, την καλλιέργεια σχέσεων (και την ανάπτυξή τους) με πολιτικά εγχειρήματα των γειτονικών χωρών¹².

XI

Αναφέραμε και στην αρχή του κειμένου πως το λεγόμενο «μακεδονικό» δεν εξαντλήθηκε στα γεγονότα που μόλις εξιστορήσαμε. Διαψεύδοντας όσους κι όσες την επομένη της 21ης Γενάρη μιλούσαν για «μεταφερόμενους από άλλα χωριά» ή για φασίστες που «ξεμύτισαν μόνο για μια μέρα», τα συμβάντα του τελευταίου χρόνου (μέχρι και σήμερα που γράφονται αυτές οι γραμμές) σκιαγραφούν μία διαφορετική πραγματικότητα: οι εν τέλει υποτονικές «εβδομαδιαίες» συγκεντρώσεις το καλοκαίρι στον Λευκό Πύργο, η μηχανοκίνητη πορεία που διοργάνωσαν οι πατριώτες, οι συγκρούσεις με τους μπάτσους στη Δ.Ε.Θ.¹³, αλλά και στην Πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα, οι άμεσες αντι-συγκεντρώσεις σε οποιαδήποτε επίσκεψη στελέχους του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. στη Βόρεια Ελλάδα και, κυρίως, οι εθνικιστικές μαθητικές καταλήψεις και πορείες τον Νοέμβρη του '18¹⁴ φανερώνουν μία υπαρκτή κίνηση που μπορεί μεν σταδιακά να χάνει

¹² Ενδεικτικά, στο ίδιο πλαίσιο συμμετείχαμε στο 10ο Βαλκανικό Αναρχικό Φεστιβάλ Βιβλίου στα Ιωάννινα το 2016, μιλήσαμε για το εθνικό ζήτημα στο 12ο Βαλκανικό Αναρχικό Φεστιβάλ Βιβλίου στο Novi Sad της Σερβίας τον Σεπτέμβρη του 2018, διαδηλώνουμε τα τελευταία χρόνια μαζί με άλλους συντρόφους και συντρόφισσες στη Sofia της Βουλγαρίας ενάντια στο εθνικιστικό Lukonmarch, και γενικότερα προσπαθούμε να βρίσκουμε αυτές τις αφορμές ώστε τα σκεπτικά και οι εμπειρίες μας να κυκλοφορούν και να αλληλο-ενισχύουν τους αγώνες ενάντια σ' έθνη και πατρίδες σε όλα τα Βαλκάνια.

¹³ Έχει σημασία ν' αναφερθεί ότι τη μέρα της Δ.Ε.Θ., στην κατεχοχίν αντικυβερνητική διαδήλωση που οι πατριώτες μονοπόλησαν την αντικαθεστωτική βία (ο «προάγγελος» των συγκρούσεων στην Πλατεία Συντάγματος, θα μπορούσαμε να πούμε), το μεγαλύτερο μέρος του α/α «χώρου» της Θεσσαλονίκης επέλεξε να βρίσκεται επίσης στον δρόμο, από άλλη σκοπιά φυσικά. Από τη σκοπιά εκείνων που είχαν την ψευδαίσθηση ότι κάθε αντικυβερνητική διαδήλωση εγκυμονεί απαραίτητα και απελευθερωτικά χαρακτηριστικά, αναπαράγοντας για άλλη μια φορά το διαταξικό υποκείμενο του λαού που θα εναντιωθεί στην κυβέρνηση ανεξαρτίτως πολιτικής απόκρωσης και κατεύθυνσης.

¹⁴ Για τις μαθητικές, εθνικιστικές καταλήψεις του '18, λίγα μόνο σχόλια: η πρεμούρα πολλών αντιφασιστών (αναρχικών κι αριστερών) να τις χαρακτηρίσουν ως «κατεθυνόμενες» οδηγεί μόνο σ' ένα λογικό συμπέρασμα: η εφηβική ηλικία είναι αφελής, ουδέτερη και άπειρη, ικανή για τα καλύτερα όταν κάνει καταλήψεις για τον Γρηγορόπουλο, αλλά ανίκανη για τα χειρότερα: ανίκανη να κρίνει, ν'

σε αριθμούς, αλλά δείχνει να κερδίζει σε συγκρουσιακότητα και (αυτό είναι ακόμα πιο σημαντικό που, δυστυχώς, λίγους μέσα στον α/α «χώρο» δείχνει να προβληματίζει) δημιουργία/φαντασία. Αναφερόμαστε εδώ, σε μία ποιοτική αναβάθμιση των φασιστών/πατριωτών που μπορεί να παρατηρηθεί ακόμα και στην υιοθέτηση εργαλείων και πρακτικών του κινήματος: στένσιλ, τρικάκια κι όλο πιο συχνά συνθήματα στους τοίχους, άμεσες δράσεις-παρεμβάσεις αντί για τις κλασικές διαμαρτυρίες, προσπάθεια για διοργάνωση «Macedonian Pride»¹⁵ κλπ. Δεν βλέπουμε, δηλαδή, μία αναβάθμιση απλά στον οργανωτικό τομέα που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα μία πιο συγκρουσιακή εμφάνιση στο δρόμο, αλλά μία αναβάθμιση στο πεδίο του κοινωνικού: οι φασίστες σωστά ανέγνωσαν ότι για πρώτη φορά είχαν την κοινωνική νομιμοποίηση να διαδηλώνουν και να συγκρούονται, ψάξανε κοινωνικές διεξόδους, συγκρότησαν σχέσεις και επιχειρήσαν να τις διατηρήσουν, έχτισαν ένα δικό τους προηγούμενο, μία κοινωνική παρακαταθήκη με ανοιχτές προοπτικές για την εξέλιξή της με όρους κοινότητας στο μέλλον. Όλα αυτά ούτε προηγήθηκαν της 21ης Γενάρη, ούτε τη γέννησαν. Αντίθετα, ζυμώθηκαν κι αναπτύχθηκαν την περίοδο που ακολούθησε, στις εμπειρίες του «δρόμου» που ριζοσπαστικοποιούν τον κόσμο, ισχυροποιούν τους δεσμούς του και λειτουργούν, ως ένα βαθμό, και ως αυτοεπιβεβαίωση. Και σε μία τέτοια συγκυρία το να προσπαθούμε να κρύψουμε την αλήθεια κάτω απ' το χαλάκι ή να αναδεικνύουμε ως κεντρικό διακύβευμα το ποιοι είναι περισσότεροι ή πιο «μαχητικοί», αυτοί ή εμείς, δεν θα ωφελήσει σε τίποτα το ανταγωνιστικό κίνημα, αντίθετα το αποπροσανατολίζει ακόμα περισσότερο προς μία κατεύθυνση που δείχνει ότι το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι να διαφυλάξουμε την ακεραιότητά μας.

Λέγοντας τα παραπάνω, δεν θέλουμε να υποτιμήσουμε σημαντικά αναχώματα που μπήκαν από τον α/α «χώρο» όσον αφορά την αντιμετώπιση του εθνικιστικού παροξυσμού. Ακόμη και με λάθη, αντιφάσεις ή πωσογυρίσματα, δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε ότι έγιναν προσπάθειες ώστε το πατριωτικό κλίμα των τελευταίων μηνών να μην καταφέρει να κυριαρχήσει εξ' ολοκλήρου – προσπάθειες όπως η δημόσια συγκέντρωση στο άγαλμα Βενιζέλου το καλοκαίρι του '18 και η πορεία αμέσως μετά στο κέντρο της πόλης, πράγμα που ανάγκασε

αποφασίσει και να κινηθεί αυτόνομα προς μία εντελώς διαφορετική κατεύθυνση. Σ' αυτήν τη περίπτωση οι εξηγήσεις θα αναζητηθούν σ' εξωσχολικούς «πυρήνες», στους «χαβαλέδες» που θέλουν να χάσουν μάθημα, στους γονείς. Νομίζουμε ότι η απάντηση πρέπει ν' αναζητηθεί στον τρόπο με τον οποίο ο εθνικισμός δεν ξαναδιαβάζει απλά το παρελθόν με τον τρόπο που τον συμφέρει, αλλά προσπαθεί να δώσει κι ένα όραμα για το μέλλον, να ενσωματώσει, με κάποιον τρόπο, τις προσδοκίες που υπάρχουν. Έτσι και οι μαθητές μπορεί να μη βίωσαν σε πρώτο πρόσωπο τις περικοπές μισθών, αλλά συνεχίζουν να αναζητούν ένα συμβολικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα αναγνωριστούν, μια κοινότητα μέσα στην οποία μπορείς να είσαι σημαντικός, να αναγνωρίζεται η αξία σου, να αναδεικνύεται άξιος σεβασμού.

15 Όσον αφορά στο περιβάλλον «Macedonian Pride», δεν υπάρχει, ίσως, πιο επιτυχημένο παράδειγμα που να συμβολίζει το πώς εσωτερικεύτηκε ένα αίσθημα «καταπίεσης» του εθνικού φρονήματος (με την κρατική πολιτική στον ρόλο του θύτη) για να παρουσιαστεί έπειτα «περήφανα» ως εργαλείο αυτοσυνείδησης ή καταπιεσμένη επιθυμία που πρέπει να εκφραστεί. Αναγνωρίζουμε κι εδώ ν' αναδύεται μια κοινή εμπειρία, κουλτούρα και ιστορική διαδρομή μέσω της ενδυνάμωσης της εθνικής ταυτότητας. Αυτό που μένει ν' αποδειχθεί είναι εάν η χρήση των λέξεων ήταν τυχαία κι ευκαιριακή ή εκφράζει μια θεωρητική επεξεργασία που συντελείται στο παρασκήνιο.

τους πατριώτες να αλλάξουν το μέρος της συγκέντρωσής τους, ή η πρόσφατη, μαζική αντιφασιστική διαδήλωση στην Καλαμαριά που ακύρωσε το «Macedonian Pride». Ωστόσο, όσο επιτυχημένες κι αν ήταν πολιτικά κινήσεις σαν τις παραπάνω, όσο στοχευμένες κι αν ήταν από άποψη δημόσιας παρέμβασης, κάποια ζητήματα παραμένουν. Ζητήματα που όχι μόνο δεν μας επιτρέπουν να εφυσυχάζουμε, αλλά μας αναγκάζουν να μιλήσουμε, να τα θέσουμε υπό κριτική, πριν αυτά επικρατήσουν συνολικά πάνω στις λογικές του κινήματος.

Ήδη από τον εμπρησμό της Libertatia, πολλοί σύντροφοι και συντρόφισσες εξέλαβαν το συγκεκριμένο γεγονός ως «τη μέρα που οι φασίστες πέτυχαν μία ανεπανάληπτη νίκη», ερμηνεύοντας μ' αυτόν τον τρόπο τον κοινωνικό ανταγωνισμό ως ένα παιχνίδι δύναμης μεταξύ δύο αντιμαχόμενων πλευρών που τεστάρουν την αποτελεσματικότητά τους σύμφωνα με τη θεαματικότητα των χτυπημάτων που θα καταφέρουν. Ένωσαν, με άλλα λόγια, ότι το σημαντικότερο πλήγμα που δέχτηκε ο α/α «χώρος» της Θεσσαλονίκης εκείνη τη μέρα ήταν το χαμένο του γόπτρο, πέφτοντας στην παγίδα του να επισκιάζουν το περιεχόμενο μιας κίνησης από τη θεαματική της αναπαράσταση. Εμείς, από την άλλη, χωρίς να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι όντως τέτοια χτυπήματα, ως ένα βαθμό, λειτουργούν σε συμβολικό επίπεδο και μπορούν να παράξουν μία ώθηση, ποτέ δεν θεωρήσαμε ότι η ρήξη με την εθνική ιδεολογία θα μπορούσε να προσληφθεί ως μία αντιπαράθεση μεταξύ δύο συμπαγών και αντιτιθέμενων στρατοπέδων, γι' αυτό και το ενδιαφέρον μας δεν επικεντρώθηκε στο να «απαντήσουμε» με μία εξίσου θεαματική ρεβάνς, αλλά στο να διαφυλάξουμε τις κοινωνικές μας αναφορές, να τις διευρύνουμε και να εμβαθύνουμε σ' αυτές, ακόμη και να επαναπροσδιορίσουμε τη δημόσια παρουσία μας στην πόλη ώστε επιτέλους οι όροι της αντιπαράθεσης να μπαίνουν από εμάς. Ωστόσο αντιλαμβανόμαστε ότι μία τέτοια κατεύθυνση επιλέγεται όλο και λιγότερο από άλλους συντρόφους και συντρόφισσες. Αντίθετα, μέρα με τη μέρα, αυτό που βλέπουμε είναι ότι όσο περισσότερο οι φασίστες τολμάνε να υπερβούν τα χθεσινά τους όρια, να εμπλουτίζουν τη δράση τους και να επιχειρούν μία άνευ προηγουμένου ανανέωση των κοινωνικών τους αναφορών και δυνατοτήτων, τόσο λιγότερο ο α/α «χώρος» δείχνει να αναθεωρεί τα εργαλεία της κοινωνικής του απεύθυνσης ή της ίδιας της δημόσιας παρουσίας του, προτιμώντας να ανταγωνιστεί τους φασίστες σ' ένα ιδιότυπο σπριντ αντοχών, θεωρώντας ότι νικητής είναι αυτός που θα καταφέρει τα περισσότερα χτυπήματα στον άλλον, αυτός που θα τελειοποιήσει τη στρατιωτική του φόρμουλα, αυτός που ακατάβλητα θα αντέξει να λειτουργεί σαν στρατός κάτω από τις πιο αντίξοες συνθήκες.

Βλέπουμε, σ' όλα τα παραπάνω, τις ανησυχητικές εκείνες ενδείξεις που φανερώνουν την αντικατάσταση της πολιτικής δουλειάς ως μία αδιάκοπη εντρύφηση στο κοινωνικό πεδίο, από τη θεοποίηση των στρατηγικών πλάνων που θα εγγυηθούν την ασφάλειά μας, από μία εμμονή στη μυστικοπάθεια και τον χυδαίο πρακτικισμό, και (το σημαντικότερο απ' όλα) την πλήρη απουσία του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου από το κάδρο της δράσης μας. Θα ήταν μία αστεία

παρατήρηση, εάν από πίσω δεν κρύβονταν πραγματικά, ουσιαστικά προβληματικά σκεπτικά, ότι ο β' πληθυντικός στις αντιφασιστικές μας αφίσες τείνει να γίνει ο κανόνας, απευθυνόμενοι, μάλλον, αποκλειστικά στον εχθρό μας, αδιαφορώντας για το διακύβευμα των ακόμα ανεξερεύνητων κοινωνικών σχέσεων, σίγουροι ότι οι δικές μας δυνάμεις, οι δικές μας σχέσεις, θα επαρκέσουν. Κι όμως, αν για κάτι είμαστε σίγουροι και σίγουρες, αν κάτι μάθαμε με σκληρό τρόπο τον τελευταίο χρόνο, είναι ότι αυτό που μας λείπει δεν είναι ούτε η βελτίωση των επιχειρησιακών μας δυνατοτήτων, ούτε τα επαναστατικά γυμνάσια, αλλά το αίσθημα του ότι *δεν είμαστε μόνοι*. Κι αυτό δεν πρόκειται να το βρούμε όσο επιμένουμε ν' αναμασάμε τις ίδιες κοινοτοπίες που δεν φαίνεται να συγκινούν ούτε εμάς τους ίδιους, όσο επαναπαυόμαστε με τρόπους και μέσα αγώνα του χτες, αντί να πειραματιζόμαστε με τις δυνατότητες που μας δίνει η καινούρια συναναστροφή, τα βλέμματα τα άγνωστα, οι χειρονομίες και οι ιδέες που θα προκαλέσουν ακόμα κι εμάς τους ίδιους, θα ταρακουνήσουν τη σιγουριά μας και θα μας κάνουν να (ξανα)δούμε αυτόν τον αγώνα ενάντια στην πατρίδα και το έθνος, όπως και κάθε αγώνα που γεννιέται μέσα στην καπιταλιστική συνθήκη, με μάτια που είναι λες κι ανοίγουν και βλέπουν τον κόσμο για πρώτη φορά. Όχι για να πετάξουμε τη μνήμη στα αζήτητα, όχι για να διαπράξουμε τα ίδια λάθη του παρελθόντος, αλλά για ν' ανακαλύψουμε τον αγώνα εκ νέου, με τη λαχτάρα εκείνων-που-ακόμα-περιμένουν.

XII

Το κείμενο αυτό δεν έχει επίλογο. Γιατί τα ζητήματα που διαπραγματεύεται είναι ακόμα ανοιχτά. Κι ας ελπίσουμε να *μείνουν ανοιχτά, ως άλλο ένα δείγμα ανησυχίας...*

Οι πατριώτες συγκρούονται στη Δ.Ε.Θ ενάντια στην κυβέρνηση για το όνομα της Μακεδονίας

εκδήλωση-συζήτηση Μακεδονικό ζήτημα και εθνικισμός

Ο ΘΡΟΣΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΤΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗΣ ΕΣΤΙΝ ΕΣΤΑΘΕΡΟΦΙΛΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΝΩΝ
**"ΥΠΟΣΧΟΜΕΘΑ ΝΑ ΟΜΙΛΩΜΕΝ
ΠΑΝΤΟΤΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ!.."**
ΟΙ ΕΠΙΘΕΤΟΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΤΕΣ
ΤΟΥ ΘΡΟΣΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΑΡΕΧΘΗΣΑΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΝ

Η ΚΑΤΑΡΤΙΣ ΤΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ

Οι Στρατηγχοί Σπ

**Παρασκευή 15 Ιούνη
18.00 στη Φάμπρικα Υφανέτ**

διεύθυνση: Ομήρου & Περδίκας γωνία, Κάτω Τούμπα
λεωφορεία: 2, 58 – στάση Θεαγένειο / 12 – στάση Υφανέτ
contact@yfanet.net

*φάμπρικα * υφανέτ*

Η αφίσα της εκδήλωσης Μακεδονικό ζήτημα και εθνικισμός, που έλαβε χώρα στα πλαίσια των 2ήμερων γενεθλίων για τα 14 χρόνια της Φάμπρικα Υφανέτ

ΝΑ ΜΗΝ ΓΙΝΟΥΜΕ ΣΑΝ ΤΑ ΜΟΥΤΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΜΑΣ

Μια ζήλι στο σχολείο, στην οικογένεια, στην εκκλησία ακολούθη τις ίδιες συμφορές περί «φρονηματούς» συνεισέας- του ελληνικού έθνους, περί οργάνων που ηλευθέρωσαν ως ηρώες, περί προσώνων ενδρών που σποράθηκαν την πατρίδα μας. Μια ζήλι βλάπτει πατέρες, βέλτες, δοκίμους και καρφονόδες να παρούν να μας προσέχουν από τις πλατιές και τις αλλές για να μας εμπνεύσουν το «ηρόδι ελληνικό» πνεύμα» στο καρπιακό και τα οικογενειακά τραπέζια τους. Τους ακολούθη κι ανούς και τις μαλακίες τους.

Το να φέρεις στήματα κάθε φθινόπωρο και να κλείνεις το σχολείο σου είναι εύκολο. Το δύσκολο είναι να φέρεις και να βρούμε το σύλλογο θράσος που δε θα φοβηθεί να βάλει ότι κόνιαμο κατάληξη για τον σπλουτάτο λόγο ότι θέλουμε να χόσουμε μάθημα!

Έχουμε παρτάει αρκετά χρόνια ασθλιωμένει» σε θράση, χωρίς τη δυνατότητα να επιλέγουμε ποιος, τι και πώς θα μας το λέει... Έχουμε δοθείς αρκετά βάλια ήλιο να ψελίζω και την καταβλημένη γνώση. Έχουμε χαράξει ασφαλισμένην θύρα και είμαστε πηξεί από την προνομιούχηση της επικουρίας κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Έχουμε επιπλέον με το σύστημα βαθμολόγησει, επιβεβαιώσεων και τιμωριών και το εραρικό σύστημα που αναταράσσει... Έχουμε σπάζει με τις αποστεμαμένες αβουαις-κέλα και τον τρόπο με τον οποίο η μάθηση διασπάζει από το πνεύμα.

ΝΑ ΑΡΝΗΘΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ

Έχουμε τη φαντασία, τις δυνάμεις και την τρέλα για το καλύτερο και για το χειρότερο. Μπορούμε να φτιάξω αμοσπί την τρέλη που μας ηλευθέρωσαν το κινάλο, μπορούμε και να τους τη φέρουμε στο μούρα. Μπορούμε να υποκλιόμαστε στο κλίμα των ημερών που καλύτερη ρατομιά, ξαναορία και μαλαλοδορία, μπορούμε και να δημιουργήσουμε κόνες παρτές νήματα και μετονατών συμπασιών και συμπασιών στήσεων τις ίδιες μας φρασις, αιδωτικές, αιδωτικές, ανηρασιές και σπάζει. Μπορούμε να δικαίουμε τα κερκερητήματα των μεγαλύτερων που έχουν ηνεία την πάλι με θινά διδάξει και «απλάτων» κατάληξη για τη Μακεδονία - μπορούμε και να τους υποβληθούμε ότι δε θέλουμε παρτέες μαζί τους όταν θα κόνιαμο κατάληξη θα είναι φησι θεός που θα αναπείκται στην εκπαίδευση που μας επιβόλου, που σ' αψη δε θα χωράνε το μάος για το διαφορετικό και οι εθνικιστικές συνήθειες. Μπορούμε να σφουλιώσουμε τους «μύθους» του σχολείου που φησι σπάζεισαν να νύσων την κατάληξη με εθνικιστικά περιεχόμενα, μπορούμε και να τους ηλευθέρωσαν την ράβη, να σπάζεισαν οι ένας ένας στην αβλή στην προσηλόν για τραυματισμού τους, πιο φθονομύς από μας, να κόνιαμο κατάληξη σπάζεισαν στις μεταξύ μας σπάζει αλληλεγγύη και οι στην-φθονομύ των πατερόων και των μανάων μας.

ΦΑΜΠΡΙΚΑ ★ ΥΦΑΝΕΤ
Επιχειρηματίας: Νίκος Ζαμπίρης

Αφίσια που κολλήθηκε από τη Φάμπρικα Υφανέτ για την αντιφασιστική διαδήλωση που καλέστηκε την Κυριακή 7 Απριλίου του 2019 στην Καλαμαριά με αφορμή το Makedonian Pride που καλέστηκε από πατριώτες στο στρατόπεδο Κόδρα.

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΠΡΙΔΕ, ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΚΟΔΡΑ

ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ

ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΑΠΡΙΛΗ, 14.00, ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ ΚΑΛΑΜΑΡΙΑΣ

Όταν οι φασίστες και οι πατριώτες βγαίνουν από τις τρύπες τους και προσπαθούν να υπάρξουν με δημόσιους όρους, όταν προσπαθούν να κρύψουν τη μισανθρωπιά τους πίσω από πολιτιστικές ηρωικές και πατριώτες, όταν προσπαθούν τον εθνισμό ως εργαλείο αυτοσυντήρησης ή καταστομής επιβηλίας, όταν τα ρίχνουν στην κλίμα και προσπαθούν να το παίξουν αντικαθεστωτικό, εμείς δηλώνουμε απ' την πλευρά μας:

ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΚΑΝΕΝΑ ΛΟΓΟ ΤΑ ΝΙΘΟΥΜΕ ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΕΡΦΘΑΝΕΙΑ

ΕΧΟΥΜΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΛΟΓΟΥΣ ΝΑ ΠΟΛΕΜΗΣΟΥΜΕ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ

ΦΑΜΠΡΙΚΑ ★ ΥΦΑΝΕΤ

Το 2018 ήταν η χρονιά που θα μείνει στη συλλογική μνήμη ως η «η χρονιά των συλλαλητηρίων», η χρονιά που η αναθέρμανση του μακεδονικού ζητήματος οδήγησε φασίστες και πατριώτες όλων των ηλικιών να διαδηλώσουν, να επιτεθούν σε κινηματικούς χώρους, να συγκρουστούν με τις δυνάμεις καταστολής, να εμφανιστούν, τέλος πάντων, ως μία αντικαθεστωτική, «ριζοσπαστική» δύναμη στο δρόμο.

Η απάντηση του ανταγωνιστικού κινήματος σε όλα τα παραπάνω υπήρξε άμεση και πολυσχιδής, χωρίς να ισχυριζόμαστε, ωστόσο, ότι καταφέραμε να αποφύγουμε τις αντιφάσεις ή τα πισωγυρίσματα. Δυστυχώς, δεν ήταν λίγες οι φορές που αντιληφθήκαμε ότι τα γεγονότα μας ξεπερνούσαν, ότι οι αντιδράσεις μας κατάφερναν να λειτουργούν ως αναχώματα, αλλά χωρίς να μπορούμε οι ίδιοι να θέσουμε τους όρους της μάχης.

Σ' αυτό το πλαίσιο αποφασίσαμε και την έκδοση αυτής της μπροσούρας –μία αποτύπωση του λόγου και της πράξης της συνέλευσης μας σ' αυτήν τη συγκυρία· για την αξία της ιστορικής μνήμης και την αξιοποίηση της στους αγώνες του αύριο.

